S. Starzyński ROK 1926 w ŻYCIU GOSPOD. POLSKI

STEFAN STARZYŃSKI

ROK 1926
W ŻYCIU GOSPODARCZEM POLSKI

WARSZAWA — 1927

WYDAWNICTWO MINISTERSTWA SKARBU

ROK 1926
W ŻYCIU GOSPODARCZEM POLSKI.

STEFAN STARZYŃSKI

ROK 1926
W ŻYCIU GOSPODARCZEM POLSKI

WARSZAWA — 1927

WYDAWNICTWO MINISTERSTWA SKARBU

Druk „Rola" Jana Buriana, Mazowiecka 11

PRZEDMOWA.

W przedmowie do wydanej we wrześniu 1926 roku broszury p. t. „Przegląd życia gospodarczego Polski w okresie od polowy maja do września 1926 roku“ Prezes Rady Ministrów, prof. Kazimierz Bartel pisał: „Przewrót majowy — aczkolwiek nazwano go przewrotem moralnym — nie ograniczył się jedynie do sfery stosunków politycznych, lecz wywarł również wielki wpływ i na życie gospodarcze“. Cyfry za okres wymieniony w tytule broszury, potwierdzały w całości oświadczenie Pana Premjera.

Rozporządzając obecnie statystyką życia gospodarczego Polski za cały rok 1926-y, stwierdzającą dalszy rozwój zmian w życiu gospodarczem, dokonanych w pierwszych miesiącach po przewrocie majowym, uważam za wskazane przypomnieć słowa, napisane przed pół rokiem przez Pana Premjera Bartla.

Badając i analizując przebieg życia gospodarczego, musimy stwierdzić, że okres przewrotu majowego jest jednocześnie okresem, w którym nastąpiło przesilenie kryzysu gospodarczego w Polsce. Wprawdzie szereg czynników ekonomicznych kształtował się dodatnio jeszcze przed przewrotem majowym (np. bilans handlowy), niemniej jednak dopiero w drugiej połowie 1926-go roku obserwujemy pomyślny rozwój całego życia gospodarczego. Dawny pesymizm, bliski w wielu wypadkach rezygnacji, musiał ustąpić na rzecz wiary w przyszłość, spokojnej i rozważnej oceny sytuacji oraz wytężonej pracy nad utrwaleniem zmian, zachodzących w oczach naszych.

Przedstawiony w niniejszej pracy obraz naszego życia gospodarczego w 1926 r. opracowany został według planu, przyjętego w wymienionej wyżej broszurze, wydanej przez Gabinet Prezesa Rady Ministrów.

Wyjątkowo szybkie opracowanie danych statystycznych za cały rok, z których wiele dopiero w ubiegłym miesiącu można było ustalić, umożliwione mi zostało przez współpracę całego Wydziału Ogólnej Polityki Finansowej Ministerstwa Skarbu, a w szczególności referatu statystycznego, któremu na tem miejscu składam podziękowanie.

St. St.

Warszawa, 13 marca 1927.

BUDŻET I FINANSE PAŃSTWA.

Sytuację budżetową Państwa w r. 1926-ym rozpatrywać możemy w świetle jedynie dwu lat poprzednich 1924 i 1925, gdyż w okresie dawniejszym, jako inflacyjnym, budżet z natury rzeczy był deficytowym.

Stwierdzić też musimy na wstępie, że w 1926 r. po raz pierwszy osiągniętą została faktyczna równowaga budżetowa, a nawet nadwyżka dochodów nad wydatkami w sumie 53,6 milj. złotych.

Dochody i wydatki budżetowe.

Wyszczególnienie	1924	1925	1926
	w miljonach złotych		
Dochody	1349.7	1576.1	1895.2
Wydatki	1539.1	1801.4	1841.6
Deficyt	189.4	225.3	—
Nadwyżka . . .	—	—	53.6

Deficyty budżetowe lat 1924 i 1925 pokryte zostały w drobnej zaledwie części z dochodów z pożyczek państwowych, w przeważającej zaś — z emisji bilonu i biletów zdawkowych.

Dochody i wydatki pozabudżetowe *) przedstawiały się w omawianych latach jak następuje.

Dochody i wydatki pozabudżetowe.

Wyszczególnienie	1924	1925	1926
	w miljonach złotych		
Dochody pozabudżetowe:			
pożyczki państwowe . . .	68.2	12.0	17.8
emisja bilonu i biletów zdawkowych	150.7	289.4	17.4
Razem . . .	**218.9**	**301.4**	**35.2**
Wydatki pozabudżetowe:			
koszty bicia bilonu i biletów zdawkowych	21.0	36.9	—
Razem . . .	**21.0**	**36.9**	**—**
Czysty dochód z pozycyj pozabudżetowych	197.9	264.5	35.2

*) Nazwa „dochody i wydatki pozabudżetowe" użytą jest w pojęciu preliminarza zrewidowanego (Zdziechowskiego) na 1926 rok. Wyniki lat poprzednich dostosowano do układu tego preliminarza.

Uwzględniając powyższe dochody i wydatki pozabudżetowe otrzymamy ogólny obraz wszystkich dochodów i wydatków Państwa w każdym z omawianych trzech lat.

Dochody i wydatki rzeczywiste.

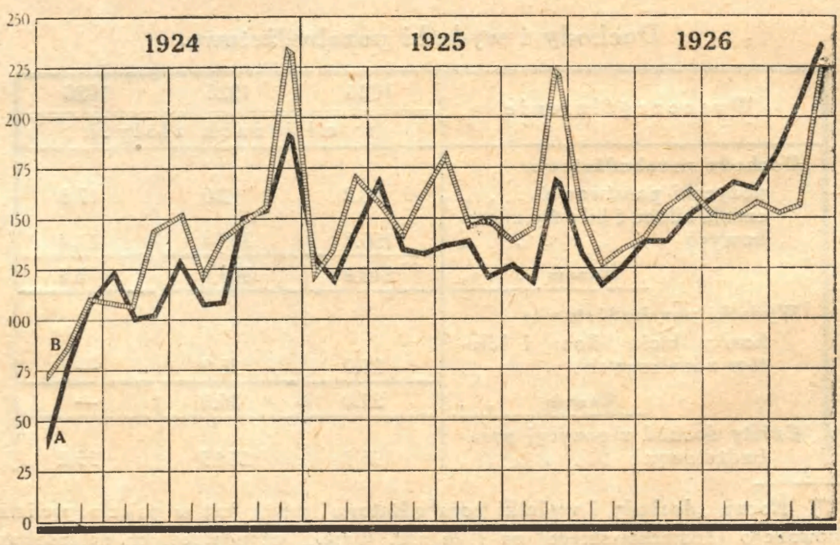
Wyszczególnienie	1924	1925	1926
	w miljonach złotych		
Dochody:			
a) budżetowe . .	1349.7	1576.1	1895.2
b) pozabudżetowe	218.9	301.4	35.2
Razem . .	**1568.6**	**1877.5**	**1930.4**
Wydatki:			
a) budżetowe . .	1539.1	1801.4	1841.6
b) pozabudżetowe	21.0	36.9	—
Razem . .	**1560.1**	**1838.3**	**1841.6**
Nadwyżka . . .	8.5	39.2	88.8

Ogólny pomyślny rezultat wykonania budżetu w 1926 r. jest tem więcej znamienny, że jak wykazaliśmy wyżej równowaga budżetowa w 1926 r. osiągniętą została bez pomocy pozabudżetowych dochodów.

Znaczenie osiągniętej w 1926 r. równowagi budżetowej uwidocznia porównanie miesięcznych dochodów i wydatków budżetowych Państwa w ciągu trzech lat.

Dochody i wydatki budżetowe w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

A — Dochody B — Wydatki

Budżetowe wydatki w latach 1924 i 1925 oraz w I połowie 1926 r. stale przewyższały dochody z wyjątkiem kilku miesięcy przypadkowych. Od lipca 1926 r. osiągnęliśmy już stałą nadwyżkę budżetową i nawet w grudniu, w którym przewyżka wydatków nad dochodami ze względu na terminy płatności zobowiązań Państwa była zawsze wyjątkowo duża, osiągnęliśmy nadwyżkę dochodów w sumie 11,3 milj. zł. Trwałość poprawy tej sytuacji stwierdza również fakt, że nadwyżki budżetowe od lipca do listopada wykazywały tendencję zwyżkową.

Program reformy walutowej Wł. Grabskiego w 1924 r. był w zasadzie oparty na równowadze budżetowej, jednakże równowagi tej nie dało się osiągnąć w preliminowanym budżecie, zamykającym się według zasadniczej ustawy skarbowej z dnia 29 lipca 1924 r. kwotą 169,6 milj. zł. niedoboru. Niepohamowany wzrost cen od lipca 1924 r. spowodował dalsze zwiększenie wydatków, zwłaszcza osobowych, opartych na wskaźniku kosztów utrzymania. Okazała się również konieczność zwiększenia ogólnej sumy wydatków rzeczowych, w rezultacie czego powstał faktyczny deficyt budżetowy w sumie 189,4 milj. zł. Drogą wprowadzenia budżetów miesięcznych i rygorystycznego stosowania tego systemu starano się ograniczyć deficyty do sumy możliwie najmniejszej.

Podobnie, choć w stopniu znacznie mniejszym, niezrównoważony był budżet na rok 1925, zamykający się w ustawie z dnia 30 czerwca 1925 r. niedoborem 8,5 milj. zł. W przeciwieństwie do budżetu na 1924 r., który nie przewidywał zupełnie dochodów i wydatków o charakterze *pozabudżetowym*, w budżecie na rok 1925 znajdowała się w dochodach suma 128,0 milj. zł. o charakterze *pozabudżetowym* wobec 44,0 milj. zł. wydatków tej kategorji.

Nieurodzaj 1923/1924 roku gospodarczego wywołał i utrzymał tendencję stałego wzrostu cen, a tem samem i wskaźnika kosztów utrzymania. To też gdy z jednej strony wydatki Państwa wzrastały, dochody w niektórych pozycjach zawiodły. W wykonaniu budżetu znów drogą rygorystycznego stosowania systemu miesięcznego osiągnięto znaczną redukcję wydatków.

Pierwszy preliminarz budżetowy na rok 1926 wniesiony był jeszcze we wrześniu 1925 r. za rządów Wł. Grabskiego. Przewidywał on niewielką nadwyżkę dochodów (1,4 milj. zł.). Jeśli jednak odliczymy preliminowany dochód z emisji bilonu (40,0 milj. zł.). otrzymamy właściwie niedobór 38,6 milj. zł. Po uwzględnieniu zmian dotyczących Poczt i Telegrafów, która to pozycja poraz pierwszy zamieszczoną została w postaci czystego zysku (jako z przedsiębiorstwa), preliminarz ten był niewiele *) wyższy w wydatkach od faktycznych wydatków w 1925 r. Wobec szybkiego spadku w końcu 1925 r. kursu złotego i wzrostu cen, wyrażonych w złotych obiegowych, jeszcze przed rozpoczęciem roku budżetowego widocznem było, że preliminarz ten okaże się nierealnym.

---

*) Jeśli obliczyć wydatki preliminarza 1926 r. metodą, według której faktyczne wydatki 1925 r. wyniosły 1801,4 milj. zł., otrzymamy kwotę 1847,0 milj. zł.

Nowy rząd z Ministrem Skarbu Jerzym Zdziechowskim, który objął władzę w listopadzie 1925 r., stanął wobec konieczności bezwzględnego zredukowania budżetu. Program redukcji budżetu zawarł się w prowizorjum na I kwartał 1926 r., jak również w ustawie „o środkach zapewnienia równowagi budżetowej" z dnia 22 grudnia 1925 r.

Ustawa ta, zmieniając ustawy uposażeniowe, mimo dalszego szybkiego wzrostu cen, ustabilizowała płace funkcjonarjuszów państwowych na poziomie grudnia 1925 r., następnie zmniejszyła jeszcze te płace o 4½ % do 6%, początkowo na I kwartał, co zostało przedłużone i na II kwartał 1926 r. To samo dotyczyło emerytur i zaopatrzeń inwalidów wojennych. Przewidywane oszczędności na płacach funkcjonarjuszów państwowych oraz pracowników przedsiębiorstw i monopolów państwowych wyniosłyby w porównaniu z wydatkami osobowemi, wynikającemi ze stosowania ustaw uposażeniowych, około 185 milj. zł. w stosunku rocznym, na emeryturach i na zaopatrzeniach inwalidów około 35 milj. zł., razem 220 milj. zł. Nowa ustawa o zakładaniu i utrzymywaniu szkół powszechnych zmniejszyła wydatki na ten cel o 26 milj. zł. rocznie. Ograniczony też został udział samorządów w podatku dochodowym, co dało 15 milj. zł. oszczędności.

Przystępując w dalszym ciągu do redukcji wydatków, co w pierwszym okresie wyłącznie niemal dotyczyło funkcjonarjuszów państwowych cywilnych i wojskowych oraz emerytów i inwalidów, zmniejszono w pierwszym rzędzie wydatki na wojsko, następnie na oświatę, skarb i sprawy wewnętrzne.

Redukcja wydatków.

Wydatki	Preliminarz pierwotny (Grabskiego)	Preliminarz zrewidowany (Zdziechowskiego)	Porównanie preliminarza zrewidowanego z preliminarzem pierwotnym	
			Zwiększenie	Zmniejszenie
	w miljonach złotych			
Administracja	1847,0	1719,5	—	127,5
Przedsiębiorstwa.	—	—	—	—
Monopole	—	—	—	—
Razem . . .	1847,0	1719,5	—	127,5
W szczególności zmniejszono:				
Wojsko	689,0	554,1	—	134,9
Oświata.	315,0	270,0	—	45,5
Inne	547,4	490,8	—	56,6
W szczególności zwiększono:				
Praca i opieka społeczna	31,3	77,6	46,3	—
Zaopatrzenia.	145,2	169,8	24,6 *)	—
Długi.	75,1	108,1	33,0	—
Inne	43,5	49,1	5,6	—

*) Faktyczny wzrost wydatków na zaopatrzenia mimo redukcji mnożnej tłomaczy się nowemi podstawami obliczeń, opartemi na faktycznych wynikach całego roku 1925, które we wrześniu 1925 nie mogły być jeszcze uwzględnione.

Pomimo tak znacznego zmniejszenia wydatków kosztem przedewszystkiem warstw pracujących, przystąpiono do wydatnego zmniejszenia preliminowanych dochodów, aczkolwiek spadek złotego ciężar podatkowy już obniżył i preliminowane sumy nie były nierealne.

Redukcja dochodów.

Dochody	Preliminarz pierwotny (Grabskiego)	Preliminarz zrewidowany (Zdziechowskiego)	Porównanie preliminarza zrewidowanego z preliminarzem pierwotnym	
			Zwiększenie	Zmniejszenie
	w miljonach złotych			
Administracja	1269,0	1012,9	—	256,1
Przedsiębiorstwa	134,9	50,3	—	84,6
Monopole	444,5	454,5	10,0	—
Razem . . .	1848,4	1517,7	—	330,7
W tem:				
Daniny publiczne . . .	986,0	813,0	—	173,0
Bilon	40,0	—	—	40,0

W wyniku tej redukcji dochodów, preliminarz zrewidowany wykazywał deficyt 201,8 milj. zł. Zdaniem czynników miarodajnych *), w związku z zamierzonem od lipca zaniechaniem procentowych potrąceń od płac funkcjonarjuszów państwowych, ewentualnym spadkiem złotego i wzrostem cen oraz zmniejszeniem dochodów z ceł z powodu koniecznej reglamentacji przywozu, deficyt mógł był osiągnąć około 250 milj. zł.

Sposób pokrycia tego niedoboru, jaki znalazł wyraz w projekcie nowej ustawy, wniesionym do Sejmu w końcu kwietnia 1926 r., obejmował przedłużenie na II kwartał zmniejszenia uposażeń, emerytur i rent—a nawet ograniczał prawo do rent inwalidzkich, jak również ich wysokość — wstrzymanie przyjmowania nowych funkcjonarjszów, wreszcie dalsze zmniejszenie wydatków poszczególnych ministerstw oraz tylko częściowo podniesienie podatków i wprowadzenie nowych.

Ciężar redukcji wydatków znów dotknął w pierwszym rzędzie Ministerstwo Spraw Wojskowych, zmniejszając jego budżet o dalsze 23 milj. zł.

Zwiększenie podatków obejmowało przedewszystkiem projekt 10% dodatku do danin publicznych, co miałoby przynieść 65 milj. zł. Drugą poważną pozycję stanowiło podwyższenie cen spirytusu, co dałoby 50 milj. zł. Trzecią wreszcie — podwyższenie taryf kolejowych (30 milj. zł.). Inne pozycje drobne dotyczyły częściowo dodatków do podatków istniejących lub też wprowadzenia nowych podatków.

---

*) Dr. Aleksander Dubieński. Budżet na rok 1926. Przegląd Skarbowy 1926 Nr. 6 i 7.

W ten sposób miał być zrównoważony budżet w roku 1926 według projektu Ministra Zdziechowskiego. Czy program ten okazałby się realnym trudno dziś przesądzić. Faktem jest jednak, że od okresu opracowywania go, a również od chwili wniesienia do Sejmu, sytuacja walutowa i gospodarcza kraju uległa dalszemu pogorszeniu.

Wydatki w zrewidowanym preliminarzu (Zdziechowskiego) obliczone były przy zastosowaniu kursu 1 dolar = 6,50 zł. Już w pierwszej połowie stycznia kurs dolara wynosił 7,50 zł., zaś w trakcie debat w Komisji Budżetowej Sejmu nad preliminarzem w okresie bezpośrednio przed wypadkami majowemi t. j. w końcu kwietnia kurs dolara wzrósł do 9,70 zł. Wskaźnik kosztów utrzymania wzrastał, kryzys zaufania zaostrzał się. Rozwój wypadków w tym kierunku niewątpliwie zatem uniemożliwiłby zrealizowanie równowagi budżetu.

W tym stanie rzeczy dokonał się przewrót majowy.

Nastąpił przełom w t. zw. kryzysie zaufania. Kurs złotego, mimo iż wszystkie—jeśli tak można się wyrazić—materjalne czynniki wpływające na walutę, istniały od początku roku (aktywność bilansu handlowego, ograniczenie emisji biletów zdawkowych, pewna poprawa budżetu), dopiero po wypadkach majowych zaczął poprawiać się i wnet stabilizować. Poprawa nastąpiła we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego.

Wzmożone dochody skarbowe pozwoliły na intensywniejsze zaspokojenie potrzeb państwowych w III i IV kwartale 1926, jak również na zaniechanie stosowania począwszy od 1 lipca 1926 r. procentowych obniżek uposażeń, przewidzianych w ustawie o środkach zapewnienia równowagi budżetowej, a nawet na uskutecznienie w końcu 1926 r. wydatków, które formalnie winny były obciążyć I kwartał 1927 r.

Charakteryzuje to poniższe zestawienie.

Kredyty na I kwartał 1926	ustawa z dnia 22 grudnia 1925	406,5 milj. zł.	
	ustawa z dnia 31 marca 1926	23,7 milj. zł.	430,2 milj. zł.
Kredyty na II kwartał 1926	ustawa z dnia 31 marca 1926	143,4 milj. zł.	
	ustawa z dnia 30 kwietnia 1926	3,7 milj. zł. 311,2 milj. zł	
	ustawa z dnia 1 lipca 1926	6,4 milj. zł.	464,7 milj. zł.
Kredyty na III kwartał 1926	ustawa z dnia 1 lipca 1926	457,8 milj. zł.	
	ustawa z dnia 30 września 1926	16,7 milj. zł.	474,5 milj. zł.
Kredyty na IV kwarta 1926	ustawa z dnia 30 września 1926	450,0 milj. zł.	
	ustawa z dnia 18 grudnia 1926	38,9 milj. zł.	488,9 milj. zł.
		Razem .	1858,3 milj. zł.

W rezultacie, mimo iż kredyty w stosunku do projektów p. Zdziechowskiego ostatecznie zwiększono o sumę 258,2 milj. zł., rok kalendarzowy 1926 zamknięto nadwyżką 53,6 milj. złotych. Jest rzeczą niewątpliwą, że było to wynikiem w dużym stopniu tych dodatnich konsekwencyj, jakie w psychice społeczeństwa i nastroju mas wywołały wypadki majowe,

wpływając również i na kształtowanie się stosunków gospodarczych. Przyczynił się tu w pewnym stopniu i dodatni wpływ dla Polski strajku angielskiego, znaczenia jego nie należy jednak przeceniać. Działały tu pomyślne wyniki realizacji zbiorów 1925/1926 roku gospodarczego, wzrost wytwórczości rolnej oraz związany z tem wzrost eksportu.

Istnieją wszelkie dane, aby przypuszczać, że osiągnięta w 1926 r. równowaga budżetowa jest trwałą. Przedewszystkiem więc prowizorjum budżetowe na I kwartał 1927 r. oraz preliminarz budżetowy na rok 1927/28 (od 1. IV. 1927 do 31. III. 1928) opracowane zostały w sposób zupełnie realny, co potwierdza uchwała Komisji Budżetowej Sejmu, która przewidywaną nadwyżkę dochodów nad wydatkami ustaloną w przedłożeniu rządowem na 1927/28 w wysokości 0,6 milj. zł. podniosła do 4,2 milj. zł., przy równoczesnem wydatnem zwiększeniu obydwóch stron preliminarza (o około 85 milj. zł.).

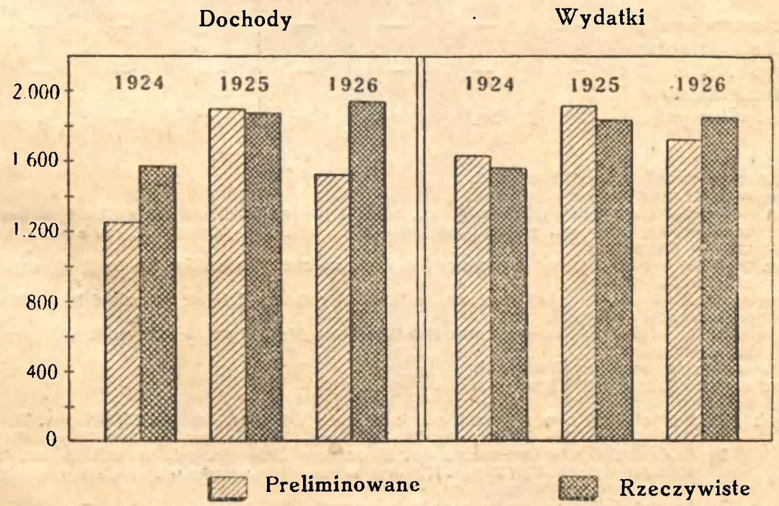
Dochody obliczone zostały na podstawie dochodów 1926 r. z uwzględnieniem drobnej stosunkowo podwyżki, opartej na doświadczeniu stałego wzrostu dochodów w trzech latach ubiegłych.

Analizując cyfry preliminowanych i rzeczywistych dochodów, względnie wydatków państwa w 1926 r. i latach poprzednich według załączonej tablicy, stwierdzić musimy nierównomierny stosunek wykonań do budżetów.

W 1924 stosunek ten w dochodach wynosił w odsetkach — 126, w 1925 — 99 i w 1926 — 127, w wydatkach zaś w 1924 — 96, w 1925 — 96, w 1926 — 107. Przyczyny tego zostały już omówione. Inne cyfry szczegółowe również znajdują uzasadnienie w opisanym stanie.

Preliminowane i rzeczywiste dochody i wydatki państwowe w 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

Wykonanie budżetów państwowych w 1924, 1925 i 1926

w układzie preliminarza 1926.

Wyszczególnienie	Dochody względnie wydatki rzeczywiste			Dochody względnie wydatki preliminowane			Stosunek wykonań do budżetów		
	1924	1925	1926	1924	1925	1926	1924	1925	1926
	w miljonach złotych						w odsetkach		
Dochody ogółem	**1568,6**	**1877,5**	**1930,4**	**1246,9**	**1892,3**	**1517.7**	**126**	**99**	**127**
Dochody budżetowe	**1349,7**	**1576,1**	**1895,2**	**1246,9**	**1764,3**	**1517,7**	**108**	**89**	**125**
W tem:									
administracja	154,0[1])	201,6	190,2	161,0[2])	240,3	176,2	96	84	108
zaopatrzenia	13,3	23,9	23,1	13,9	17,2	23,7	96	139	98
daniny publiczne	891,3	922,8	1004,2	879,2	1090,6	813,0	101	85	123
monopole	291,9[3])	405,5[4])	578,1	192,8[5])	375,4[6])	454,5	151	108	127
przedsiębiorstwa	—	22,3	99,6	—	40,8	50,3	—	55	198
Inne dochody	**218,9**	**301,4**	**35,2**	—	**128,0**	—	.	**235**	.
W tem:									
pożyczki państwowe	68,2	12,0	17,8	—	—	—	.	.	.
emisja bilonu i biletów zdawkowych	150,7	289.4	17,4	—	128,0	—	.	226	.
Wydatki ogółem	**1560,1**	**1838,3**	**1841,6**	**1626,2**	**1911,7**	**1719,5**	**96**	**96**	**107**
Wydatki budżetowe	**1539,1**	**1801,4**	**1841,6**	**1626,2**	**1867,7**	**1719.5**	**95**	**96**	**107**
W tem:									
administracja	1375.8[7])	1593,5	1508,7	1466,6[8])	1684.3	1441,6	94	95	105
zaopatrzenia	95,3	166,5	187,7	114,7	129,3	169,8	83	129	111
długi państwowe	11,0	41,4	145,2	41,2	54,1	108,1	27	77	134
przedsiębiorstwa	57,0	—	—	3,7	—	—	1540	—	—
Inne wydatki	**21,0**	**36,9**	—	—	**44,0**	—	.	**84**	—
W tem:									
pożyczki państwowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—
wykup bilonu i biletów zdawkowych	—	—	—	—	—	—	—	—	—
koszty bicia bilonu i biletów zdawkowych	21,0	36,9	—	—	44,0	—	.	84	—

[1]) W tem majątki państwowe 4,5 milj. zł.
[2]) W tem majątki państwowe 6,5 milj. zł.
[3]) W tem podatek od spirytusu 131,8 milj. zł., podatek wojewódzki od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków 0,1 milj. zł., podatek od soli w b. dzielnicy pruskiej 1,4 milj. zł. oraz podatek od zapałek 4,1 milj. zł.
[4]) W tem podatek wojewódzki od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków 5,3 milj. zł. oraz podatek od zapałek 5,3 milj. zł.
[5]) W tem podatek od spirytusu 100,0 milj. zł., podatek od soli w b. dzielnicy pruskiej 0,8 milj. zł. i podatek od zapałek 3,0 milj. zł.
[6]) W tem podatek wojewódzki od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków 8,0 milj. zł. oraz podatek od zapałek 5,0 milj. zł.
[7]) W tem majątki państwowe 0,7 milj. zł.
[8]) W tem majątki państwowe 1,1 milj. zł.

Uwagi:
1) Budżet 1924 r. w ustawach z dni: 29 lipca 1924 (Dz. ust. Nr. 76/1924 poz. 747), 19 grudnia 1924 (Dz. ust. Nr 10/1925 poz. 75) i 22 lipca 1925 (Dz. ust. Nr. 90/1925 poz. 634).
2) Budżet 1925 r. w ustawach z dni: 30 czerwca 1925 (Dz. ust. Nr. 66/1925 poz. 465) i 22 lipca 1925 (Dz ust. Nr. 83/1925 poz. 570) oraz w projekcie ustawy o zmianach w budżecie 1925 roku wniesionym do Sejmu.
3) Budżet 1926 r. — preliminarz zrewidowany.

Rozpatrując budżety lat 1924 — 1926 w liczbach względnych oraz budżety 1925 i 1926 w stosunku procentowym do budżetu 1924, stwierdzić musimy przedewszystkiem ogólny wzrost tak dochodów jak i wydatków. Nie bez wpływu pozostaje tu jednak kwestja spadku złotego *).

Rzeczywiste dochody i wydatki państwowe w 1924, 1925 i 1926

w układzie preliminarza 1926.

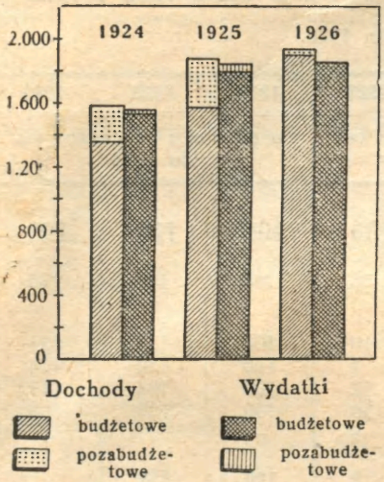
Wyszczególnienie	1924	1925	1926	1924	1925	1926
	w odsetkach ogółu dochodów względnie wydatków			w stosunku procentowym do 1924		
Dochody ogółem . .	**100**	**100**	**100**	**100**	**120**	**123**
Dochody budżetowe . .	**86**	**84**	**98**	**100**	**117**	**141**
W tem:						
administracja	10	11	10	100	131	123
zaopatrzenia	1	1	1	100	180	174
daniny publiczne . .	57	49	52	100	104	113
monopole	18	22	30	100	139	198
przedsiębiorstwa . .	—	1	5	—	.	.
Inne dochody	**14**	**16**	**2**	**100**	**138**	
W tem:						
pożyczki państwowe .	4	1	1	100	18	26
emisja bilonu i biletów zdawkowych	10	15	1	100	192	12
Wydatki ogółem . .	**100**	**100**	**100**	**100**	**118**	**118**
Wydatki budżetowe . .	**99**	**98**	**100**	**100**	**117**	**120**
W tem:						
administracja	88	87	82	100	116	110
zaopatrzenia	6	9	10	100	175	197
długi państwowe . .	1	2	8	100	376	1320
przedsiębiorstwa . .	4	—	—	100	—	—
Inne wydatki	**1**	**2**	—	**100**	**176**	—
W tem:						
pożyczki państwowe .	—	—	—	—	—	—
wykup bilonu i biletów zdawkowych	—	—	—	—	—	—
koszty bicia bilonu i biletów zdawkowych .	1	2	—	100	176	—

Bardziej dodatnie wyniki skonstatować możemy w stałem zwiększaniu się udziału w dochodach państwowych dochodów budżetowych, które w 1924 r. stanowiły — 86%, w 1925 r. — 84%, w 1926 r. — 98%.

*) Sprawa zmian, którym uległy państwowe dochody i wydatki pod wpływem spadku kursu złotego jest bardzo skomplikowaną. Może być ona do pewnego stop-

w poszczególnych pozycjach dochodów budżetowych zaznacza się wyraźnie stały wzrost udziału dochodów z monopolów państwowych, co jest wynikiem stałego usprawniania działalności monopolów i częściowo zwiększania ich zakresu działania. Wzrost procentowy w omawianych 3 latach wyraża się jak następuje: 18, 22, 30.

Rzeczywiste dochody i wydatki państwowe w 1924, 1925 i 1926 r.
w miljonach złotych

Wydatny wzrost, choć jakościowo stanowi on małą rolę, wykazują dochody z przedsiębiorstw państwowych. Gdy w 1924 r. dały one w sumie deficyt stanowiący 4% ogółu wydatków, w 1925 r. przyniosły już 1%, a w 1926 r. — 5% ogółu dochodów.

W wydatkach natomiast skonstatować możemy zmniejszanie się udziału kosztów administracji, co w zasadzie byłoby bardzo dodatnim objawem; w rzeczywistości jednak częściowo tylko jest to wynikiem zmniejszania wydatków rzeczowych oraz zmniejszania ilościowego administracji, głównie zaś—wynikiem pogorszenia uposażeń. Zauważyć należy wzrost wydatków na zaopatrzenia z 6% w 1924 na 9% w 1925 i 10%

nia oświetlona zestawieniem dochodów i wydatków, wyrażonych w stałym mierniku wartości.

Rzeczywiste dochody i wydatki państwowe
wyrażone w stałych miernikach wartości.

Wyszczególnienie	Zestawienie 1			Zestawienie 11		
	1924	1925	1926	1924	1925	1926
	w miljonach franków złotych			w miljonach złotych wskaźnikowych		
Dochody ogółem . . .	**1568,6**	**1729,5**	**1125,9**	**1398,5**	**1390,9**	**1132,8**
W tem:						
Daniny publiczne	891,3	851,0	585,2	787,2	683,2	588,8
Monopole	291,1	373,0	338,4	258,0	301,7	340,6
Inne budżetowe	167,3	227 3	183,0	148.1	183.1	183 0
Pozabudżetowe	218,9	278,2	19,3	205,2	222,9	20,4
Wydatki ogółem	**1560,1**	**167 ,5**	**1078,0**	**1383,1**	**1358,3**	**1087,9**
W tem:						
Administracja	1375,8	1149,9	883,8	1218,4	1177,2	891.9
Długi państwowe	11,0	36,9	83,8	10.2	29,7	84,3
Inne budżetowe	152,3	155,7	110,4	137,0	124,7	111,7
Pozabudżetowe	21,0	36,0	—	17,5	26,7	—

Powyższa tabela zawiera dwa zestawienia: I — zestawienie sum wyrażonych w złocie, II — zestawienie sum wyrażonych w t. zw. złotych wskaźnikowych (towarowych), które oznaczają teoretyczne jednostki pieniężne o sile nabywczej przedwojennej, wyprowadzone na podstawie wskaźnika cen hurtowych.

w 1926, wreszcie wzrost udziału w wydatkach pozycji *długi państwowe* z 1% w 1924 na 2% w 1925 i 8% w 1926. Podkreślić tu należy, że gdy w 1926 udział długów państwowych w wydatkach stanowi 8%, wpływy z pożyczek dały tylko 1% ogółu dochodów. Zwiększa to wyraźnie znaczenie osiągniętej w 1926 nadwyżki budżetowej.

Porównanie zamieszczonej i omówionej wyżej tablicy z analogiczną tablicą preliminowanych dochodów i wydatków w liczbach względnych pozwala nam na dalsze stwierdzenie zachodzącej poprawy w naszych stosunkach budżetowych.

Preliminowane dochody i wydatki państwowe w 1924, 1925 i 1926

w układzie preliminarza 1926.

Wyszczególnienie	1924	1925	1926	1924	1925	1926
	w odsetkach ogółu dochodów względnie wydatków			w stosunku procentowym do 1924		
Dochody ogółem .	**100**	**100**	**100**	**100**	**152**	**122**
Dochody budżetowe . .	100	93	100	100	141	122
W tem:						
administracja	13	13	12	100	149	109
zaopatrzenia	1		1	100	124	171
daniny publiczne . .	71	57	54	100	124	92
monopole	15	20	30	100	195	236
przedsiębiorstwa. . .	—	2	3	—	.	.
Inne dochody	—	7	—	—	.	—
W tem:						
pożyczki państwowe .	—	—	—	—	—	—
emisja bilonu i biletów zdawkowych	—	7	—	—	.	—
Wydatki ogółem .	**100**	**100**	**100**	**100**	**118**	**106**
Wydatki budżetowe . .	100	98	100	100	115	106
W tem:						
administracja	90	88	84	100	115	98
zaopatrzenia	7	7	10	100	113	148
długi państwowe . .	3	3	6	100	131	262
przedsiębiorstwa . .	0	—	—	100	—	—
Inne wydatki	—	2	—	—	.	—
W tem:						
pożyczki państwowe .	—	—	—	—	—	—
wykup bilonu i biletów zdawkowych	—	—	—	—	—	—
koszty bicia bilonu i biletów zdawkowych .	—	2	—	—	.	—

Skonstatować zatem możemy, że cyfry charakteryzujące rzeczywiste i preliminowane udziały poszczególnych grup dochodów względnie wy-

datków w ogólnych kwotach tychże w 1926 r. są znacznie bliższe siebie aniżeli w latach poprzednich. W ogólnej sumie dochodów budżetowych różnica wynosi zaledwie 2%; pozycje monopolów i zaopatrzeń pokrywają się ściśle; procentowo dochody administracji są nieco mniejsze od preliminowanych, podobnie jak i daniny publiczne, natomiast dochody z przedsiębiorstw zwiększyły się z 3% na 5%.

Podobnie przedstawiają się liczby względne wydatków; pozycja administracji jest nieco mniejsza; zaopatrzenia pokrywają się ściśle; pozycja długów, wobec zasadniczego uregulowania tej dziedziny wydatków, zwiększyła się nieco.

Z cyfr przytoczonych już wyżej, możemy skonstatować, że *ogólna suma wydatków* w 1926 r. (na którą złożyły się wyłącznie wydatki budżetowe) przewyższa ogólną sumę wydatków w 1925 r. zaledwie o 3,3 milj. zł. t. j., że wydatki państwa dzięki stosowanym oszczędnościom zupełnie niemal nie wzrosły. W tym samym czasie *dochody budżetowe* wzrosły bardzo poważnie gdyż z 1.576.1 milj. zł. w 1925 r. do 1.895.2 milj. zł. w 1926 r.

Analizując dochody budżetowe Państwa w 1926 r. w porównaniu z latami poprzedniemi, stwierdzić też możemy we wszystkich niemal dziedzinach znaczną poprawę, co świadczy przedewszystkiem o stałem usprawnianiu aparatu skarbowego.

Dochody Państwa z danin publicznych i monopolów wzrastały jak następuje.

Wpływy z danin publicznych i monopolów

Rok	Daniny publiczne	Monopole	Razem
	w miljonach złotych		
1924	891.3	291.1	1182.4
1925	922.8	405.5	1328.3
1926	1004.2	578.1	1582.3

Stosunek faktycznych wpływów do preliminowanych wyraża się dla poszczególnych lat w odsetkach: 110, 91, 125.

Jeśli nadto uwzględnimy, że w daninach publicznych pozycja podatku majątkowego jako daniny nadzwyczajnej w stosunku do 1924 r. znacznie zmalała, gdyż ze 189.5 milj. spadła w 1925 r. do 58.5 milj. zł., a w r. 1926 wyniosła zaledwie 62,9 milj. zł., stwierdzić możemy, że wzrost dochodów z danin zwyczajnych przedstawia się znakomicie.

Wpływy z podatku majątkowego w 1924 r. w stosunku do sumy preliminowanej w porównaniu z innemi podatkami (poza podatkiem dochodowym) były wyjątkowo złe, gdyż stosunek ich do preliminarza wyraził się 57% (w podatku dochodowym 51%). W 1925 r. stosunek ten stał się jeszcze gorszym i wyniósł 20% (gdy dla podatku dochodowego 82%). Na 1926 r. preliminowano już kwotę minimalną—60 milj. zł. wobec 300 milj. w 1925 r. i 333 w 1924 r. i dopiero wtedy stosunek wpływów do preliminarza wyraził się w odsetkach cyfrą 105.

Wykonanie budżetów danin publicznych i monopolów w 1924, 1925 i 1926

w układzie preliminarza 1926.

Wyszczególnienie	Wpływy rzeczywiste			Wpływy preliminowane			Stosunek wpływów rzeczywistych do preliminowanych		
	1924	1925	1926	1924	1925	1926	1924	1925	1926
	w miljonach złotych						w odsetkach		
Daniny publiczne i monopole . . .	**1182,4**	**1328,3**	**1582,3**	**1072,0**	**1466,0**	**1267,5**	**110**	**91**	**125**
Daniny publiczne . .	891,3	922,8	1 004,2	879,2	1090,6	813,0	101	85	123
Podatek majątkowy . .	189,5	58,5	62,9	333,0	300,0	60,0	57	20	105
10% nadzwyczajny dodatek	—	—	23,1	—	—	—	—	—	
Daniny publiczne zwyczajne	701,8	864,3	918,2	546,2	790,6	753,0	128	109	122
Podatki bezpośrednie .	290,5	357,9	463,9	297,8	327,1	332,6	98	109	140
W tem:									
przemysłowy . . .	174,7	196,8	209,8	150,0	165,0	170,0	116	119	123
dochodowy	39,1	61,6	104,3	77,0	75,0	70,0	51	82	149
gruntowe	48,4	49,4	76,2	55,0	55,0	50,0	88	90	152
od nieruchomości . .	8,0	22,4	35,8	4,0	20,0	25,0	200	112	143
inne	20,3	27,7	37,8	11,8	12,1	17,6	178	229	215
Opłaty stemplowe . .	79,6	114,2	127,1	48,9	100,0	111,5	163	114	114
Cła	238,4 [1])	284,8	189,6	129,6 [2])	270,0	200,0	184	105	95
Podatki pośrednie . .	93,3	107,4	137,6	69,9	93,5	108,9	133	115	126
W tem:									
od cukru	54,1	60,2	87,2	45,0	60,0	70,0	120	110	125
inne	39,2	47,2	50,4	24,9	33,5	38,9	157	141	130
Monopole	291,1	405,5	578,1	192,8	375,4	454,5	151	108	127
W tem:									
tytoniowy	138,8	182,4	270,0	70,0	162,5	200,0	191	112	135
spirytusowy	131,9 [3])	178,1 [4])	250,6	100,0 [5])	175,0 [6])	211,0	132	102	119
inne	25,4 [7])	45,0 [8])	57,5	22,8 [9])	37,9 [10])	43,5	111	119	132

[1]) W tem opłaty wywozowe 10,7 milj. zł.
[2]) W tem opłaty wywozowe 9,6 milj. zł.
[3]) Podatek od spirytusu 131,8 milj. zł. oraz podatek wojewódzki od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków 0,1 milj. zł.
[4]) W tem podatek wojewódzki od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków 5,3 milj. zł.
[5]) Podatek od spirytusu.
[6]) W tem podatek wojewódzki od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków 8,0 milj. zł.
[7]) W tem podatek od soli w b. dzielnicy pruskiej 1,4 milj. zł. i podatek od zapałek 4,1 milj. zł.
[8]) W tem podatek od zapałek 5,3 milj. zł.
[9]) W tem podatek od soli w b. dzielnicy pruskiej 0,8 milj. zł. i podatek od zapałek 3,0 milj. zł.
[10]) W tem podatek od zapałek 5,0 milj. zł.

Uwagi:
1) Budżet 1924 w ustawie skarbowej z dnia 29 lipca 1924 (Dz. ust. Nr. 76/1924 poz. 747).
2) Budżet 1925 w ustawie skarbowej z dnia 30 czerwca 1925 (Dz. ust. Nr. 66/1925 poz. 465).
3) Budżet 1926—preliminarz zrewidowany.

Wzrost danin zwyczajnych, o których piszemy wyżej, zaznaczył się jak następuje:

w 1924 r. . . .	701.8	milj. zł.
„ 1925 „ . . .	864.3	„ „
„ 1926 „ . . .	918.2	„ „

Stały wzrost wykazują wszystkie pozycje danin z wyjątkiem ceł, których zmniejszenie jest wynikiem ograniczenia przywozu naskutek wprowadzenia reglamentacji.

Szczególnie wydatnie zaznacza się wzrost podatków bezpośrednich, które w r. 1924 przyniosły 290,5 milj. zł., w r. 1925—357,9 milj. zł., w r. 1926 — 463,9 milj. zł. oraz opłat stemplowych, które w 1924 r. dały 79,6 milj. zł., w 1925 r. — 114,2 milj. zł., a w 1926 r. — 127,1 milj. zł.

Porównanie rzeczywistych i preliminowanych wpływów z podatków zaliczonych do bezpośrednich wyraża się dla poszczególnych lat 1924—1926 w odsetkach: 98, 109, 140. Stosunek ten dla opłat stemplowych wyraża się w odsetkach jak następuje: 163, 114, 114. Wskazuje to na równomiernie ostrożne preliminowanie w budżetach lat 1925 i 1926 .

Najważniejszą pozycję w podatkach bezpośrednich stanowi podatek przemysłowy, wynoszący w 1926 r. 209.8 milj. zł. wobec 196.8 milj. zł. w 1925 r. i 174,7 milj. zł. w 1924 r. Drugą z kolei pozycję stanowi podatek dochodowy, wzrost którego jest szczególniej wydatny, a mianowicie:

w 1924 r. . . .	39.1	milj. zł.
„ 1925 „ . . .	61.6	„ „
„ 1926 „ . . .	104.3	„ „

Podatki gruntowe stanowią stosunkowo, jak na kraj rolniczy, pozycję niewielką. W 1926 r. przyniosły one 76.2 milj. zł. wobec 49.4 milj. zł. w 1925 r. i 48.4 milj. zł. w 1924 r. Podatek od nieruchomości dał 35.8 milj. zł. w 1926 r. wobec 22.4 milj. zł. w 1925 r. i 8.0 milj. zł. w 1924 r. Wpływ innych podatków bezpośrednich wyraził się cyframi: w 1924 r. — 20.3 milj. zł., w 1925 r. — 27.7 milj. zł., w 1926 r. — 37.8 milj. zł.

Cła, jak już zaznaczyliśmy, stanowią jedyną pozycję w dochodach Państwa, która w 1926 r. wynosiła mniej aniżeli w 1925 r.

Wpływy z ceł.

Rok	Rzeczywiste	Preliminowane
	w miljonach złotych	
1924	238,4	129,6
1925	284,8	270,0
1926	189,6	200,0

W stosunku do preliminarzy wpływy z ceł wyrażały się w odsetkach: 184, 105, 95.

Podatki pośrednie (poza monopolami) wyniosły w 1926 r. 137.6 milj. zł. wobec 107.4 milj. zł. w 1925 r. i 93.3 milj. zł. w 1924 r. Najważniejszą pozycję stanowi tu podatek od cukru, który w 1926 r. przyniósł 87.2 milj. zł. wobec 60.2 milj. zł. w 1925 r. i 54.1 milj. zł. w 1924 r.

Wielką pozycję w dochodach Państwa stanowią monopole, w szczególności tytoniowy i spirytusowy. W roku 1926 monopole dały 578.1 milj. zł., co stanowi 58% dochodu z danin publicznych. Rozwój dochodów państwowych z monopolów w ciągu trzech lat przedstawia się jak następuje.

Wpływy z monopolów w 1924, 1925 i 1926.

Rok	Monopol sacharyny	Monopol soli	Monopol zapałczany	Monopol tytoniowy	Monopol spirytusowy	Loterja państwowa	Razem	
	w miljonach złotych							w % wpływów z danin publicznych
1924	0,1	17,7[1]	4,1[2]	133,8	131,9[4]	3,5	291,1	33
1925	0,2	32.1	7,1[3]	182,4	178,1[5]	5,6	405,5	44
1926	0,1	42,3	8,5	270,0	250,6	6,6	578,1	58

Rozwój monopolów—zwłaszcza spirytusowego — jest dopiero w zaczątku, to też usprawnianie organizacji wpływać będzie na wzrost dochodów. Wprowadzenie pełnego monopolu spirytusowego na całym obszarze Państwa dokonać się ma dopiero w 1927 r.

Wpływy z podatków pośrednich i monopolów w porównaniu z sumami preliminowanemi przedstawiały się w odsetkach jak następuje.

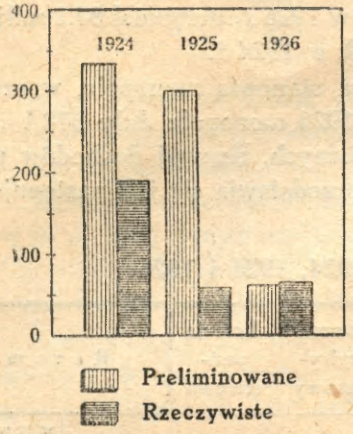
Stosunek rzeczywistych wpływów do preliminowanych w odsetkach.

Rok	Podatki pośrednie	Monopole
1924	133	151
1925	115	108
1926	126	127

[1]) Łącznie z podatkiem od soli w b. dzielnicy pruskiej.
[2]) Podatek od zapałek.
[3]) Łącznie z podatkiem od zapałek.
[4]) Podatek od spirytusu oraz podatek od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków.
[5]) Łącznie z podatkiem od wyszynku i drobnej sprzedaży trunków

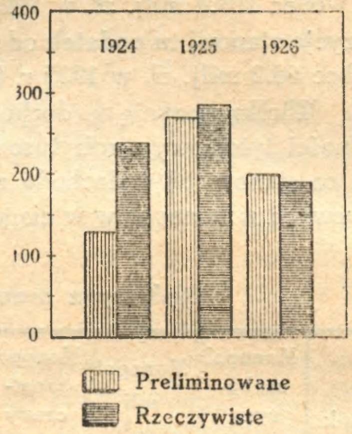
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z podatku majątkowego w 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

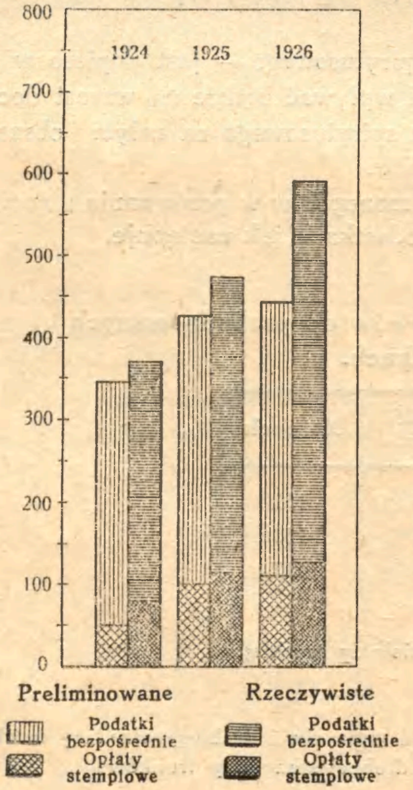
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z ceł w 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

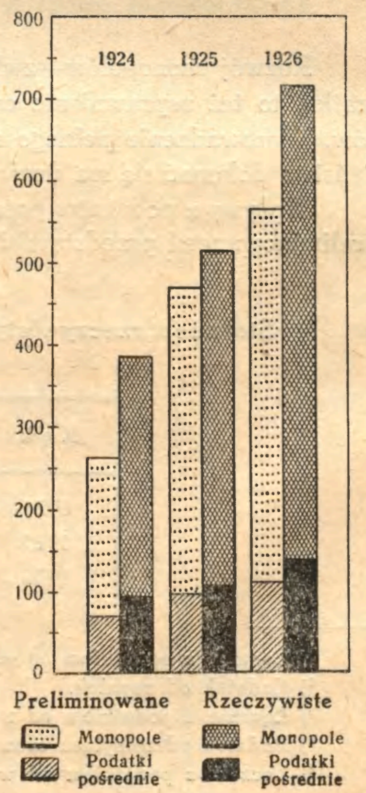
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z podatków bezpośrednich i opłat stemplowych w 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

Preliminowane i rzeczywiste wpływy z podatków pośrednich i monopolów w 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

Rzeczywiste wpływy z danin publicznych i monopolów w 1924, 1925 i 1926

w układzie preliminarza 1926.

Wyszczególnienie	1924	1925	1926
	w odsetkach ogółu wpływów z danin publicznych i monopolów		
Daniny publiczne i monopole .	**100**	**100**	**100**
Daniny publiczne	**76**	**70**	**63**
Podatek majątkowy	**16**	**5**	**4**
10% nadzwyczajny dodatek	—	—	**1**
Daniny publiczne zwyczajne	**60**	**65**	**58**
Podatki bezpośrednie	**25**	**27**	**29**
W tem:			
przemysłowy	15	15	13
dochodowy	3	4	7
gruntowe	4	4	5
od nieruchomości	1	2	2
inne	2	2	2
Opłaty stemplowe	**7**	**9**	**8**
Cła	**20**	**21**	**12**
Podatki pośrednie	**8**	**8**	**9**
W tem:			
od cukru	5	5	6
inne	3	3	3
Monopole	**24**	**30**	**37**
W tem:			
tytoniowy	11	14	17
spirytusowy	11	13	6
inne	2	3	14

Analizując udział poszczególnych pozycyj wpływów rzeczywistych stwierdzić musimy wzrost udziału monopolów i zmniejszenie się udziału danin publicznych.

Udział monopolów z 24% w 1924 r. wzrósł do 30% w 1925 r. i 37% w 1926 r. Udział danin publicznych zmniejszył się z 76% w 1924 r. do 70% w 1925 r. i 63% w 1926 r.

Zmniejszenie się udziału wpływów z danin publicznych dotyczy zarówno nadzwyczajnych (podatku majątkowego, którego udział w omawianych trzech latach wynosił 16% w 1924 r., 5% w 1925 r., 4% w 1926 r., podczas gdy 10% nadzwyczajny dodatek do danin publicznych w 1926 r. wyniósł 1%), jak również i danin zwyczajnych, które procentowo z 65% w 1925 r. spadły do 58% w 1926 r. (wobec 60% w 1924).

Zmniejszenie się udziału danin zwyczajnych odnieść jednak należy całkowicie na rachunek ceł, których udział spadł z 21% w 1925 do 12% w 1926 i częściowo opłat stemplowych, gdy tymczasem udział podatków bezpośrednich wzrastał z 25% w 1924 do 27% w 1925 i 29% w 1926.

a udział podatków pośrednich wzrósł z 8% w latach 1924 i 1925 do 9% w 1926 r.

Obciążenie podatkowe ludności w 1924, 1925 i 1926.

Wyszczególnienie	1924	1925	1926
	Rzeczywiste wpływy obliczone na głowę ludności w złotych		
Daniny publiczne i monopole	**41,24**	**45,71**	**53,70**
Daniny publiczne	31,09	31,75	34,08
Podatek majątkowy	6,61	2,01	2,14
10% nadzwyczajny dodatek	—	—	0,78
Daniny publiczne zwyczajne	24,84	29,74	31,16
Podatki bezpośrednie	10,13	12,31	15.74
W tem:			
przemysłowy	6,09	6,77	7,12
dochodowy	1,36	2,12	3,54
gruntowe	1,69	1,70	2,59
od nieruchomości	0,28	0,77	1,21
inne	0,71	0,95	1,28
Opłaty stemplowe	2,78	3,93	4,31
Cła	8,31	9.80	6,44
Podatki pośrednie	3,26	3.70	4,67
W tem:			
od cukru	1.89	2.07	2.96
inne	1.37	1.63	1.71
Monopole	10.15	13.96	19.62
W tem:			
tytoniowy	4.67	6.28	9.16
spirytusowy	4.60	6.13	8.51
inne	0.88	1.55	1.95

Badając obciążenie daninami publicznemi i monopolami na głowę ludności Państwa, stwierdzić musimy, że obciążenie to wzrasta, co wynika z faktu doprowadzenia budżetu do równowagi.

Rzeczywiste obciążenie na głowę ludności wynosiło w 1924 r. — 41.24 zł., w 1925 r. — 45.71 zł., w 1926 r. — 53.70 zł.

Wzrost obciążenia w podatkach bezpośrednich przedstawia się jak następuje: w 1924 r. obciążenie wyniosło 10.13 zł., w 1925 r. — 12.31 zł. a w 1926 r. — 15.74 zł. na głowę ludności. Obciążenie akcyzami (podatki: od wina, od piwa, od cukru, od drożdży, od oleju skalnego, od zapalniczek, od kwasu octowego oraz akcyzowe opłaty patentowe) jest znacznie mniejsze, gdyż w 1924 wynosiło 3.26 zł., w 1925—3.70 zł. a w 1926—4.67 zł. na głowę ludności. Natomiast obciążenie ludności z tytułu monopolów jest stosunkowo do obciążenia podatkami pośredniemi bardzo znaczne i wzrost jego

jest szybszy. Obciążenie to w 1924 r. wynosiło 10.15 zł. na głowę ludności, w 1925 r. — 13.96 zł. a w 1926 r. aż 19.62 zł.

Obciążenie podatkowe w niektórych państwach europejskich w 1924.

Ogółem daniny publiczne i monopole (na głowę ludności)		Podatki spożywcze i monopole (na głowę ludności)		Wpływy z podatków spożywczych i monopolów w stosunku do ogółu wpływów z danin publicznych i monopolów	
Anglja	355,37 fr. zł.	Anglja	112,94 fr. zł.	**Polska**	**32,35%**
Francja	180,05 „	Holandja	37.91 „	Anglja	31,78%
Holandja	137,45 „	Francja	34,77 „	Czechosłowacja	30,41%
Niemcy	135,72 „	Niemcy	27,18 „	Austrja	30,09%
Belgja	100,07 „	Austrja	27,13 „	Włochy	28,76%
Austrja	90,19 „	Czechosłowacja	26,87 „	Holandja	27,59%
Czechosłowacja	88,39 „	Włochy	24,44 „	Niemcy	20,03%
Włochy	84,97 „	**Polska**	**13,24** „	Francja	19,31%
Polska	**41,24** „	Belgja	13,20 „	Belgja	13,20%

Spirytus (na głowę ludności)		Cukier (na głowę ludności)		Tytoń (na głowę ludności)	
Anglja	26,30 fr. zł.	Holandja	12,48 fr. zł.	Anglja	27,16 fr. zł.
Holandja	14,61 „	Anglja	10,74 „	Austrja	19,31 „
Francja	5,89 „	Niemcy	4,66 „	Włochy	12,41 „
Belgja	5,17 „	Włochy	3,87 „	Niemcy	12,13 „
Polska	**4,58** „	Francja	3,69 „	Czechosłowacja	11.63 „
Czechosłowacja	3,84 „	Czechosłowacja	1,94 „	Francja	10,36 „
Niemcy	3,02 „	**Polska**	**1,88** „	**Polska**	**4,65** „
Włochy	2,00 „	Belgja	1,72 „	Holandja	4,50 „
Austrja	1.81 „	Austrja	0,72 „	Belgja	2,60 „

W porównaniu z innemi krajami obciążenie daninami publicznemi w Polsce jest stosunkowo małe; ogólne obciążenie przypadające w Polsce na głowę ludności z tytułu danin publicznych i monopolów w porównaniu z 8-a innemi państwami europejskiemi pozostaje na ostatniem (dziewiątem) miejscu. W stosunku do Anglji, obciążenie podatkowe w Polsce wynosi zaledwie 11,6%, w stosunku do Francji — 22.9%, w stosunku do Ho-

landji — 30,0%, w stosunku do Niemiec — 36.4%, w stosunku do Belgji — 41.2%, w stosunku do Austrji — 45.2%, w stosunku do Czechosłowacji — 46.8%, a w stosunku do Włoch — 48.5%.

Ponieważ jak wynika z porównania wpływów z podatków spożywczych i monopolów w stosunku do ogółu wpływów z danin publicznych i monopolów, Polska znajduje się na pierwszem miejscu, mimo, że obciążenie z tytułu podatków spożywczych i monopolów stawia Polskę na ósmem zaledwie miejscu, stwierdzić możemy, że zarówno podatki bezpośrednie jak i pośrednie mogą i niewątpliwie będą musiały być podwyższone.

Preliminowane wpływy z danin publicznych i monopolów w 1924, 1925 i 1926

w układzie preliminarza 1926.

Wyszczególnienie	1924	1925	1926	1924	1925	1926
	w odsetkach ogółu wpływów z danin publicznych i monopolów			w złotych na głowę ludności		
Daniny publiczne i monopole	**100**	**100**	**100**	**37,39**	**50,45**	**43,04**
Daniny publiczne	82	74	64	30,66	37,53	27,61
Podatek majątkowy	31	20	5	11,61	10.32	2,04
10% nadzwyczajny dodatek	—	—	—	—	—	—
Daniny publiczne zwyczajne	51	54	59	19.05	27,21	25,57
Podatki bezpośrednie	27	22	26	10,39	11,26	11,30
W tem:						
przemysłowy	14	11	13	5,23	5,68	5,77
dochodowy	7	5	6	2.69	2.58	2,38
gruntowe	5	4	4	1.92	1.89	0,70
od nieruchomości	0	1	2	0,14	0,69	0,85
inne	1	1	1	0,41	0,42	0,60
Opłaty stemplowe	5	7	8	1,70	3.44	3.78
Cła	12	19	16	4.52	9.29	6.79
Podatki pośrednie	7	6	9	2,44	3.22	3.70
W tem:						
od cukru	4	4	6	1,57	2,07	2,38
inne	3	2	3	0.87	1,15	1,32
Monopole	18	26	36	6.73	129.2	15.43
W tem:						
tytoniowy	7	11	16	2.44	5.59	6.79
spirytusowy	9	12	17	3,49	6.02	7.16
inne	2	3	3	0,80	1,31	1.48

Misja prof. Kemmerera — w wyniku swych badań — celem zapewnienia równowagi budżetowej zaleca nam podwyższenie stawek podatków pośrednich, przywrócenie podatku węglowego w wysokości 1 zł. od tonny, podniesienie podatku gruntowego, rozszerzenie obrotowego (przemysłowego) na rolnictwo, a nawet zwaloryzowanie podatków w stosunku do dokonanego spadku złotego i wzrostu cen. Sytuacja gospodarcza nie upoważniała

narazie do zastosowania tych wszystkich środków. Rząd też ograniczył się do przedłużenia jedynie na rok 1927 uchwalonego jeszcze ustawą z dnia 1 lipca 1926 r. 10% nadzwyczajnego dodatku do danin publicznych. Pozatem, jak to z okazji wniesienia do Sejmu budżetu na rok 1927/28 zapowiedział Minister Skarbu G. Czechowicz w swem exposé z dnia 13 listopada 1926 r., Rząd zamierza zwiększać dochody Państwa drogą bardziej intensywnego wyzyskania istniejących źródeł dochodowych, głównie drogą usprawnienia aparatu skarbowego oraz polepszenia organizacji monopolów państwowych.

System podatkowy w Polsce nie jest niewątpliwie doskonały; jest on częściowo dziedzictwem po państwach zaborczych, pozatem na kształtowanie się jego niemały wpływ wywarły nastroje inflacyjne. To też obecny Minister Skarbu we wspomnianem wyżej exposé zapowiedział reformę podatkową. W sprawie tej, posiłkując się memorjałem prof. Kemmerera, prowadzi studja specjalna Komisja w Ministerstwie Skarbu, nadto zaś zostaną wydelegowani urzędnicy zagranicę dla zbadania tam systemu i techniki podatkowej.

Reforma podatkowa pójdzie niewątpliwie drogą rewizji podatku dochodowego i zwiększenia jego wydajności oraz przekazania niektórych podatków przychodowych samorządom.

Wyniki budżetowe roku 1926 spowodowały, że stan rezerw kasowych Skarbu uległ poprawie, a mianowicie wzrosły one z kwoty około 63 miljonów złotych w dniu 31 grudnia 1925 r. na 152 miljonów złotych w dniu 31 grudnia 1926 r. t. j. o 89 miljonów złotych.

Stan rezerw na 31. XII. 1925 r. i na 31. XII. 1926 r. obliczono na podstawie bilansów funduszów płynnych Skarbu Państwa jak następuje:

Aktywa	Stan w dniu 31.XII. 1925	Stan w dniu 31.XII. 1926
	w milj. złotych	
Saldo kasowe . . .	100,3	108,7
Papiery procentowe .	28,9	17,5
Banki państwowe .	30,3	106,5
Bank Gospodarstwa Krajowego . . .	13,6	88,6
Państwowy Bank Rolny	16,7	17,9
Lokaty i pożyczki .	71,8	59,5
Fundusz na zaliczki uposażeniowe pracowników państwowych	27,4	33,9
Inne aktywa . . .	—	19,4
Razem . .	258,7	345,5

Pasywa	Stan w dniu 31.XII. 1925	Stan w dniu 31.XII. 1926
	w milj. złotych	
Bank Polski . . .	53,0	25,0
Kredyt bezprocentowy	50,0	25,0
Kredyt inny . .	3,0	—
Banki państwowe .	5,0	—
P. K. O.	5,0	—
Wpływy z pożyczki amerykańskiej .	15,4	20,4
Fundusze obce. . .	102,2	147,9
Rachunki bieżące	43,5	55,7
Fundusze specjalne	4,1	21,2
Sumy komunalne .	19,8	26,1
Depozyty . . .	34,8	44,9
Inne pasywa . . .	19,7	—
Rezerwa kasowa . .	63,4	152,2
Razem . .	258,7	345,5

Z porównania stanu finansowego Skarbu Państwa na dzień 31 grudnia 1926 ze stanem na dzień 31 grudnia 1925 wynika, że pomimo prawie niezmienionej łącznej pozostałości gotówki i papierów procentowych w kasach państwowych, właściwe pasywa Skarbu Państwa zmniejszyły się w ciągu roku 1926 o 52,7 milj. zł., t. j. z kwoty 77,7 milj. zł. (Bank Polski 53,0; Pocztowa Kasa Oszczędności 5,0; inne pasywa 19,7) na 25.0 milj. zł. (Bank Polski), niezależnie od wzrostu aktywów o 89,8 milj. zł.; ponieważ równocześnie fundusze nieskarbowe (administrowane) wzrosły o 50,7 milj. zł., (ogólny wzrost rezerw kasowych w ciągu roku 1926 wyniósł tu 88,8 milj. zł.)—stanowiły one w dniu 31 grudnia 1926 roku 152,2 milj. zł. Brak dostatecznie wielkich rezerw był i jest zresztą w naszych warunkach jedną z poważniejszych trudności gospodarki skarbowej. Pomyślne wyniki roku 1926 w każdym bądź razie stanowią jak na dotychczasowe warunki postęp bardzo poważny.

Jeśli nadto uwzględnimy pomyślną tendencję rozwoju sytuacji finansowej, a również niewielkie zadłużenie Państwa, stwierdzić możemy, że stan nasz nie jest bynajmniej niepomyślny.

Długi państwowe nasze są stosunkowo minimalne i wynoszą ogółem 3.572.095.317 zł., a w przeliczeniu na dolary $ 396.899.000. Długi zagraniczne na dzień 31 grudnia 1926 r. wynosiły ogółem 3.274.909.317 zł. czyli $ 363.879.000 i składały się z następujących kategoryj:

1) Pożyczki emisyjne	623.984.484	zł.
2) Długi wobec rządów państw zagranicznych	2.292.638.370	„
3) Długi wobec instytucyj prawnych	28.384.938	„
4) Długi przejęte po b. Monarchji Austrjackiej	329.901.525	„
Razem . .	3.274.909.317	zł.

Z całości długu tego na Stany Zjednoczone przypada $ 231,207.449 t. j. 63%, inne pozycje stosunkowo niewielkie są następujące: Francja $ 41.522.000 t. j. 11%, Wielka Brytanja $ 23.534.000, Włochy $ 20.592.000 i t. d.

Długi wewnętrzne stanowią zaledwie 8% zagranicznych i wynoszą 297.186.000 zł. co w przeliczeniu na dolary wynosi $ 33.020.000. Składają się one z następujących kategoryj:

Wewnętrzne pożyczki państwowe	248.000.000	zł.
Kredyt w Banku Polskim	25.000.000	„
Kredyt w Banku Gospodarstwa Krajowego	24.186.000	„
Razem . .	297.186.000	zł.

W przeliczeniu na głowę ludności obciążenie długami państwowemi wynosi zaledwie 132,00 zł., t. j. $ 14,69. Porównywując to obciążenie z obciążeniami w szeregu innych państw oraz obliczając je w stosunku do

wartości majątku narodowego łatwo się przekonać, że pod tym względem Polska znajduje się w warunkach wyjątkowo dogodnych i ma przed sobą wszelkie możliwości wchłonięcia kapitału inwestycyjnego.

Obciążenie długami państwowemi na głowę ludności jest w Polsce 62 razy mniejsze niż w Anglji, 36 razy mniejsze niż we Francji, 20 razy mniejsze niż w Belgji, 14 razy mniejsze niż we Włoszech, 12 razy mniejsze niż w Norwegji i w Niemczech, 5 razy mniejsze niż w Czechosłowacji, 4 razy mniejsze niż w Austrji, 2½ razy mniejsze niż w Jugosławji.

Udział spłat procentów i amortyzacji długów w naszym budżecie omówiony jest wyżej; stanowi on minimalny odsetek wydatków państwowych.

SYTUACJA WALUTOWA I OBRÓT PIENIĘŻNY.

W dniu 1 stycznia 1926 r. sytuacja walutowa w Polsce była bardzo ciężką.

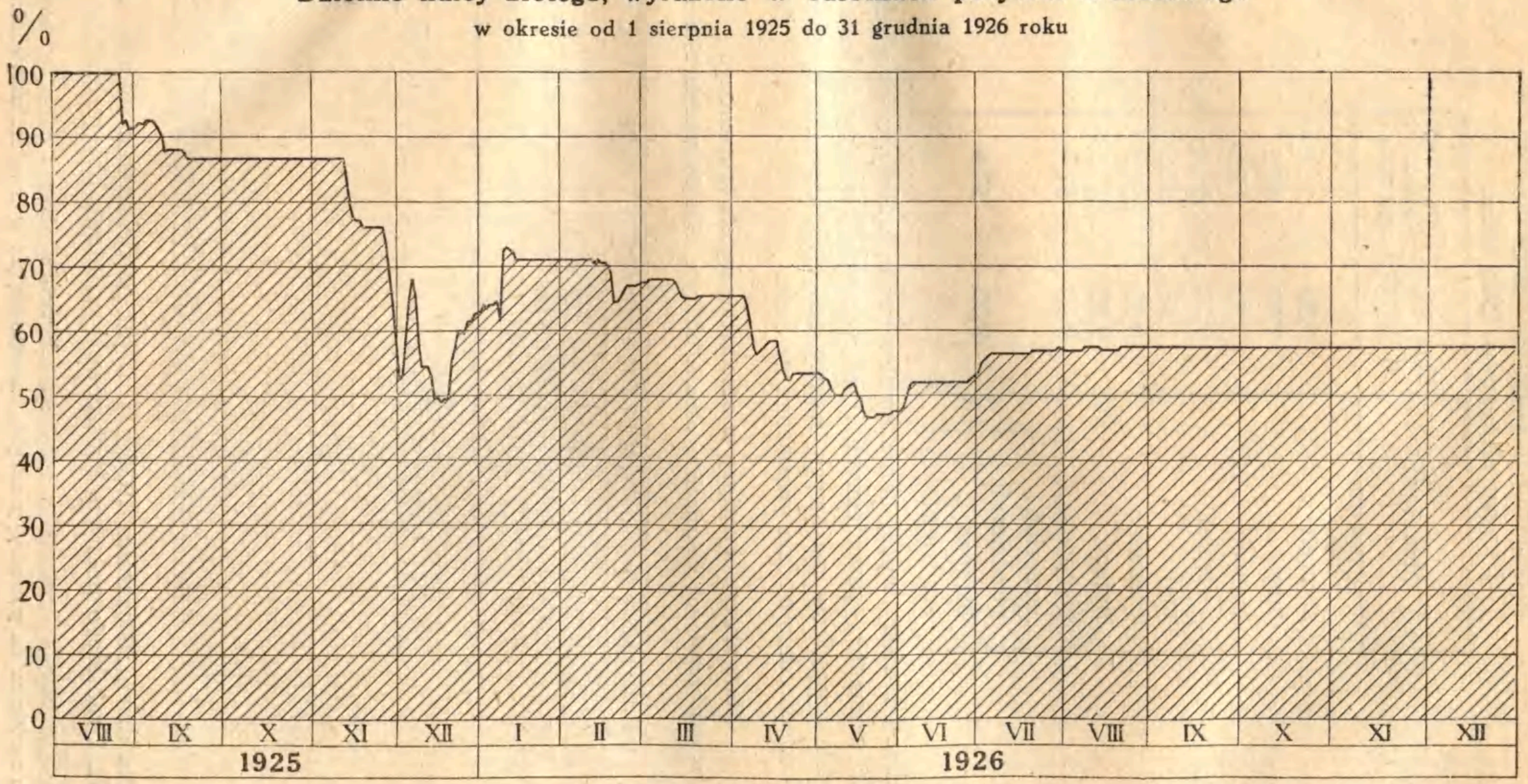
Po załamaniu się kursu złotego w dn. 27 lipca 1925 r. spadł on w ciągu 5 miesięcy do 62,4% swojej wartości nominalnej, i w dn. 31 grudnia 1925 r. notowano zł. 8,30 za 1 dolara St. Zj. A. P. Wprawdzie najniższy kurs złotego w grudniu 1925 r. notowany był w dn. 16-ym (zł. 10,50 za 1 dolara), poczem do dn. 13 stycznia 1926 złoty zwyżkował, osiągając zł. 7,10 za 1 dol., jednak ta czterotygodniowa zwyżka była tylko chwilową, nie zmieniając ogólnego obrazu naszej sytuacji walutowej. Spadek kursu złotego od dn. 14 stycznia trwał nieprzerwanie dalej, gdyż kilkudniowego utrzymywania się kursu na jednym poziomie w lutym nie można brać nawet pod uwagę. W chwili upadku rządu koalicyjnego A. Skrzyńskiego kurs dolara wynosił już zł. 9,70. Na tworzenie się rządu W. Witosa czarna giełda zareagowała odrazu, a giełda urzędowa podążała szybko jej śladem. Kurs dolara w dn. 4 maja wzrósł do 9,90, w dn. 6-ym do zł. 10,20, w dn. 10 maja, t. j. bezpośrednio przed przewrotem majowym osiągnął zł. 10,40.

12 maja rozpoczęły się wypadki majowe. 15 maja, a więc już po dokonaniu przewrotu, giełda notowała kurs dolara na zł. 10.— t. j. o 40 gr. niżej aniżeli bezpośrednio przed wypadkami majowemi. W drugiej połowie maja kurs złotego obniżył się; po oficjalnem jednak wyjaśnieniu charakteru przewrotu i jego legalizacji przez Sejm, kurs złotego zaczął wzrastać i już w dn. 7 czerwca notowano zł. 10.— za 1 dol. Od czerwca też do końca sierpnia obserwujemy stałą zwyżkę złotego, a we wrześniu następuje stabilizacja na poziomie 57,6% parytetu. Kurs dolara notowany jest od dn. 31 sierpnia do końca roku niezmiennie na poziomie zł. 9.— za 1 dol.

Faktyczny przebieg kryzysu walutowego przedstawia zestawienie miesięcznych kursów dolara oraz dziennych kursów złotego w % parytetu.

Dzienne kursy złotego, wyrażone w odsetkach parytetu kruszcowego

w okresie od 1 sierpnia 1925 do 31 grudnia 1926 roku

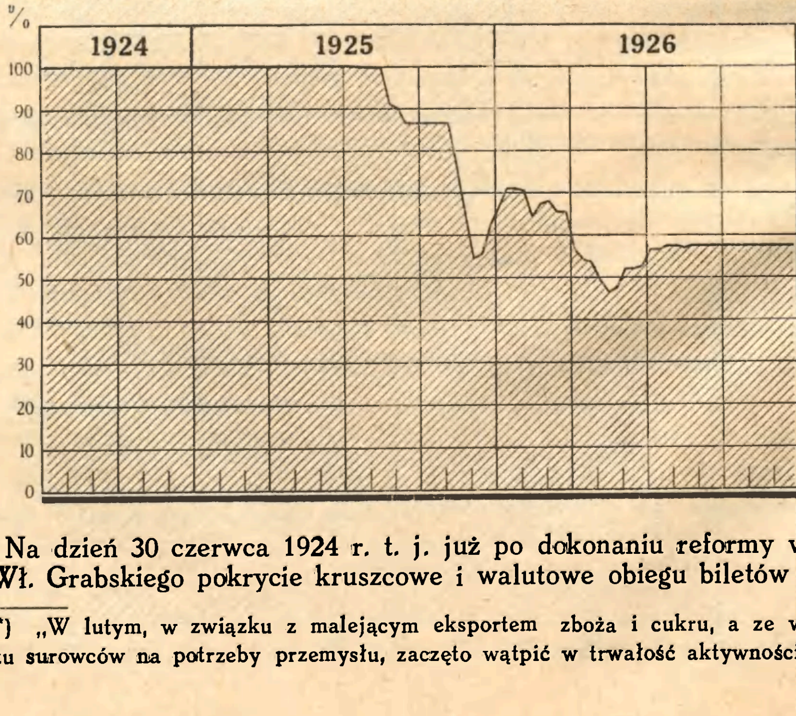

Przeciętne miesięczne kursy dolara i kursy złotego w 1926 roku.

Miesiące	Kurs dolara w złotych	Kurs złotego w odsetkach parytetu
styczeń . . .	7,30	71,0
luty	7,79	66,5
marzec . . .	7,90	65,6
kwiecień . . .	9,70	53,4
maj	11,00	47,1
czerwiec . . .	10,00	51,8
lipiec	9,08	57,1
sierpień . . .	9,03	57,4
wrzesień . . październik . listopad . . grudzień . .	9,00	57,6

Przedstawiony wyżej obraz kursów naszej waluty, z uwzględnieniem jedynie momentów psychicznych i politycznych *) dla oświetlenia wahań w okresie wypadków majowych, należy uzupełnić czynnikami ekonomicznemi, bezpośrednio oddziaływującemi na kurs.

Kurs złotego wyrażony w odsetkach parytetu kruszcowego w poszczególnych dekadach w okresie od lipca 1924 do grudnia 1926 r.

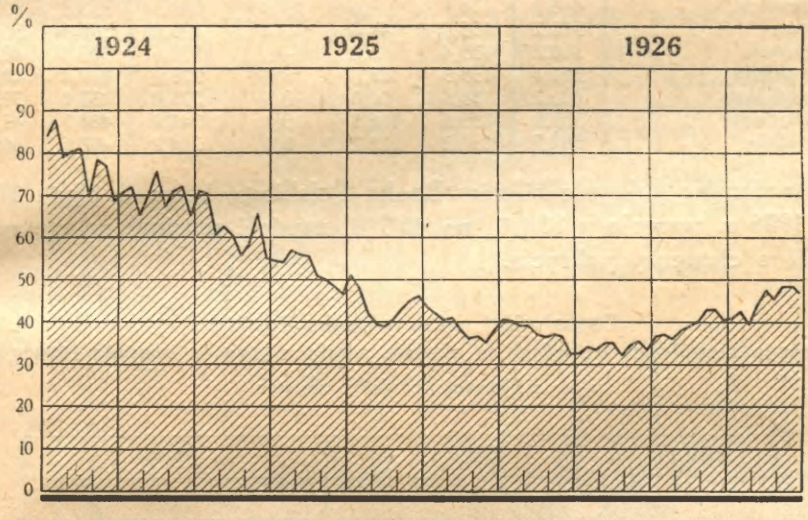
Na dzień 30 czerwca 1924 r. t. j. już po dokonaniu reformy walutowej Wł. Grabskiego pokrycie kruszcowe i walutowe obiegu biletów Banku

*) „W lutym, w związku z malejącym eksportem zboża i cukru, a ze wzrostem importu surowców na potrzeby przemysłu, zaczęto wątpić w trwałość aktywności bilansu

Polskiego wynosiło 280,5 milj. zł., stanowiąc 83,9% obiegu. Z końcem 1924 r. pokrycie wzrosło do 357,4 milj. zł. — jednak w związku ze wzrostem obiegu stosunek procentowy pokrycia do obiegu spadł do 64,9%. W wyniku nieurodzaju 1924 roku, oraz zbyt liberalnej celnej polityki ówczesnego rządu, już w ciągu pierwszego półrocza 1925 r. pokrycie spadło do 234,9 milj., stosunek zaś pokrycia do obiegu do 46,7%. W drugiej połowie 1925 r. nastąpiło załamanie się i na dzień 31 grudnia 1925 r. pokrycie wynosiło zaledwie 130,8 milj. zł., zaś stosunek procentowy pokrycia do obiegu spadł do 38,0%.

Pokrycie kruszcowe obiegu biletów Banku Polskiego

w poszczególnych dekadach w okresie od lipca 1924 do grudnia 1926 r.

W takiej sytuacji rozpoczął się 1926 rok. Mimo pewnych objawów pomyślnych, dzięki trwającej od września roku poprzedniego aktywności bilansu handlowego, pokrycie w dalszym ciągu malało wynosząc w dn. 31 marca 1926 r. już tylko 121,7 milj. przy zaledwie 32,7%-owym stosunku do obiegu. W kwietniu 1926 — stan ten pogorszył się jeszcze, poczem dopiero następuje poprawa. Już 30 czerwca pokrycie wynosi 144,3 milj. a stosunek pokrycia do obiegu 33,7%. Dalszy wzrost następuje szybko i w dn. 31 grudnia pokrycie osiąga sumę 264 milj. zł. zaś stosunek pokrycia do obiegu 46,9%.

---

handlowego, niepewna zaś sytuacja polityczna potęgowała obawę o utrzymanie równowagi budżetu państwowego. Czynniki te spowodowały zwiększony popyt terauryzacyjny i doprowadziły do ponownego załamania się kursu złotego. Wobec wyczerpania rezerw walutowych działalność Banku (Polskiego) musiała ograniczyć się w tym okresie do przeciwdziałania zbyt gwałtownym wahaniom kursowym. Dopiero gdy w czerwcu, po pewnem ustaleniu się stosunków wewnętrzno - politycznych terauryzowane waluty zagraniczne zjawiły się w większych ilościach na rynku, rozpoczął się dla Banku okres wzmożonego ich skupu, co pozwoliło mu ująć ponownie w swe ręce regulowanie kursu". *(Sprawozdanie Banku Polskiego za 1926 rok, str. 17).*

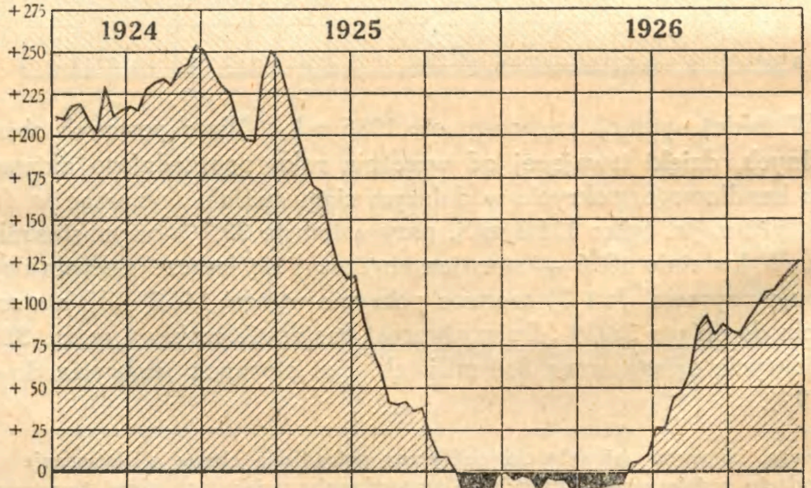
Pokrycie obiegu biletów Banku Polskiego.

Data	Obieg biletów Banku Polskiego	Pokrycie kruszcowe				Pokrycie bankowe	Stosunek pokrycia kruszcowego do obiegu biletów Banku Polskiego
		Złotem	Walutami i dewizami	Srebrem według wartości w złocie	Razem		
	w miljonach złotych						
30 czerwca 1924 r.	334,4	83,4	197,1	—	280,5	155,6	83,88%
31 grudnia „ „	550,9	103,3	254,1	—	357,4	305,3	64,89%
30 czerwca 1925 r.	503,2	120,2	114,7	—	234,9	374,2	46,68%
31 grudnia „ „	381,4	133,6	—2,8	—	130,8	339,4	37,96%
31 marca 1926 r.	389,4	134,1	—12,4	—	121,7	352,2	32,68%
30 czerwca „ „	448,0	134,7	9,6	—	144,3	353,3	33,72%
31 lipca „ „	511 2	135,2	44,0	—	179,2	356,6	36,19%
31 sierpnia „ „	560,2	135,4	85,2	—	220,6	382,5	40,37%
30 września „ „	581,4	135 3	87,8	0,3	223,4	447,0	40,55%
31 październ. „ „	585,2	135,5	90,0	0,3	225,8	437,0	39,75%
30 listopada „ „	557,9	135,6	106,9	0,4	242,9	408,7	45,44%
31 grudnia „ „	592,7	138,2	125,2	0,8	264,2	403,6	46,90%

Analizując pokrycie biletów Banku Polskiego, które w ciągu II półrocza 1926 r. wzrosło z 33,7% na 46,9%, zwrócić musimy uwagę na poszczególne elementy pokrycia.

Zapas walut netto w Banku Polskim w poszczególnych dekadach w okresie od lipca 1924 do grudnia 1926 r.

w miljonach franków złotych

Złoto w roku 1924 i w pierwszej połowie 1925 r. stanowiło mniejszą część pokrycia biletów Banku Polskiego, gdyż w tym czasie Bank Polski posiadał znaczniejszy zapas walut. Zapas ten poczynając od początku 1925 roku szybko znikał i w dniu 31 grudnia 1925 r. Bank Polski posiadał de-

ficyt walutowy w sumie 2,8 milj. zł. Deficyt ten wzrastał szybko i w dn. 31 marca 1926 osiągnął 12,3 milj. zł. Z końcem maja deficyt wynosił jeszcze 7,8 milj., a w czerwcu znikł już zupełnie. Zapas walut zagranicznych (netto) w Banku Polskim od czerwca wzrasta stale i w dn. 31 grudnia osiągnął sumę 125,2 milj. zł.

Najniższy stan pokrycia biletów Banku Polskiego wykazany jest w bilansie na dzień 31 marca. Od tej pory aż do połowy maja pokrycie wzrasta, gdy tymczasem kurs złotego spada nadal. Zestawienie zmian kursu złotego ze zmianami zapasu walut zagranicznych wykazuje, że obok czynników ekonomicznych na kurs złotego silnie oddziaływują wspomniane już wyżej czynniki psychiczne i polityczne nazywane w swoim czasie kryzysem zaufania.

Porównanie zmian zapasu walut ze zmianami kursów złotego w okresie od 10.IV do 30.VI 1926 r.

Data	Zapas walut netto w miljonach franków złotych	Kurs złotego w odsetkach parytetu	Wzrost (+) względnie zmniejszenie (—) w porównaniu z okresem poprzednim: zapasu walut netto	Wzrost (+) względnie zmniejszenie (—) w porównaniu z okresem poprzednim: kursu złotego
10.IV	— 18,2	56,3	—	—
20	— 14,7	54,0	+	—
30	— 10,1	53,4	+	—
10.V	— 8,5	49,8	+	—
20	— 7,9	46,7	+	—
31	— 7,8	47,5	+	+
10.VI	4,8	51,8	+	+
20	5,7	51,8	+	.
30	9,6	52,6	+	+

Wzrost zapasu walut w Banku Polskim zezwolił na spłatę długów, zaciągniętych poprzednio zagranicą na podtrzymanie kursu złotego. Przedewszystkiem więc w miesiącach od czerwca do sierpnia spłacono dług w sumie 10 miljonów dolarów w „Federal Reserve Bank" w Nowym Jorku zaciągnięty pod zastaw naszego złota zdeponowanego w Banku Angielskim. Prócz tego zmniejszono zadłużenie Skarbu Państwa z tytułu długów interwencyjnych o 10,9 miljonów franków złotych. W ten sposób do spłacenia w 1927 roku pozostało jeszcze tylko 3,9 miljonów franków złotych, z czego połowę spłacono w styczniu.

Zależność naszej sytuacji pieniężnej od zapasu walut w Banku Polskim wymaga dokładniejszego zapoznania się ze stanem skupu i sprzedaży tych walut oraz dewiz przez Bank Polski. Jak wiadomo według obowiązujących przepisów Bank Polski otrzymuje waluty:

1. przez wolny skup od osób prywatnych i na giełdzie;
2. przez wpływy w walutach obcych sum należnych Państwu;
3. z eksportu, przyczem odróżnić należy:
   a) towary niezastrzeżone dla Banku Polskiego,
   b) towary wyłącznie dla niego zastrzeżone.

Część walut pochodzących z eksportu drugiej grupy towarów jest przymusowo odkupywana od eksportera przez Bank Polski.

Bank Polski otwiera mu przytem u siebie dwa rachunki: jeden złotowy, odpowiadający ilości odkupionej przez Bank Polski waluty, drugi w walucie zagranicznej, odpowiadającej reszcie waluty, pozostałej po odkupieniu przymusowej części.

Z rachunku walutowego eksporter może korzystać tylko dla udowodnionych potrzeb rozrachunku z zagranicą, jeżeli zaś chce podnieść walutę dla zużycia jej wewnątrz kraju, Bank Polski wypłaca mu ją w złotych. Co się tyczy dewiz, to mogą być one nabywane tylko przez osoby, które udowodnią, że potrzebują pokryć rachunek wynikający z tranzakcyj uznanych z punktu widzenia państwowego za uzasadnione. W tym wypadku jednak kupujący dewizę nie otrzymuje jej do ręki, lecz daje polecenie dokąd dewiza ma być skierowana.

Kwestja techniki skupu walut w pewnej mierze wpływa na stan walutowy. Dla stwierdzenia czy i w jakim stopniu dokonany został w tej dziedzinie postęp należy porównać sumy skupu i sprzedaży walut w stosunku do wartości eksportu i importu, które to dane zawiera poniższa tablica.

Skup i sprzedaż walut i dewiz przez Bank Polski w latach 1924—1926.

Rok	Kupiono		wartość wywozu zagranicę	Sprzedano		wartość przywozu z zagranicy
	Razem	w tem od urzędów		Razem	w tem od urzędów	
	w miljonach franków złotych					
1924	780	114	1266	615	125	1478
1925	964	296	1272	1251	226	1603
1926	826	82	1306	683	224	896

Rok	W stosunku do wartości wywozu stanowią		W stosunku do wartości przywozu stanowią	
	Kwoty kupione przez Bank Polski ogółem	Kwoty kupione przez Bank Polski oprócz kwot kupionych od urzędów	Kwoty sprzedane przez Bank Polski ogółem	Kwoty sprzedane przez Bank Polski oprócz kwot sprzedanych urzędom
1924	62%	53%	42%	33%
1925	76%	53%	78%	64%
1926	63%	57%	76%	51%

Ogólne sumy skupu i sprzedaży walut uzależnione są od wartości przywozu i wywozu; wzajemny stosunek procentowy zaś świadczy przedewszystkiem o technice tych operacyj. Możemy też stwierdzić, że naogół w dziedzinie skupu walut uczyniony został pewien postęp. Gdy w obydwu poprzednich latach stosunek procentowy kwot nabytych przez Bank Polski oprócz kwot kupionych od urzędów — bowiem tu inne działają czynniki— wynosił niezmiennie 53%, w roku 1926-ym wyniósł on 57%.

W dziedzinie sprzedaży walut obserwujemy w 1926-ym roku zmniejszenie odsetka w stosunku do wartości importu. Stosunkowo niski % w roku 1924 tłómaczy się zapasami walut u importerów, to też wzrost w 1925 r. był zupełnie zrozumiały.

W każdym bądź razie można stwierdzić poprawę w tej dziedzinie, do czego zapewne przyczyniła się ogólna poprawa w drugiem półroczu 1926 r.; dalsze usprawnienie aparatu skupu i sprzedaży będzie mogło niewątpliwie stan ten jeszcze znaczniej poprawić. W styczniu 1927 roku Min. Skarbu wydało nowe zarządzenia obostrzające przepisy co do walut pochodzących z eksportu.

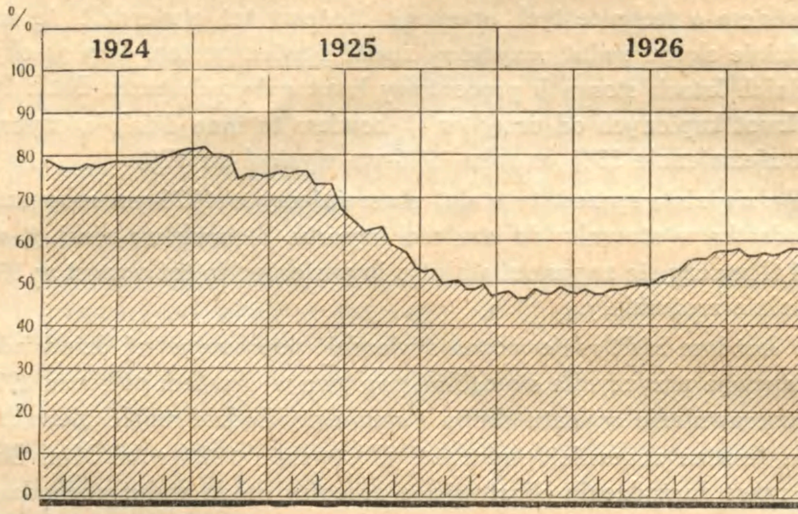
W tablicy kwartalnych cyfr skupu i sprzedaży walut na szczególną uwagę zasługuje uwidoczniony w niej wzrost skupu walut gotówkowych w różnych kwartałach 1926 roku w porównaniu z cyframi za 1925 rok. Wzrost ten świadczy dobitnie o przezwyciężeniu t. zw. kryzysu zaufania.

Skup i sprzedaż walut i dewiz przez Bank Polski w poszczególnych kwartałach 1924—1926 r.

w miljonach franków złotych

Okres	Kupiono					Sprzedano				
	walut gotówkowych	czeków / weksli od przem. górnośl.	czeków / weksli w innych oddz.	od władz i urzędów	Razem	na giełdzie	zagran. (interwenc.)	władzom i urzędom	innym	Razem
Przeciętnie miesięcznie										
1-szy kwartał 1924	12	24	19	—	55	23	1	6	—	29
2-gi " "	19	19	11	14	54	31	1	10	—	41
3-ci " "	7	11	24	22	65	50	1	9	1	62
4-ty " "	15	20	41	11	86	52	5	16	—	73
1-szy kwartał 1925	12	18	25	46	101	74	3	21	6	104
2-gi " "	10	21	35	17	83	98	3	25	3	129
3-ci " "	5	49		24	77	53	35	15	7	110
4-ty " "	13	35		12	59	35	18	15	6	74
1-szy kwartał 1926	10	12	24	6	52	28	12	17	3	57
2-gi " "	17	10	17	6	50	13	8	17	2	40
3-ci " "	22	21	35	7	85	31	1	22	2	56
4-ty " "	17	21	41	8	87	50	1	21	2	73

Stosunek biletów Banku Polskiego do całego obiegu pieniężnego w poszczególnych dekadach w okresie od lipca 1924 do grudnia 1926 r.

W ścisłym związku z wysokością pokrycia emisji Banku Polskiego, aczkolwiek również i w związku ze stałym niestety deficytem budżetowym lat 1924 i 1925 oraz pierwszych miesięcy 1926 roku pozostaje struktura naszego obiegu pieniężnego, przedstawiona poniżej.

Struktura obiegu pieniężnego.

Data	Ogółem	Bilety Banku Polskiego	Bilety zdawkowe i bilon: Razem	Bilety zdawkowe	Bilon: srebrny	Bilon: inny	Stosunek biletów Banku Polskiego do całego obiegu pieniężnego
	w miljonach złotych						
31.XII 1924 r. . . .	674,0	550,9	123,1	88,0	2,8	31,5	81,7 %
30.VI 1925 r. . . .	747,1	503,2	244,0	107,9	83,4	52,6	67,3 %
31.XII „ „ . . .	815,0	381,4	433,6	281,8	90,0	61,8	46,8 %
31.III 1926 r. . . .	815,2	389,4	425,8	284,5	88,0	53,3	47,8 %
30.VI „ „ . . .	907,8	448,0	459,8	318,7	87,6	53,4	49,4 %
31.VII „ „ . . .	980,8	511,2	469,6	321,4	90,9	57,3	52,1 %
31.VIII „ „ . . .	1.007,3	560,2	447,0	307,0	89.0	51,0	55,6 %
30.IX „ „ . . .	1.008,2	581,4	426,7	289,1	88,1	49,5	57,7 %
31.X „ „ . . .	1.036,3	585,2	451,1	306,5	91,0	53,6	56,5 %
30.XI „ „ . . .	983,7	557,9	425,8	286,2	89,3	50.3	56,7 %
31.XII „ „ . . .	1.021,1	592,7	428,4	287,5	64,6	76,3	58,0 %

Zmniejszenie pokrycia w 1925 r. i kryzys walutowy spowodowały zmniejszenie obiegu biletów z 503,2 milj. zł. w dn. 30 czerwca, na 381,4 milj. w dn. 31 grudnia 1925 r. W tym samym czasie, w związku ze wspomnianym już deficytem budżetowym obieg biletów zdawkowych (wraz z bilonem) wzrósł z 244 milj. do 434 milj. zł. Anormalny ten stan przewyżki obiegu biletów zdawkowych ponad obieg banknotów trwał do lipca 1926 roku.

Od lipca już obieg banknotów przewyższył obieg biletów zdawkowych. Dzięki przezwyciężeniu kryzysu i wobec osiągnięcia po przewrocie majowym rzeczywistej równowagi budżetowej, Rząd mógł przystąpić do uregulowanie sprawy biletów zdawkowych. Według rozporządzenia Ministra Skarbu z dn. 23. IV. 1924 r. obieg biletów nie może przewyższać kwoty zł. 12 na głowę ludności. Biorąc za podstawę okrągłe 30 milj. ludności otrzymamy sumę zł. 360 milj. Obieg biletów zdawkowych zatem przewyższył tę kwotę.

Przy trwałej równowadze budżetu niebezpieczeństwo zwiększenia tego obiegu ustało. Wobec jednak konieczności uporządkowania tej kwestji wydane zostało Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dn. 22.X.1926, które uregulowało sprawę w ten sposób, iż dotychczas emitowane bilety zdawkowe zamienione będą na bilety państwowe. Rozporządzenie przewiduje, że łączna kwota obiegu biletów państwowych i monet zdawkowych nie może przekroczyć sumy obiegu z dnia 22.X. 1926 r. t. j. 460 miljonów złotych. Poczynając od 1 lipca 1927 r. Skarb będzie wycofywać corocznie conajmniej za 11 miljonów złotych biletów państwowych, przeznaczając na ten cel część wpływów z akcyzy cukrowej. O ile pozostałość wpływów z akcyzy cukrowej po opłaceniu rat amortyzacyjnych i odsetek obligacyj 8% pożyczki amerykańskiej z 1925 roku przewyższać będzie kwoty potrzebne dla wykupu biletów państwowych, Skarb Państwa obróci nadwyżkę na zakup srebra, które zostanie zdeponowane w Banku Polskim jako zabezpieczenie znajdujących się w obiegu biletów państwowych.

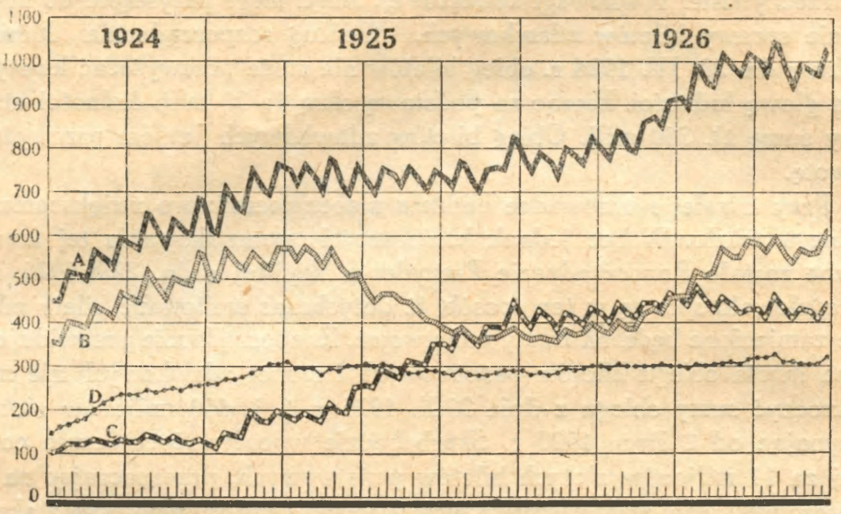
Przedstawione powyżej dane dotyczące obiegu oraz pokrycia ilustrują w pewnym stopniu stan Banku Polskiego.

Poniżej zamieszczamy pozostałe ważniejsze pozycje bilansowe co daje dopiero pełny obraz stanu Banku emisyjnego i wykazuje poprawę w ciągu 1926 r.

Główne pozycje bilansowe Banku Polskiego

Data	Złoto	Waluty, dewizy i inne należności zagraniczne		Portfel wekslowy	Pożyczki zabezpieczone papierami wartościowemi	Zdyskontowane bilety skarbowe	Bezprocentowy kredyt Skarbu Państwa	Obieg biletów bankowych	Rachunki żyrowe	
		brutto	netto						Kas skarbowych	inne
	w miljonach złotych									
30.VI 1924	92,1	257,0	197,1	138,9	5,5	—	—	334,4	2,8	38,1
31.XII „	103,4	269,0	254,1	257,0	21,7	8,1	20,8	550,9	6,4	57,7
30.VI 1925	120,2	119,8	114,7	299,3	28,5	13,7	50,0	503,2	11,2	53,9
31.XII „	133,6	69,7	— 2,8	289,4	36,2	18,3	50,0	381,4	16,6	49,0
31.III 1926	134,1	49,4	—12,3	301,5	29,5	21,2	50,0	389,4	0,0	42,3
30.VI „	134,7	78,5	9,6	301,3	29,9	23,8	50,0	448,0	1,0	53,4
31 VII „	135,2	91,3	44,0	304,2	33,4	24,4	50,0	511,2	0,0	64,7
31.VIII „	135,4	107,6	85,2	306,7	27,1	24,6	50,0	560,2	11,9	77,8
30.IX „	135,3	109,1	87,8	315,7	27,9	24,5	50,0	581,4	12,4	97,9
31.X „	135,5	113,5	90,0	323,5	28,7	24,7	50,0	585,2	7,9	94,2
30.XI „	135,6	137,6	106,9	306,5	29,2	19,4	50,0	557,9	47,1	88,4
31.XII „	138,2	164,9	125,2	321,3	9,4	16,6	25,0	592,7	9,4	125,0

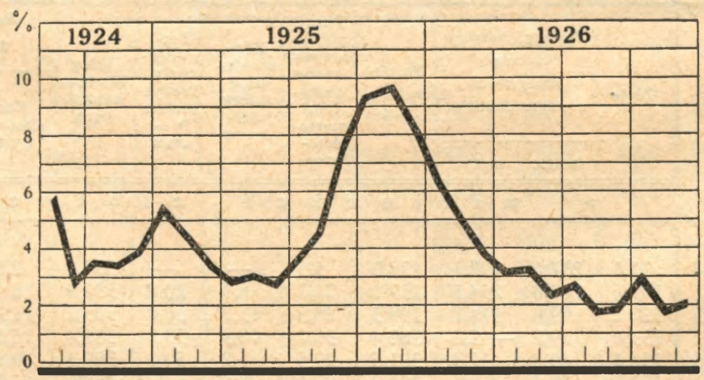
Obieg pieniężny i kredyty Banku Polskiego w poszczególnych dekadach w okresie od lipca 1924 do grudnia 1926 r.
w miljonach złotych

A — cały obieg pieniężny
B — obieg biletów Banku Polskiego
C — obieg bilonu i biletów zdawkowych
D — portfel wekslowy Banku Polskiego

Analizując portfel wekslowy Banku Polskiego stwierdzamy, że w ciągu całego roku nie zachodziły w nim zbyt wielkie zmiany, aczkolwiek pewien wzrost obserwujemy. Przyczyną tego jest niewątpliwie ostrożna polityka kredytowa, a to w związku z zadaniem ochrony kursu złotego, ciążącym na Banku Polskim. O uzdrowieniu znacznem kredytu wekslowego w Banku Polskim świadczy dobitnie stały spadek protestów weksli.

Protestowane weksle w Banku Polskim w odsetkach weksli płatnych w danym miesiącu w okresie od sierpnia 1924 roku do grudnia 1926 roku

Niewspółmiernie mały obieg pieniężny w Polsce, nasuwać by mógł przypuszczenie, iż pozostaje w związku z odpowiednim obrotem bezgotówkowym. Niestety tak nie jest i obroty izb rozrachunkowych przedstawiają sumy niewielkie. W szczególności w roku 1926 obroty izb rozrachunkowych są znacznie niższe niż w roku poprzednim.

Izby rozrachunkowe

Suma dowodów przedstawionych

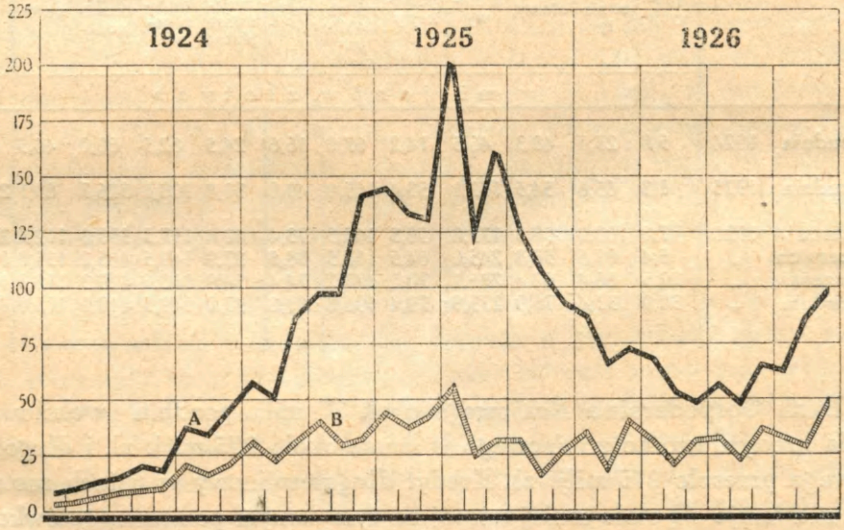
(przeciętnie miesięcznie)

Rok	Ogółem	Warszawa	Poznań	Lwów
	w miljonach złotych			
1922	50,8	38,5	8,8	3,5
1923	32,2	24,1	6,4	1,7
1924	31,8	17,9	6,1	7,8
1925	132,7	100,1	12,8	19,8
1926	92,1	62,2	23,8	6,1

Izby rozrachunkowe

Sumy przedstawionych dowodów w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach złotych

A — Warszawa
B — Poznań i Lwów

Wyjątkowo mały obieg pieniężny, tłómaczy się tem, że faktycznie obok złotego znajduje się w obiegu dolar. Do dn. 15 sierpnia 1926 r. istniał zakaz wolnego obrotu walutami, nie był on jednak dość bezwzględnie stosowany. Życie zakaz ten łamało. Od wymienionej daty dolar znajduje się w wolnym obrocie. Jakie ilości dolarów znajdują się w naszym obrocie tru-

dno ustalić; poszczególni znawcy obliczają je na *25 do 50 a nawet i więcej miljonów dolarów.*

Uzasadnione zatrzymanie spadku kursu złotego oraz trwała stabilizacja i stałe aczkolwiek powolne i ostrożne podnoszenie tego kursu było najpewniejszym czynnikiem powodującym, że posiadacze dolarów zaczęli się ich wyzbywać. Podniesienie się kursu złotego na giełdach zagranicznych w styczniu 1927 roku rzuciło już na rynek poważne ilości dolarów. Ponieważ dalsza poprawa sytuacji finansowej i gospodarczej jest zapewniona, więc można przypuszczać, że znajdujące się w obiegu dolary zaczną ściągać do kas Banku Polskiego.

Obok instytucji emisyjnej, która dostarcza życiu gospodarczemu kredytu dyskontowego niewiele ponad 300 milj. zł., źródłem kredytu w Polsce są przedewszystkiem banki państwowe.

Główne pozycje bilansowe Banku Gospodarstwa Krajowego

Data	Aktywa							Pasywa				
	Kasa i sumy do dyspozycji	Papiery wartościowe i udziały	Portfel wekslowy	Kredyt krótkoterminowy	Kredyt długoterminowy: gotówkowy	Kredyt długoterminowy: w listach zastawnych i obligacjach	Inne aktywa *)	Zobowiązania: natychmiast płatne	Zobowiązania: krótkoterminowe	Zobowiązania: długoterminowe	Inne pasywa **	Gwarancje
	miljonów złotych											
31 grudnia 1924	5,8	23,1	48,3	46,5	14,2	67,0	16,6	24,5	82,5	68,0	46,5	59,3
31 grudnia 1925	8,3	65,6	54,5	162,1	53,4	165,0	40,8	31,8	108,1	326,7	83,1	218,4
31 marca 1926	7,6	63,0	58,5	177,8	58,3	165,3	73,4	40,4	117,5	333,8	112,2	206.4
30 czerwca „	6,4	87,6	58,8	245,0	64,5	167,5	88,8	27,9	149,5	405,2	135,8	109,9
30 września „	20,5	86,4	62,4	286,1	70,1	171.2	74,4	54,9	168,6	429,3	118,3	140,7
31 grudnia „	30,9	33,4	76,9	273,9	79,4	196,8	69,0	77,0	149,3	419,0	115,0	135,3

Bank Gospodarstwa Krajowego obok 77 milj. portfelu wekslowego udziela kredytu krótkoterminowego w sumie około 275 milj. zł. i długoterminowego przeszło 275 milj. zł. Kredyt długoterminowy w listach zastawnych utrzymuje się stale mniej więcej na tym samym poziomie, gotówkowy w ciągu roku wzrósł o 26 milj. zł. Kredyt krótkoterminowy wzrósł w ciągu roku z 162 milj. do 274 milj. zł. t. j. o 112 milj. zł. Portfel wekslowy również wzrósł z 55 milj. do 77 milj. zł. czyli o 40%. — Wszystko to świadczy o rozwoju życia gospodarczego. Analizując pasywa zwrócić musimy uwagę na zmniejszenie znaczne gwarancyj.

---

*) Łącznie z wartością ruchomości i nieruchomości.

**) Łącznie z kapitałem zakładowym.

Główne pozycje bilansowe Państwowego Banku Rolnego.

Data	AKTYWA							PASYWA			
	Kasa i sumy do dyspozycji	Papiery wartościowe i udziały	Portfel wekslowy	Kredyt krótkoterminowy	Kredyt długoterminowy *)	Majątki własne i nieruchomości	Inne aktywa	Zobowiązania natychmiast płatne	Zobowiązania krótkoterminowe	Zobowiązania długoterminowe	Inne pasywa **)
	miljonów złotych										
31.XII 1924	3,0	1,0	4,2	11,8	6,4	0,4	0,2	0,2	1,2	21,6	4,0
31.XII 1925	2,4	0,3	7,5	32,0	34,5	9,3	1,4	0,2	7,8	63,8	15,7
31.III 1926	2,9	0,4	16,1	30,1	41,4	9,3	6,5	2,6	11,6	70,9	21,7
30.VI "	4,9	1,0	17,5	35,3	45,6	10,6	5,6	0,9	18,9	77,0	23,7
30.IX "	3,4	0,9	22,7	40,5	55,0	9,5	8,9	2,0	27,8	85,8	25,2
31.XII "	6,5	3,5	18,5	42,7	65,1	7,6	7,2	2,1	28,2	87,3	33,6

Mniejszą narazie działalność kredytową rozwija Państwowy Bank Rolny, wykazując w bilansie na 31. XII. 1926 portfel wekslowy w sumie 18,5 milj. zł., kredyt krótkoterminowy w sumie 42,7 milj. zł., kredyt zaś długoterminowy w sumie 65,1 milj. zł. (w tem 59,6 milj. zł. fundusze administrowane). Według § 3 Statutu „Zadaniem Państwowego Banku Rolnego jest popieranie i prowadzenie parcelacji, osadnictwa, regulacji i meljoracji rolnych, popieranie rozwoju rolnictwa, przemysłu rolnego i gospodarczej odbudowy wsi, jak również dla drobnych i średnich gospodarstw rolnych organizowanie kredytu rolniczego". Już samo zestawienie cyfr bilansowych na 31. XII. 1926 ze statutowym zakresem zadań wskazuje, że działalność Państwowego Banku Rolnego jest dopiero w początkach swego rozwoju i że w związku ze znaczeniem zagadnienia reformy rolnej oraz wytwórczości rolnej w Polsce bank ten rozwijać się musi w szybkiem tempie. Porównanie cyfr bilansowych za cały rok 1926 wskazuje też, że działalność banku wzrosła poważnie. Portfel wekslowy wzrósł z 7,5 milj. zł. do 18,5 milj. zł., t. j. o 147%, kredyt krótkoterminowy z 32 milj. zł. do 42,7 milj. zł., t. j. o 33%, kredyt zaś długoterminowy (łącznie z funduszami administrowanemi) z 34,5 milj. do 65,1 milj. zł., t. j. o 89%.

Po stronie pasywów w bilansach Państwowego Banku Rolnego stwierdzić musimy w ciągu 1926 r. wzrost zobowiązań krótkoterminowych z 7,8 milj. do 28,2 milj. zł., t. j. o 262%, natomiast zobowiązania długoterminowe wzrosły z 63, 8 milj. zł. do 87,3 milj. zł., t. j. o 37%.

---

*) Łącznie z funduszami administrowanemi.

**) Łącznie z kapitałem zakładowym.

Główne pozycje bilansowe Pocztowej Kasy Oszczędności.

Data	AKTYWA						PASYWA				
	Kasa i sumy do dyspozycji	Papiery wartościowe i udziały	Kredyt krótkoterminowy	Kredyt długoterminowy	Nieruchomości	Inne aktywa	Zobowiązania natychmiast płatne: Wkłady czekowe	Zobowiązania natychmiast płatne: Przekazy	Wkłady oszczędnościowe	Zobowiązania długoterminowe	Inne pasywa
	miljonów złotych										
31.XII 1924	24,4	12,2	21,3	—	19,5	2,9	37,5	12,4	7,5	—	22,9
31.XII 1925	18,4	16,6	30,4	—	20,3	11,8	52,4	13,7	12,6	0,3	18,5
31.III 1926	11,1	21,8	27,0	—	20,8	5,9	46,3	14,8	17,6	0,2	7,7
30.VI „	9,2	22,9	28,6	—	21,3	18,3	57,4	15,6	15,9	0,2	11,2
30 IX „	31,5	29.3	34,5	5,0[1])	21,9	6,2	74,0	18,6	20,7	0,2	14,9
31.XII „	48,3	35,8	49,5	5,0[1])	22,8	8,1	103,7	20,7	23,3	0,2	21,6

Działalność P. K. O. w ciągu 1926 r. wzrosła również bardzo poważnie. Pozycja papierów wartościowych zwiększyła się z 16,6 do 35,8 milj. zł., t. j. o 116%, kredyt krótkoterminowy wzrósł z 30,4 do 49,5 milj. zł., t. j., o 63%. W pasywach stwierdzić musimy wzrost wkładów czekowych z 52,4 do 103,7 milj. zł., t. j. o 98% i wzrost wkładów oszczędnościowych z 12,6 do 23,3 milj. zł., t. j. o 85%.

Ponieważ kapitały powierzone instytucji (wkłady czekowe i oszczędnościowe) są zwrotne na każde żądanie, przeto instytucja musi utrzymywać odpowiednio wysokie ich gotówkowe pokrycie. Płynność P. K. O. można określić na 50% kapitałów natychmiast zwrotnych, z czego 41,6% stanowi gotówka, złożona w kasach instytucji i na rachunku w Banku Polskim. W porównaniu z podobnem obliczeniem za rok 1925, płynność poprawiła się o 13,1%.

Polityka kredytowa dawniej stosowana przez P. K. O. uległa w 1926 roku zasadniczej zmianie, gdyż zaniechano udzielania kredytów indywidualnych. Rola kredytowa P. K. O. ograniczona została do zasilania kredytem komunalnych kas oszczędności i spółdzielni kredytowych.

Banki prywatne w Polsce nie odgrywają tej roli jaką odgrywać winny. Ilościowo wyrosły one w czasach inflacji ponad potrzeby kraju. Polityka rządowa nie była energiczną, aby je uzdrowić.

Prof. Kemmerer słusznie też osądził prywatne banki polskie pisząc o nich:

„W przeciągu kilku lat po wojnie, głównie jako wynik inflacji, powstały setki nowych banków, a oddziały i agencje były otwierane bez ograniczeń. Przeważna część tych nowych banków miała niedoświadczonych kierowników i niewykwalifikowany personel.

[1]) Nieoprocentowany kapitał obrotowy Zarządu Poczt i Telegrafów.

„...Koniec okresu inflacyjnego zastał banki z przeważną częścią ich kapitałów ulokowanych w nieruchomościach. Położenie wielu banków jest obecnie takie, że można wątpić, czy w dzisiejszych warunkach ekonomicznych w Polsce mogłyby one w razie likwidacji zrealizować dostateczne fundusze na pełną spłatę wierzycieli nawet, gdyby osiągnęły dobre ceny za nieruchomości i akcje.

„...Z wyjątkiem szeregu banków w których obcy kapitał jest zainteresowany, i kilku banków czysto polskich, naogół banki akcyjne znajdują się w stanie niepłynnym.

„...Wiele czasu urzędników bankowych pochłania administracja majątku banku i zastawów, zabezpieczających pożyczki. Sytuację banków dalej pogarsza fakt, że muszą one ponosić ciężary, związane z ich własnością nieruchomą. Banki mają bardzo mało własnych funduszów dla finansowania bieżących potrzeb kredytowych swych klijentów.

„...W obecnych warunkach widocznem jest, że banki robią niewiele poza markowaniem swego istnienia. Nagłe wycofanie depozytów postawiłoby niektóre z nich w krytyczne położenie. Zapasy gotówkowe są małe, a portfel nadający się do redyskonta jest ograniczony i zwykle wyczerpany do ostatnich granic. Usiłowanie sprzedania obecnie nieruchomości albo papierów zabezpieczających pożyczki w wielu wypadkach pociągnęłoby za sobą znaczne straty. Ponadto widoki są bardzo małe, aby wiele z tych banków mogło otrzymać dalsze pożyczki wprost od banków zagranicznych w danych warunkach.

„...Istnieje co prawda kilka silnych, dobrze prowadzonych banków, które utrzymały swe interesa w dobrym stanie, ale całość obrazu nie jest wesoła i sytuacja wymaga natychmiastowego działania. Publiczność ma prawo domagania się silnych i dobrze prowadzonych banków i oczekuje od Rządu stworzenia warunków, umożliwiających istnienie takich instytucyj i zapewniających ich trwałość".*)

Dawne metody sanacyjne polegające na udzielaniu bankom poważnej pomocy finansowej przez rząd bez należytego uwzględniania objektywnej możności uzdrowienia, uległy zmianie. Polityka rządów pomajowych poszła wyraźnie w kierunku zmniejszenia ilości banków i podtrzymania jedynie banków posiadających zdrowe podstawy finansowe.

Zreorganizowano istniejący Inspektorat Bankowy i przystąpiono do wykonania ustawy bankowej z dn. 28 grudnia 1924 r. Z dniem 1 stycznia 1927 r. zarządzono likwidację 12 banków akcyjnych, zmniejszając ich liczbę do 72 banków.

Ogólne obroty banków prywatnych są minimalne.

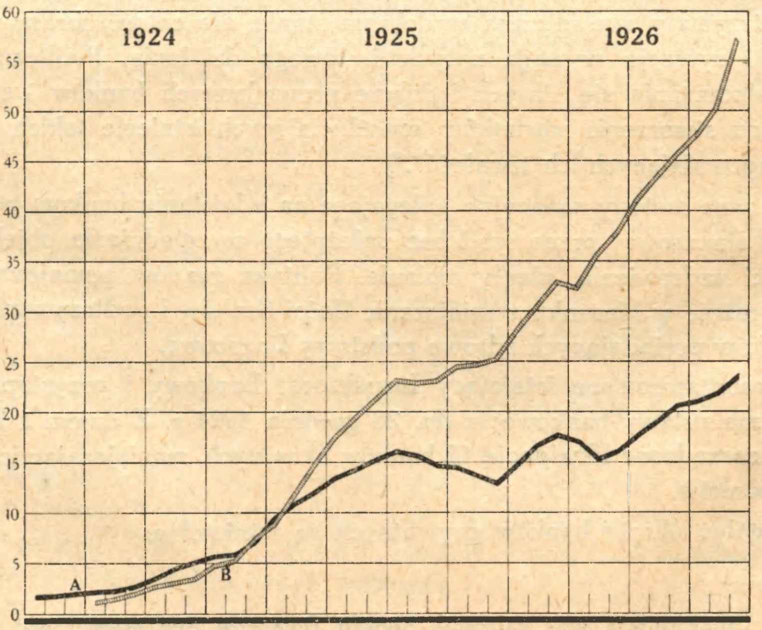
*) Sprawozdania oraz zalecenia Komisji Doradców Finansowych pod przewodnictwem prof. E. W. Kemmerera, tom. III, str. 40 — 41.

Główne pozycje bilansowe 14 największych banków akcyjnych.

Okres	Kasa i sumy do dyspozycji	Dyskonto weksli	Otwarty kredyt	Pożyczki terminowe	Wkłady terminowe	Wkłady bezterminowe	Redyskonto
	w miljonach złotych						
styczeń 1925	14,0	118,6	100,0	1,0	24,3	60,9	68,6
kwiecień "	15,9	151,1	143,6	5,4	39,8	63,0	81,4
lipiec "	18,6	170,3	160,8	6,0	46,7	66,6	87,5
październik "	9,1	134,2	147,2	5,7	35,4	41,8	82,7
styczeń 1926	6,9	118,1	145,1	4,9	32,5	39,5	79,2
kwiecień "	7,5	123,8	157,8	5,4	40,9	45,5	79,9
lipiec "	11,7	127,8	159,5	5,4	43,5	50,7	78,9
październik "	11,4	140,5	166,4	5,9	48,1	59,4	83,0
listopad "	12,3	146,9	171,3	5,7	49,6	63,0	85,5
grudzień "	19,4	149,1	171,4	5,7	51,2	71,1	85,6

Kryzys walutowy i gospodarczy jaki dotknął kraj w 1925 r. uwidocznia się bardzo dobitnie przy porównaniu cyfr z lipca 1925 r. z następnemi. Analizując poszczególne miesiące 1926 r. w szeregu pozycyj decydujących zauważymy, że maj był miesiącem krytycznym. Od czerwca stan banków ulega wyraźnej poprawie. Wzrasta powszechne zaufanie i pozycje wkładów terminowych i bezterminowych szybko rosną.

Wkłady oszczędnościowe w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r.
w miljonach złotych

A — w Pocztowej Kasie Oszczędności B — w 115 kasach komunalnych

Ten moment zwrotny uwidocznia jeszcze dokładniej wzrost wkładów oszczędnościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności i w Kasach Komunalnych.

Okres inflacji zniszczył wszelką wogóle myśl o oszczędności, to też nic dziwnego, że rozwój wkładów w 1924 r. zaczyna się od zera. Dzięki reformie pieniężnej, nagromadzone w bankach w ciągu roku oszczędności na dzień 31 lipca 1925 r. stanowiły już 643 milj. zł. t. j. kwotę bardzo poważną. Załamanie się waluty — obniża odrazu wkłady w P. K. O. W Kasach Komunalnych zmniejszenie wkładów jest mniej widoczne, co tłómaczy się charakterem klijenteli tych kas. Przeważa tu ludność wiejska z natury rzeczy mniej wrażliwa niż klijentela P. K. O. W końcu grudnia 1925 r. pod wpływem chwilowej zwyżki złotego rozpoczął się szybszy wzrost wkładów, jednakże w marcu już, gdy tak zw. kryzys zaufania silnie się zaostrzył, następuje znów spadek i dopiero w maju rozpoczyna się nieprzerwalny dalszy wzrost.

Wzrost tych wkładów zapowiada nam odrodzenie kredytu wewnętrznego, który dotychczas jest wyjątkowo nieznaczny.

Porównanie cyfr kredytów na 31.XII.1926 r. z cyframi na 31.XII.1925 wykazuje wzrost.

Kredyt krótkoterminowy w bankach państwowych i prywatnych.

Wyszczególnienie	31/XII 1925	31/XII 1926	W %% stanu z 31/XII 1925
	w miljonach złotych		
Bank Polski	325	331	101,9
Bank Gospodarstwa Krajowego	228	305	133,8
Państwowy Bank Rolny . . .	53	114	215,1
Pocztowa Kasa Oszczędności .	27	27	100,0
Banki akcyjne	326	549	242,9
Banki komunalne	5	11	220,0
Razem .	964	1 337	138,7

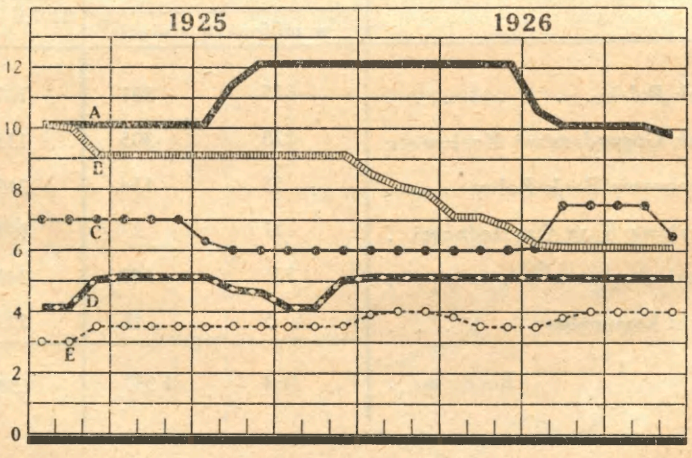
Aczkolwiek przytoczone powyżej zestawienie świadczy o poprawie w dziedzinie kredytów w ciągu 1926 roku — tem nie mniej jednak porównanie ogólnej sumy kredytów w okresie przedwojennym z cyframi za 1925 i 1926 rok uwidocznia nam w sposób niezmiernie jaskrawy tę wielką odległość, która dzieli nas od warunków normalnych.

Stan kredytów w latach 1925 i 1926 w porównaniu z kredytami przedwojennemi.

Wyszczególnienie	Przed wojną*)	W końcu 1925 roku		W końcu 1926 roku	
	w miljonach złotych	w miljonach złotych	w % sum przedwojen	w miljonach złotych	w % sum przedwojen.
Kredyt krótkoterminowy . . .	3 102	1 200	38,7	.	.
w tem: instytucje emisyjne . .	426	325	76,3	331	77,7
banki rządowe	.	475	.	457	.
banki akcyjne	849	326	48,4	549	64,7
spółdzielnie i kasy oszcz.	1 827	73	4,0	.	.
Kredyt długoterminowy . . .	5 012	500	10,0	.	.
Ogółem . .	8 114	1 700	21,0	.	.

Zakończenie okresu izolacji finansowej Polski od innych państw Europy i Ameryki mogłoby niewątpliwie odrazu przywrócić życiu gospodarczemu niezbędny kredyt. Izolacja ta jest tem mniej zrozumiałą, że jak widać z cyfr odbudowa kredytu własnemi siłami następuje stosunkowo bardzo pomyślnie. Nie wątpimy też, że w krótkim czasie okres izolacji zakończy się.

Stopa od dyskonta weksli w bankach emisyjnych w Polsce i zagranicą w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.

A—Polska B—Niemcy C—Francja D—Anglja E—St. Zjednoczone

W związku z tym brakiem kapitałów w Polsce stopa dyskontowa do czerwca 1926 roku była najwyższą w świecie. Od sierpnia 1925 r. do czerw-

*) W końcu 1913 roku.

ca 1926 r. oficjalna stopa procentowa od dyskonta weksli w Banku Polskim wynosiła 12. Od czerwca jednak nastąpiła zniżka na 10%, a w grudniu na 9½ % *). W marcu 1927 roku stopę zniżono już do 8½% i nie jest to bynajmniej koniec procesu, tak iż tendencja zniżkowa stopy dyskontowej, poczynając od czerwca 1926 r. jest bezwzględnie stałą. Tem nie mniej porównanie ze stopą procentową w bankach emisyjnych innych państw ważniejszych świadczy o niekorzystnej sytuacji Polski w 1926 roku. Jeśli jednak uwzględnimy zwyżkę stopy procentowej w ciągu 1926 roku we Francji i St. Zjednoczonych stwierdzić musimy pomyślną w naszych warunkach tendencję. Specjalnie niekorzystnie przedstawia się dla nas porównanie z Niemcami, gdyż w styczniu 1925 r. stopa procentowa w obu państwach była na jednym poziomie. Jeśli natomiast uwzględnimy dopływ kapitałów obcych do Niemiec i Polski stwierdzić musimy, że o własnych siłach przebyliśmy drogę znacznie trudniejszą.

Stopa dyskontowa w bankach prywatnych w Polsce i zagranicą)**

Rok i miesiąc		Warszawa***)	Berlin	Londyn	Amsterdam	Paryż	Zurych	New-York
1925 r.	I	20	8.31	3,805	2,702	6,37	2,656	3,125
	II	20	8,01	3,829	2.222	6,37	2,250	3,219
	III	20	8,—	4,472	2,389	6,31	2,438	3,375
	IV	20	8,—	4,292	3,285	6,44	2,500	3,275
	V	20	7,97	4,568	3,486	6,25	2,438	3,375
	VI	20	7,76	4,443	3,080	6,—	2,282	3,375
	VII	20	7,88	4,350	2,734	5,47	2,141	3,188
	VIII	22,58	7,68	3,945	3,757	5,22	2.—	3,188
	IX	24	7,18	3,681	4,121	5,37	2,—	3,339
	X	24	7,09	3,585	3,440	4,92	2,—	3,438
	XI	24	6,78	3,919	3,333	4,78	2,250	3,445
	XII	24	6,75	4,684	3,459	4,80	2,313	3,438
1926 r.	I	24	6,27	4,760	2,938	4,57	2,438	3,563
	II	24	5,46	4,308	2,180	4,27	2,214	3,688
	III	24	5,—	4,366	2,723	4,25	2,188	3,688
	IV	24	4,86	4,339	2,899	4,25	2.300	3,474
	V	24	4,69	4,365	3,011	5,15	2,375	3,244
	VI	24	4,52	4,261	2,827	5,73	2,375	3,313
	VII	20	4,53	4,261	2,764	6,—	2,375	3,313
	VIII	20	4,61	4,448	2,671	7.—	2,344	3,566
	IX	16,80	4,88	4,542	2,899	6.98	2,531	3,813
	X	16	4,84	4,693	2.796	7,25	2,800	3,813
	XI	16	4,63	4,714	3,198	6,69	2,960	3,730
	XII	16	4,73	4,538	3,374	5,77	3,350	3,885

W związku z opisanym już stanem naszych banków prywatnych stopa dyskontowa w tych bankach jest nadmierną, zwłaszcza jeśli porównać

*) Wyższa niż w Polsce stopa procentowa w grudniu 1926 r. istniała jedynie w Grecji.

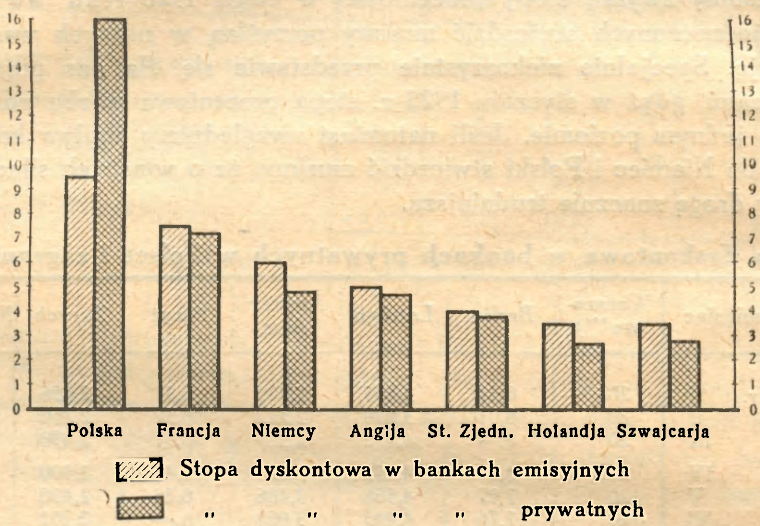
**) Vierteljahrshefte zur Konjukturforschung 1. Jahrgang. 1926: Heft 3 Berlin 1926; Heft 4. Berlin 1927.

***) Najwyższa dopuszczalna stopa.

ją ze stopą w innych państwach, gdzie w wielu wypadkach jest ona niższą niż w instytucjach emisyjnych.

Jednakże podkreślić musimy z naciskiem wielki postęp jaki w tej dziedzinie nastąpił w ciągu roku 1926. Najwyższa stopa dyskontowa w bankach prywatnych w dn. 1. I. 1926 wynosiła 24%, w dniu 31 grudnia już 16%, a w marcu 1927 roku zmniejszona została do 14%.

Stopa dyskontowa w Polsce i zagranicą w końcu 1926 roku.

Ogólna poprawa i szybki rozwój naszego rynku pieniężnego widoczne są ze wzrostu obrotów na giełdzie warszawskiej.

Obroty giełdy warszawskiej.

O k r e s	Obrót ogólny	Waluty, monety, banknoty i dewizy	Akcje	Papiery lokacyjne
	w miljonach złotych			
Przeciętnie miesięcznie				
1-szy kwartał 1925	67,0	61,6	3,1	2,3
2-gi " "	85,0	81,9	1,6	1,5
3-ci " "	50,4	48,8	0,8	0,8
4-ty " "	39,2	37,5	0,8	0,9
1-szy kwartał 1926	44,1	40,8	1,6	1,7
2-gi " "	26,8	24,9	0,7	1,2
3-ci " "	64,2	57,6	4,5	2,1
4-ty " "	90,3	83,6	3,8	2,9

Najniższe cyfry obserwujemy w II kwartale 1926 r. poczem następuje szybki wzrost. Obroty ostatnich miesięcy roku przewyższają znacznie przeciętne cyfry roku 1925-go.

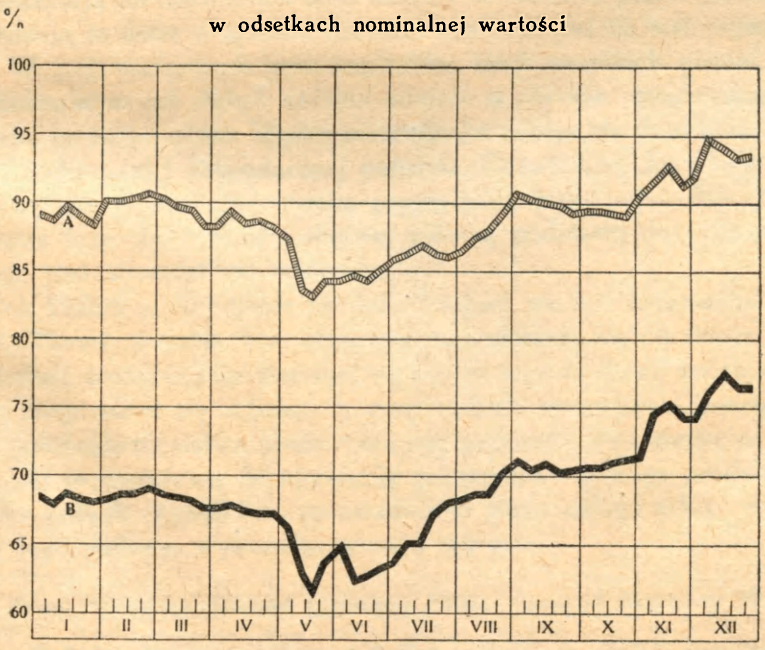
Wraz ze zwiększeniem obrotów giełdowych obserwujemy znaczną zwyżkę kursów akcyj oraz innych papierów giełdowych.

Wskaźnik kursów akcyj przemysłowych oraz kursy papierów państwowych i akcyj Banku Polskiego na giełdzie warszawskiej w 1926 roku.

Miesiące	Wskaźnik kursów 9 akcyj przemysłowych	8% pożyczka konwersyjna	6% pożyczka dolarowa 1920 r.	10 % pożyczka kolejowa Serja I	5% pożyczka konwersyjna	Akcje Banku Polskiego kurs w ostatnim dniu miesiąca w złotych
	Przeciętne kursy w ostatnim tygodniu miesiąca w odsetkach nominalnej wartości					
I	13,33	71,0	64,1	86,3	43,5	111,3
II	14,02	66,5	65,7	82,3	34,8	61,3
III	12,93	72,2	74,0	84,0	34,3	47,5
IV	11,83	69,4	75,6	83,3	32,6	48,6
V	10,82	71,6	68,8	80,0	32,0	47,2
VI	11,54	81,6	68,5	79,5	32,1	49,6
VII	17,80	82,3	64,8	81,3	42,0	72,9
VIII	24,94	91,6	75,0	86,6	52,3	103,7
IX	21,61	92,1	70,1	86,0	45,4	83,0
X	22,53	92,5	72,5	87,0	45,9	84,6
XI	20,68	94,9	76,9	87,1	46,5	81,3
XII	19,86	96,7	81,4	93,2	47,9	84,8

Kursy polskich pożyczek państwowych na giełdzie w Nowym Jorku w poszczególnych tygodniach w 1926 roku

w odsetkach nominalnej wartości

A — 8%-wa Pożyczka dolarowa 1925 roku
B — 6%-wa Pożyczka dolarowa 1920 roku

Ogólna poprawa sytuacji walutowej i finansowej państwa uwidocznić się musiała rzecz prosta również i w notowaniach polskich pożyczek państwowych na giełdzie w Nowym-Jorku oraz w obrotach temi papierami. Jak we wszystkich dziedzinach życia finansowego tak i tutaj obserwujemy znaczną poprawę w drugiej połowie 1926 r. oraz stały wzrost ku lepszemu.

Przeżyty kryzys pieniężny spowodował dokonanie szeregu zmian w statucie Banku Polskiego i lepsze przystosowanie go do warunków naszego życia. Zmiana statutu dokonana rozporządzeniem z dn. 8.IX.1926 r. przedewszystkiem dotyczyła dopuszczalności obniżenia ustawowego pokrycia do 30% obiegu. Dalsza obniżka pokrycia związana jest z progresywnym podatkiem emisyjnym, co dostatecznie zabezpiecza przed nadmiernem obniżeniem pokrycia.

Również ważną zmianą jest dopuszczenie przyjmowania przez Bank Polski 6-miesięcznych weksli rolniczych za nabyte nasiona, nawozy sztuczne, narzędzia rolnicze i inwentarz. Zezwolenie to ograniczone jest wprawdzie klauzulą, iż suma takich weksli nie może przekraczać 20% portfelu wekslowego. Jest to jednak ważna inowacja dla rolnictwa, które przy kredycie 3-miesięcznym z dyskonta w Banku Polskim korzystać nie mogło.

Ponadto nowy statut zezwala na dokonywanie operacyj warrantowych, co umożliwia wpływ na uzdrowienie organizacji handlu zbożowego.

Zmiana statutu dotyczyła jeszcze możności podwyższenia kapitału zakładowego ze 100 do 150 milj. zł., nie było jednak potrzeby wykorzystania tego zezwolenia.

WYTWÓRCZOŚĆ ROLNA I PRZEMYSŁOWA.

Brak szczegółowej statystyki w niektórych dziedzinach produkcji utrudnia obliczenie ogólnej jej wartości. Poszczególni ekonomiści różnie też szacują dochód społeczny Polski. Przyjmujemy tu najbardziej odpowiadające nam obliczenia Pawła Michalskiego, według których wartość naszej produkcji określamy na 15,5 miljarda złotych *), a po uwzględnieniu zużycia surowców i półfabrykatów czysty dochód społeczny na 10,5 miljarda złotych.

Z sum tych na rolnictwo, leśnictwo, hodowlę, gospodarstwo domowe i rybołówstwo przypada brutto 8 miljardów zł., a netto 6 miljardów zł., na przemysł 5,8 miljarda brutto i 2,8 miljarda netto, na transport i pośrednictwo około 1,7 miljarda brutto i 1,4 netto.

Już cyfry powyższe, dotyczące udziału rolnictwa w wartości produkcji upoważniają do nazwania Polski krajem ze znaczną przewagą rolnictwa. Potwierdzają to dane o odsetku ludności zamieszkałej na wsi, wynoszącym 61,8%. W tych warunkach brak kapitałów, brak wszelkich niemal rezerw, przy minimalnym jak dotąd naszym udziale w obrocie międzynarodowym powoduje, że jednoroczna klęska nieurodzaju odbija się dotkliwie na całej sytuacji finansowej i gospodarczej państwa. Doświadczyliśmy tego w 1925 roku w wyniku nieurodzaju w roku poprzednim. Fakt ten w dalszym ciągu potwierdza tezę, że w chwili obecnej główną podstawą gospodarstwa narodowego jest niewątpliwie rolnictwo.

Rok 1925/6 w dziedzinie produkcji rolnej nie był całkowicie pomyślnym **). Wbrew początkowym oszacowaniom okazało się po zbiorach, że są one zaledwie średnie. Tem niemniej na skutek wysokich cen światowych, do których ceny nasze się zbliżają, a przy niskich stosunkowo kosztach produkcji, położenie rolnictwa uległo znacznej poprawie. Pod koniec roku przyczyniło się to częściowo do ożywienia przemysłu, którego produkcja pod wpływem innych czynników przeważnie w ciągu całego roku, względnie drugiej jego połowy, wykazała znaczny wzrost.

---

*) Paweł Michalski: Dochód społeczny Polski. Przegląd Skarbowy Nr. 4. Kwiecień 1926

**) E. Szturm de Sztrem: Zasiewy i zbiory 1924/25, Kwartalnik statystyczny 1926, zeszyt I. — Zasiewy i zbiory 1925/26, Kwartalnik statystyczny 1927, zeszyt I.

Stosunkowo niski przeciętnie stan kultury rolnej, zwłaszcza na wschodnich terenach państwa, a za wyłączeniem zachodnich o wybitnie wysokiej kulturze, uzależnia nas bardzo od warunków meteorologicznych. Tem niemniej jednak spadek wydajności naszej produkcji rolnej, jaki nastąpił ze zrozumiałych powodów w pierwszych latach powojennych, został szybko pokonany. Przeciętna wydajność w ostatnich latach całkowicie dorównała normom przedwojennym, a nawet je przerosła i to nietylko w wyjątkowo urodzajnym roku 1924/25, lecz również i w roku 1925/26. W klęskowym roku 1923/24 była ona rzecz prosta wyjątkowo niska.

Zbiór przeciętny z 1 hektara w kwintalach.

Okres	pszenica	żyto	jęczmień	owies	ziemniaki
Przeciętna za lata 1909—13	12,4	11,2	11,8	10,2	103
Rok 1921/22 . . .	11,1	11,0	11,4	10,6	152
„ 1922/23 . . .	13,3	12,8	13,8	14,0	116
„ 1923/24 . . .	8,2	8,3	9,9	9,3	115
„ 1924/25 . . .	14,4	13,3	13,7	12,8	123
„ 1925/26 . . .	11,6	10,4	12,6	11,7	105

W latach urodzajnych 1922/23 i 1924/25 zbiór przeciętny niemal wszystkich gatunków zbóż i okopowych jest wyższy od norm przedwojennych.

Zbiory czterech głównych ziemiopłodów przed wojną i w latach 1922/23—1925/26 w miljonach kwintali

Zbiór roku 1926 wykazuje wyższą wydajność dla jęczmienia i owsa, niższą zaś dla pszenicy i żyta.

W ten sposób ogólne cyfry zbiorów, osiągają przynajmniej przy niektórych gatunkach zbóż poziom przedwojennej produkcji, lub nawet go przewyższają, jakkolwiek przestrzeń zasiewów nie dorównała jeszcze przedwojennej.

Zbiór ogólny w tysiącach kwintali.

Okres	pszenica	żyto	jęczmień	owies	ziemniaki
Przeciętna za lata 1909—13	16.783	57.112	14.890	28.143	245.880
Rok 1921/22 . . .	11.597	50.660	13.040	25.481	337.590
„ 1922/23 . . .	13.536	59.624	16.555	35.224	264.942
„ 1923/24 . . .	8.844	36.548	12.081	24.170	268.696
„ 1924/25 . . .	15.762	65.345	16.773	33.115	291.061
„ 1925/26 . . .	12.814	50.114	15.546	30.498	248.786

Jak zaznaczyliśmy, pod względem przestrzeni zasiewów nie osiągnęliśmy, niestety, jeszcze stanu przedwojennego, jednakże obserwujemy tutaj stały wzrost przestrzeni zasiewanej.

Powierzchnia zasiana w tysiącach hektarów.

Wyszczególnienie	pszenica	żyto	jęczmień	owies	ziemniaki
Przeciętna za lata 1909—13	1.353	5.087	1.265	2.749	2.384
rok 1921/22 . . .	1.046	4.578	1.147	2.404	2.224
„ 1922/23 . . .	1.017	4.645	1.199	2.515	2.279
„ 1923/24 . . .	1.073	4.417	1.218	2.585	2.331
„ 1924/25 . . .	1.094	4.904	1.224	2.577	2.359
„ 1925/26 . . .	1.100	4.831	1.234	2.605	2.361

Ogólna powierzchnia uprawiana wszystkiemi ziemiopłodami za wyjątkiem upraw wyjątkowo nieznacznych lub ogrodowych wzrasta dość szybko, a mianowicie wynosiła ona:

w 1922/23	15.296.000	hektarów
w 1923/24	15.331.000	„
w 1924/25	15.933.000	„
w 1925/26	15.953.000	„

W związku z tem przestrzeń odłogów w wyniku zniszczenia wojennego, przedstawiająca w 1918/19 roku poważną ilość 4.646.000 hektarów, zmalała po trzech latach t. j. w 1921/22 do 600.000, a następnie spada z roku na rok.

Większość powierzchni gospodarstw wiejskich (52.7%) należy do drobnej własności, poniżej 50 hektarów. Z tego zaledwie 20.9% stanowią go-

spodarstwa ponad 10 ha, 17% od 5 do 10 ha, 14,8% zaś poniżej 5 ha, w tem 3,5% gospodarstwa karłowate do 2 hektarów.

Przeprowadzana reforma rolna, wprawdzie bardzo powoli, ale zmniejsza ilość gospodarstw dużych, zwiększając ilość drobnych. Ta struktura ustroju rolnego wraz z nadmiarem bezrobotnych na wsi, którzy nie znajdują w dostatecznej mierze możności odpływu do miast wobec powolnego tempa rozwoju przemysłu, ani też nie mogą emigrować, wobec istniejących i wprowadzanych coraz szerzej ograniczeń, nakazują zwrócić należytą uwagę na rozwój hodowli, która pozwala zatrudniać maximum rąk roboczych. Artykuły hodowlane są też korzystniejsze dla nas przy eksporcie i, jak to wynika z danych w rozdziale o handlu zagranicznym, eksport tych artykułów rośnie bardzo szybko dając nam pod względem wartości więcej niż eksport zbóż.

Z tego względu interesuje nas tutaj przedewszystkiem sprawa trzody chlewnej, której stan posiadania przed wojną w roku 1910 wynosił 5.487 tysięcy sztuk, zmniejszył się w latach powojennych, lecz już w 1925 roku osiągnął 5½ milj. sztuk. Ilość sztuk bydła rogatego osiągnęła w 1925 r. 8.8 milj. sztuk, przewyższając też prawie o 150 tys. stan przedwojenny. Podobnie zaznaczył się wzrost ilości koni: z 3½ milj. w 1910 r. na 4 milj. w 1925 r., natomiast stan posiadania owiec (2½ milj.) nie osiągnął jeszcze stanu przedwojennego (4½ milj. sztuk). Ze względu na eksport jaj, wzrastający z nadzwyczajną szybkością, bardzo duże znaczenie posiada dla nas ilość drobiu, sięgająca 50 milj. sztuk, w czem kur 35 milj. sztuk.

Stała tendencja wzrostu hodowli, mimo braku ścisłych danych za 1926 rok w chwili pisania niniejszej pracy, pozwala jednak mniemać, że w związku z ogólną poprawą rolnictwa, odnośne dane za rok 1926 wykażą dalszy wzrost.

W dziedzinie produkcji górniczej i przemysłowej, niezależnej już od fluktuacyj przyrody lecz kształtującej się pod wpływem warunków i konjunktur gospodarczych, stwierdzić możemy, iż w 1926 r. nastąpiła znaczna poprawa.

Pomyślna konjunktura dla węgla spowodowana została strajkiem węglowym w Anglji. Dzięki temu też przeciętne miesięczne wydobycie węgla kamiennego osiągnęło poważną cyfrę 2.980 tys. tonn, a więc większą od przeciętnej za rok 1925 (2.423 tys. tonn) o 557 tys. tonn miesięcznie. W porównaniu z latami ubiegłemi *wydobycie węgla* w 1926 r. przedstawia się jak następuje:

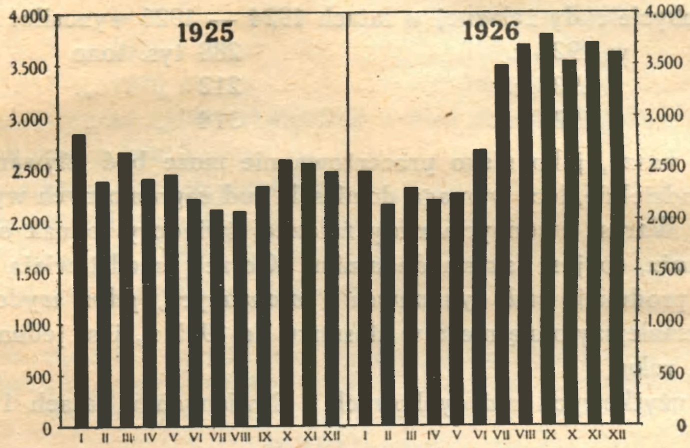
Wydobycie węgla w latach 1924 — 1926

1924 rok	32.225 tys. tonn
1925 „	29.081 „ „
1926 „	35.766 „ „

Cyfry 1922 i 1923 r. były wynikiem konjunktur inflacyjnych, to też nie są miarodajne dla porównania. Zmniejszenie w 1925 r. w porównaniu z 1924 r. wywołane zostało, w wyniku narzuconej nam wojny celnej, zamknięciem przez Niemcy swego rynku, który jest naturalnym rynkiem zbytu dla produktów Śląskiego zagłębia węglowego. Strata ta jednakże w znacz-

nym stopniu powetowana została, przy wielkich coprawda wysiłkach, przez zwiększenie eksportu naszego do innych państw względnie zdobycie wogóle nowych rynków zbytu.

Wydobycie węgla kamiennego w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.
w tysiącach tonn

Jak wynika z Memorjału Komisji Opinjodawczej przy Prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów *) Polska ma zapewniony roczny eksport w wysokości:

1) Austrja, Węgry i Czechy	4.200	tys. tonn
2) Kraje Bałtyckie poza Rosją	4.200	„ „
3) Związek Soc. Rep. Rad	1.200	„ „
4) Jugosławja, Szwajcarja i Rumunja	400	„ „
5) Włochy	900	„ „
6) Gdańsk i węgiel okrętowy	700	„ „
7) Pozostałe kraje	500	„ „
Ogółem	12.100	tys. tonn

Zakończenie strajku angielskiego musi wpłynąć na zmniejszenie produkcji węgla. Według powyższych obliczeń ogólna roczna suma eksportu poza Niemcami, jaką osiągnęliśmy przed strajkiem i jaką możemy osiągnąć, wyniesie ca. 12 milj. tonn. Dodając do tego 25 milj. tonn wewnętrznego spożycia, otrzymamy razem 37 milj. tonn, gdy sprawność naszych kopalni wynosi 45 milj. tonn, a przy minimalnym stosunkowo nakładzie mogłaby być powiększona do 60 milj. tonn, obniżając w ten sposób znacznie koszty produkcji **).

*) Wydawnictwa Komitetu Ekonomicznego Ministrów: Przyszłość eksportu węgla w Polsce w związku z zakończeniem strajku węglowego w Anglji, str. 10.

**) Przemówienie b. Ministra przemysłu i handlu, p. Antoniego Olszewskiego, na posiedzeniu Komisji Opinjodawczej przy Komitecie Ekonomicznym Ministrów w dniu 4 grudnia 1926 r.

W razie zakończenia wojny celnej z Niemcami, które niestety przerwały w 1927 r. rokowania handlowe z Polską, moglibyśmy ulokować tam około 4 milj. tonn rocznie, co wpłynęłoby dodatnio na nasze kopalnictwo węglowe, zwiększając wydobycie do 41 miljonów tonn.

Produkcja *rudy żelaznej* w 1926 r. zarówno w stosunku do 1925 r. jak i do r. 1924 wykazuje znaczną poprawę.

Wydobycie rudy żelaznej w latach 1924 — 1926 wynosiło:

w 1924 r.	288 tys. tonn
„ 1925 r.	212 „ „
„ 1926 r.	314 „ „

Ruda nasza, jako nisko procentowa nie może być używaną w produkcji samodzielnie, lecz wymaga domieszki rud zagranicznych wysoko procentowych. Wzrost wydobycia rudy żelaznej świadczy jednak o szerszem jej stosowaniu, co jest faktem dodatnim. Gorzej przedstawiają się cyfry, dotyczące produkcji *rud cynkowych i ołowianych, gdyż wydobycie ich* w 1926 r. zmniejszyło się nieco w stosunku do 1925 r., jest jednak większe niż w 1924 roku.

Produkcja użytkowych rud cynkowych i ołowianych w latach 1924—1926 wynosiła:

w 1924 r.	318 tys. tonn
„ 1925 r.	396 „ „
„ 1926 r.	421 „ „

Produkcja *ropy naftowej* w 1926 r. spadła nieznacznie w stosunku do 1925 r. natomiast utrzymała się na poziomie nieco wyższym od produkcji w 1924 r.

Wydobycie ropy naftowej w latach 1924 — 1926 wynosiło:

w 1924 r.	771 tys. tonn
„ 1925 r.	811 „ „
„ 1926 r.	796 „ „

Produkcja *soli kamiennej i warzonej* wzrasta z roku na rok.

Wynosiła ona w 1924 r.	370 tys. tonn
„ 1925 r.	425 „ „
„ 1926 r.	445 „ „

Produkcja *soli potasowych* w ciągu ostatnich trzech lat wzrasta bardzo znacznie.

Produkcja soli potasowych w latach 1924—1926 wynosiła:

w 1924 r.	81 tys. tonn
„ 1925 r.	179 „ „
„ 1926 r.	208 „ „

Produkcja *surówki* w 1926 r. utrzymała się na poziomie nieco wyższym niż produkcja 1925 r.

Wynosiła ona w 1924 r.	336 tys. tonn
„ 1925 r.	315 „ „
„ 1926 r.	327 „ „

Produkcja *stali* wykazuje stały wzrost, wynosząc kolejno:

w 1924 r.	678 tys. tonn
„ 1925 r.	782 „ „
„ 1926 r.	789 „ „

Produkcja *cynku surowego* zwiększa się dość wyraźnie. Wynosiła ona:

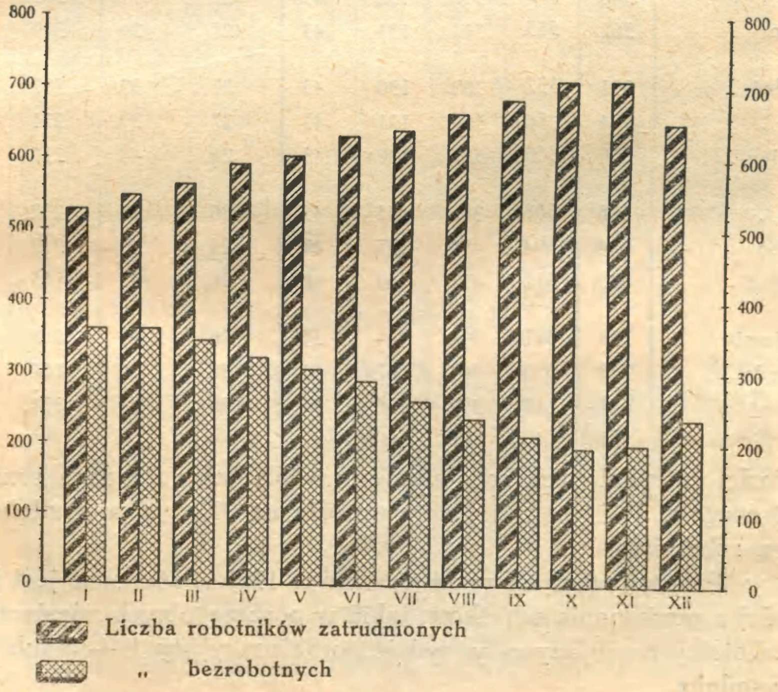
w 1924 r.	93 tys. tonn
„ 1925 r.	114 „ „
„ 1926 r.	124 „ „

Ogólnie przeto należy stwierdzić wzrost produkcji górniczo-hutniczej w ostatnich trzech latach.

Wobec braku danych o produkcji w przemyśle przetwórczym jedynym materjałem, na podstawie którego można wnioskować o rozwoju wytwórczości przemysłowej w 1926 r. są materjały o zatrudnieniu w przemyśle oraz statystyka stanu zamówień w końcu 1926 r.

Liczba robotników zatrudnionych w większych zakładach przemysłowych i hutniczych, w górnictwie i na robotach publicznych oraz ogólna liczba bezrobotnych w poszczególnych miesiącach 1926 roku

w tysiącach

Uwaga. Liczba zatrudnionych obejmuje: w górnictwie zatrudnionych we wszystkich zakładach; w hutnictwie — w zakładach posiadających wielkie piece; w przemyśle — w zakładach zatrudniających 20 i więcej robotników.

Liczba bezrobotnych obejmuje robotników przemysłowych, robotników rolnych i pracowników umysłowych.

Ogólna liczba zatrudnionych robotników w przemyśle, górnictwie i hutnictwie oraz robotach publicznych wzrosła w ciągu 1926 r. z 527 tys. w styczniu do 660 tys. w grudniu. Liczba bezrobotnych w tymże czasie spadła z 327 tys. w styczniu na 236 tys. w końcu grudnia.

Dzięki ogólnemu zmniejszeniu bezrobocia stosunek bezrobotnych w przemyśle oraz w górnictwie i hutnictwie do ogółu zatrudnionych wybitnie się zmniejszył.

Rynek pracy w 1926 roku.

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników							Bezrobocie	
	Ogółem	w większych zakładach przemysłowych i hutniczych oraz w górnictwie: Razem	w tem: w przemyśle	w tem: w górnictwie	w tem: w hutnictwie	w wytwórniach wojskowych oraz w elektrowniach i wodociągach	na robotach publicznych	Liczba bezrobotnych w przemyśle, górnictwie i hutnictwie	%% bezrobotnych w przemyśle, górnictwie i hutnictwie w stosunku do zatrudnionych *)
	w tysiącach								
Styczeń . . .	527	490	313	134	43	29	8	327	62,0
Luty	546	505	330	132	43	27	14	323	59,2
Marzec . . .	562	515	341	131	43	27	20	310	55,2
Kwiecień . . .	591	532	359	130	43	27	32	287	48,6
Maj	604	538	364	131	43	27	39	271	44,9
Czerwiec . . .	630	560	387	130	43	26	44	256	40,6
Lipiec	638	568	382	141	45	26	44	232	36,4
Sierpień . . .	664	594	400	147	47	25	45	212	31,9
Wrzesień . . .	683	612	411	153	48	26	45	185	27,1
Październik . .	711	641	436	155	50	26	44	168	23,6
Listopad . . .	712	650	442	157	51	26	36	168	23,8
Grudzień . . .	660	610	397	156	57	26	24	171	25,9

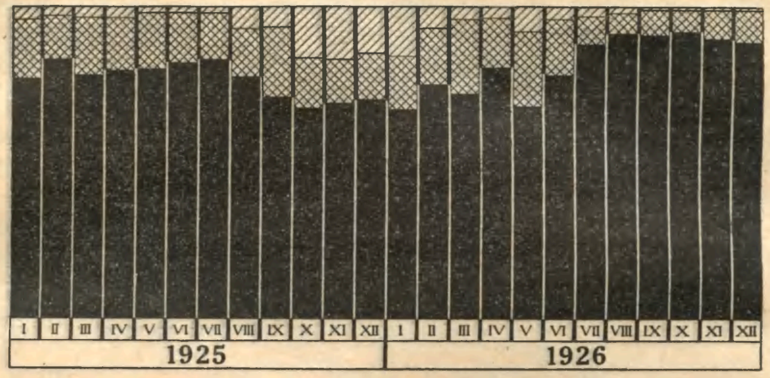
Liczba zatrudnionych robotników w większych zakładach przemysłu przetwórczego z 313 tys. w styczniu wzrosła na 397 tys. w grudniu, czyli o 84 tys. robotników.

Ożywienie w przemyśle przetwórczym w 1926 r. widoczne jest jeszcze dokładniej z porównania odsetków, jakie w poszczególnych miesiącach stanowili robotnicy pracujący cały tydzień oraz pracyjący 1 — 3 lub 4 — 5 dni w tygodniu.

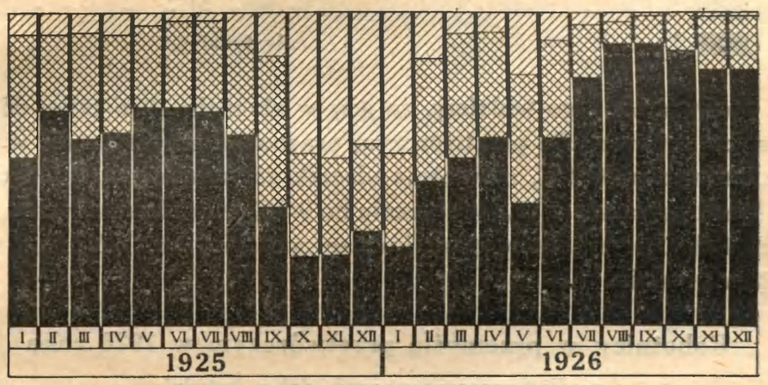
*) Odsetki podane dla charakterystyki napięcia klęski bezrobocia (ze względu na to, że liczba zatrudnionych w stosunku do której zostały one wyliczone nie jest współmierną z liczbą bezrobotnych) nie posiadają znaczenia bezwzględnego i winne być traktowane jedynie jako podstawa do oceny dynamiki bezrobocia.

Robotnicy w przemyśle przetwórczym według przepracowanych dni w tygodniu w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.

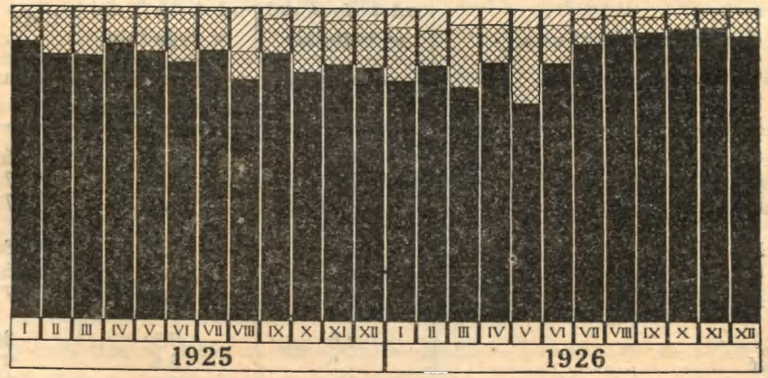
Cały przemysł przetwórczy

Przemysł włókienniczy

Przemysł metalowy

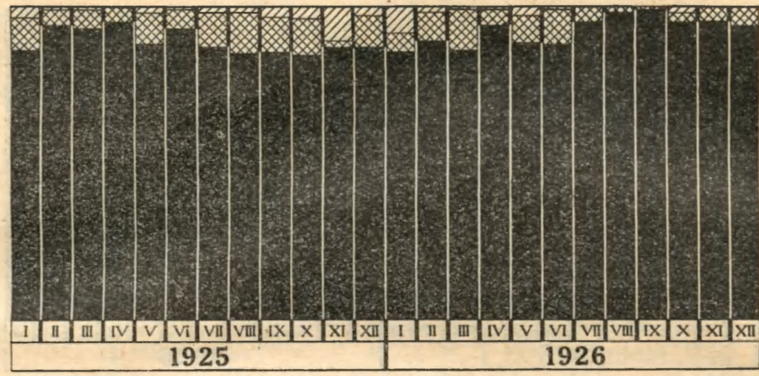
Odsetek robotników pracujących od 1 do 3 dni w tygodniu

" " " " 4 " 5 " " "

" " " cały tydzień

Robotnicy w przemyśle przetwórczym według przepracowanych dni w tygodniu w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.

Przemysł chemiczny

Odsetek robotników pracujących od 1 do 3 dni w tygodniu
" " " " 4 " 5 " " "
" " " cały tydzień

Z porównania tego widzimy, że gdy w styczniu 1926 tylko 66.7% zatrudnionych w przemyśle przetwórczym pracowało cały tydzień, w grudniu odsetek ten wynosi 89.1%, odwrotnie odsetek zatrudnionych 4 do 5 dni w tygodniu spadł poważnie z 17,2 w styczniu do 9.8% w grudniu, odsetek zaś pracujących 1 do 3 w tygodniu spadł jeszcze znaczniej bo z 16,1% w styczniu do 1,1% w grudniu.

Robotnicy w przemyśle przetwórczym w 1926 roku

według przepracowanych dni w tygodniu

Koniec miesiąca	Robotnicy pracujący w danym okresie		
	od 1 do 3 dni w tygodniu	od 4 do 5 dni w tygodniu	Cały tydzień
	w odsetkach ogółu robotników zatrudnionych przy produkcji		
Styczeń	16,1	17,2	66,7
Luty	7,1	18,2	74,7
Marzec	4,4	23,7	71,9
Kwiecień	3,5	16,0	80,5
Maj	7,9	23,8	68,3
Czerwiec	4,4	17,8	77,8
Lipiec	2,6	9,3	88,1
Sierpień	1,8	6,6	91,6
Wrzesień	1,4	7,8	90,8
Październik	0,9	7,4	91,7
Listopad	0,7	8,9	90,4
Grudzień	1,1	9,8	89,1

Ogólny przebieg zmian zatrudnienia w przemyśle włókienniczym jest niezmiernie charakterystyczny. Gdy w styczniu zaledwie 25,4% było zatrudnionych przez cały tydzień, zaś 29,9% przez 4 — 5 dni, a 4,7% 1—3 dni, w grudniu 1926 r. stosunek jest zupełnie odmienny. Przez cały tydzień pracowało 81,8% robotników, 4—5 dni 17,4%, zaś 1— 3 dni w tygodniu tylko 0,8% robotników.

Liczba dni pracy w tygodniu przypadająca na jednego robotnika.

Przeciętna miesięczna	PRZEMYSŁ					
	Ogółem	Metalowy, maszynowy, elektrotechniczny i precyzyjny	Włókienniczy	Chemiczny	Drzewny	Spożywczy
	Przeciętna dla poszczególnych miesięcy					
w 1924 roku	5,34	5,53	4,36	6,08	.	.
„ 1925 „	5,63	5,75	5,05	6,32	5,76	5,98
„ 1926 „	5,74	5,74	5,34	6,38	5,79	5,97
Styczeń . . . 1926	5.28	5,53	4,06	6.27	5,70	5,96
Luty . . . . „	5,52	5,63	4,76	6,35	5,77	5,84
Marzec . . . „	5,63	5,63	5,21	5,37	5,78	5,87
Kwiecień . . „	5,71	5,62	5,35	6,37	5,84	5,85
Maj . . . . „	5,49	5,49	4,76	6,29	5,79	5,69
Czerwiec . . „	5,73	5,70	5,42	6,38	5,79	5,85
Lipiec . . . „	5,80	5,82	5,52	6,44	5,78	5,90
Sierpień . . „	5,91	5,87	5,79	6,44	5,81	5,92
Wrzesień . . „	5,91	5,88	5,85	6,41	5,77	5,86
Październik . „	5,96	5,92	5,85	6,43	5,87	6,22
Listopad . . „	6,00	5,93	5,78	6,41	5,82	6,40
Grudzień . . „	5,94	5,86	5,76	6,35	5,71	6,28

O ogólnym wzroście produkcji w przemyśle przetwórczym świadczą też dane o przeciętnej liczbie dni pracy przypadającej na 1 robotnika. Wynika z nich, że przeciętna liczba dni pracy w tygodniu w roku 1926 w stosunku do lat poprzednich jest większa. Wzrosła ona z 5,34 w 1924 r. na 5,63 w 1925 r., na 5,74 w 1926 roku. To samo dotyczy poszczególnych dziedzin przemysłu przetwórczego.

W przemyśle chemicznym zatrudnienie we wszystkich latach wykazuje ponad 6 dni w tygodniu, przyczem przeciętna dla 1926 roku jest najwyższą. W przemyśle spożywczym przeciętna roczna w roku 1925 wynosiła 5,98 dni, w roku 1926 — 5,97 dni.

Bardzo wydatny wzrost przeciętnej rocznej liczby dni pracy w tygodniu na 1 robotnika obserwujemy też i w przemyśle włókienniczym a mianowicie z 4,36 dni w 1924 r. na 5,05 w 1925 r. i 5,34 dni w 1926 r.

Na podstawie statystyki stanu zamówień w niektórych gałęziach przemysłu przetwórczego *) w miesiącach sierpniu, wrześniu i październiku 1926

*) Wiadomości Statystyczne z 1927 r. Nr. 1 str. 18.

roku możemy stwierdzić przewagę dobrego i średniego stanu zamówień w przemyśle włókienniczym, papierniczym, w hutach szklanych, cegielniach, tartakach, młynach, browarach, garbarniach, fabrykach mechanicznego obuwia i t. d.

Aby zdać sobie sprawę z procesu sanacyjnego jaki odbywa się w naszem życiu przemysłowem przez wyeliminowanie zakładów nie umiejących w okresie poinflacyjnym dostosować się do zmiennych konjunktur, przytoczymy jeszcze dane dotyczące upadłości w poszczególnych kwartałach.

Liczba upadłości w poszczególnych kwartałach.

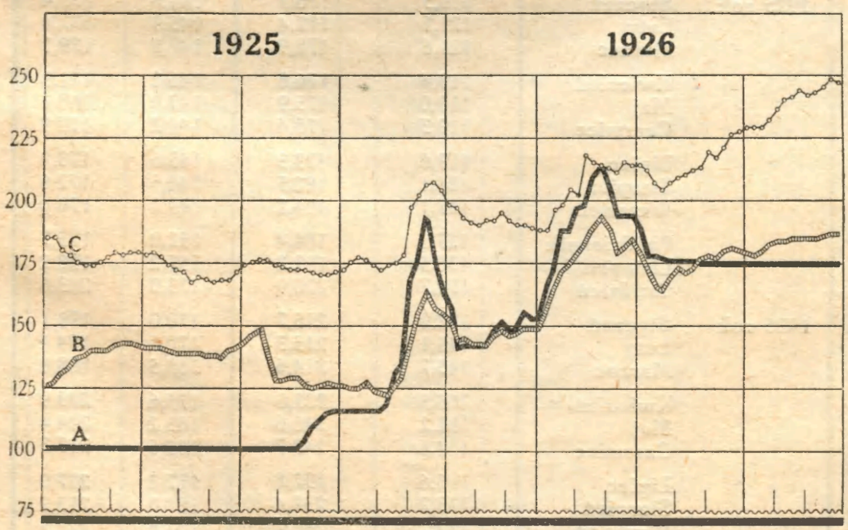
Okres	Ogółem	w tem przedsiębiorstwa		
		Przemysłowe	Handlowe	Kredytowe
1924 III kwartał	20	8	11	1
IV „	54	11	42	1
1925 I „	117	28	89	—
II „	97	35	60	2
III „	128	32	90	6
IV „	177	40	136	1
1926 I „	119	32	85	2
II „	83	32	48	3
III „	53	20	30	3
IV „	40	11	26	3

Liczba upadłości przedsiębiorstw przemysłowych w 1926 r. jest stosunkowo niewielką. W porównaniu z cyframi upadłości przedsiębiorstw przemysłowych znacznie większe są liczby upadłości przedsiębiorstw handlowych, co szczególniej zaznaczyło się w końcu 1925 i początku 1926 r. W ciągu 1926 r. liczba upadłości zmniejszyła się, co wskazuje również na okrzepnięcie życia gospodarczego i jego rozwój.

PROBLEMAT CEN.

Analizę problematu cen w 1926 r. należy poprzedzić rozpatrzeniem stanu rzeczy, który istniał w okresie zakończenia inflacyjnej gospodarki markowej oraz pierwszych miesięcy po osiągnięciu stabilizacji marki i wprowadzeniu waluty złotej. Gwałtowny wzrost cen w listopadzie i grudniu 1923 roku, jak również dalszy wzrost cen w styczniu a poniekąd i w lutym 1924 r. sprawiły, że realne ceny osiągnęły w tym czasie niezmiernie wysoki poziom. Wskaźnik wyrażonych w złocie cen hurtowych z końca lutego 1924 r. był o 54% wyższy niż z końca października 1923 roku, zaś wskaźnik kosztów utrzymania — o 169%. W I półroczu 1924 od marca do czerwca nastąpił okres zniżki cen. W czerwcu złoty wskaźnik cen hurtowych zrównał się z parytetem przedwojennym, wynosił bowiem 100,6. Wskaźnik kosztów utrzymania w stosunku do poziomu przedwojennego był natomiast znacznie wyższy i wynosił 123,7.

Wskaźniki kursów dolara, cen hurtowych i kosztów żywności w poszczególnych tygodniach 1925 i 1926 r.
(Podstawa: 1914 r. = 100)

A — wskaźnik kursów dolara
B — wskaźnik cen hurtowych 24 towarów
C — wskaźnik kosztów żywności w Warszawie

Od czerwca 1924 r. rozpoczął się stały wzrost cen, trwający prawie aż do chwili załamania się waluty.

Wskaźnik cen hurtowych osiągnął swój najwyższy poziom w marcu 1925 r. i wynosił w tym miesiącu 121,6, w lipcu zaś 1925 r., t. j. w ostatnim miesiącu przed załamaniem się złotego wynosił 119,6. Wskaźnik kosztów utrzymania, który — jak zaznaczyliśmy wyżej — już w czerwcu 1924 r. był niebywale wysoki (123,7), w grudniu tegoż roku wzrósł do 153,1, w lipcu 1925 r. zaś wynosił 145,6.

Wysoki poziom cen, w wielu wypadkach przewyższający ceny światowe, stworzył znaczną premję importową, przyczyniającą się do zwiększonego przywozu do Polski towarów zagranicznych. Ta właśnie premja importowa obok konieczności przywozu środków żywności jako konsekwencji nieurodzaju 1924 roku i spadku na rynkach międzynarodowych cen głównych artykułów wywozowych polskich — węgla i cukru, doprowadziły w rezultacie do zupełnego zniszczenia zapasów walutowych Banku Polskiego i do załamania się kursu złotego.

Nominalne wskaźniki cen hurtowych, cen detalicznych i kosztów utrzymania w Warszawie, obliczone przy podstawie: ceny w 1914 roku = 100.

Ostatni tydzień miesiąca		Wskaźnik cen hurtowych 57 towarów	Wskaźnik cen detalicznych	Wskaźnik kosztów utrzymania w Warszawie	
				Ogólne koszty utrzymania	Koszty żywności
1925 rok	Styczeń	119,5	176,7	144,6	175,4
	Luty	121,1	177,4	145,9	177,4
	Marzec	121,6	178,9	147,0	179,1
	Kwiecień	119,4	176,8	146,2	171,9
	Maj	118,0	175,9	143,0	168,0
	Czerwiec	119,3	178,4	144,2	170,9
	Lipiec	119,6	173,3	145,6	173,9
	Sierpień	124,1	182,5	148,5	172,6
	Wrzesień	127,1	184,2	149,1	170,9
	Październik	127,1	184,4	152,0	173,7
	Listopad	136,5	192,2	157,2	178,2
	Grudzień	154,7	220,9	173,0	203,6
1926 rok	Styczeń	142,0	215,7	170,0	191,1
	Luty	146,1	215,3	170,7	194,4
	Marzec	145,7	214,6	168,5	188,8
	Kwiecień	166,5	227,6	175,6	203,9
	Maj	181,2	246,6	183,2	214,4
	Czerwiec	174,6	243,7	182,6	213,3
	Lipiec	166,6	232,8	177,2	207,0
	Sierpień	173,2	237,4	181,0	213,2
	Wrzesień	177,2	246,7	187,6	227,1
	Październik	177,2	249,3	190,4	231,6
	Listopad	178,6	254,0	195,0	243,8
	Grudzień	176,9	254,4	196,9	247,0

Wraz ze spadkiem kursu złotego ceny realne szybko poczęły spadać, wobec tego, że wzrost cen wyrażonych w złotych obiegowych pozostawał w tyle za wzrostem kursu dolara. Co więcej, w okresie od lipca do października 1925 r. pomimo spadku kursu złotego ceny hurtowe nominalne (to zn. ceny wyrażone w złotych obiegowych) nie podlegały znaczniejszym wahaniom, zaś dla niektórych grup towarów (jak np. zboża i żywności pochodzenia roślinnego) ceny w tym okresie nawet spadały i wzrost ich zaczął się dopiero w listopadzie 1925 r.

Jak wynika z tablicy na str. 66 wskaźnik cen hurtowych w styczniu 1926 r. stał na poziomie 142,0, wyrażony zaś w złocie stanowił tylko 100,9. Wskaźnik kosztów utrzymania w złotych wynosił 170,0 w złocie zaś 120,7.

Złote wskaźniki cen hurtowych, cen detalicznych i kosztów utrzymania w Warszawie, obliczone przy podstawie: ceny w 1914 roku = 100.

Ostatni tydzień miesiąca		Wskaźnik cen hurtowych 57 towarów	Wskaźnik cen detalicznych	Wskaźnik kosztów utrzymania w Warszawie	
				Ogólne koszty utrzymania	Koszty żywności
1925 rok	Styczeń	119,5	176,7	144,6	175,4
	Luty	121,1	177,4	145,9	177,4
	Marzec	121,6	178,9	147,0	179,1
	Kwiecień	119,4	176,8	146,2	171,9
	Maj	118,0	175,9	143,0	168,0
	Czerwiec	119,3	178,4	144,2	170,9
	Lipiec	119,6	173,3	145,6	173,9
	Sierpień	120,1	163,5	133,1	154,7
	Wrzesień	110,1	159,5	129,2	148,1
	Październik	110,7	159,8	131,7	150,5
	Listopad	102,0	143,8	117,5	133,2
	Grudzień	94,9	135,4	106,1	124,8
1926 rok	Styczeń	100,9	153,2	120,7	135,7
	Luty	97,2	143,2	113,6	138,2
	Marzec	95 6	140,8	110,5	123,9
	Kwiecień	89,0	121,6	93,8	108,9
	Maj	85,4	116,2	86,3	101,0
	Czerwiec	90,5	126,3	97,3	113,6
	Lipiec	95,0	132,8	101,1	118,1
	Sierpień	99,4	136,3	103,9	122,4
	Wrzesień	102,0	141,9	108,0	130,8
	Październik	102,0	143,6	109,7	133,4
	Listopad	102,8	149,3	112,3	140,4
	Grudzień	101,8	146,5	113,4	142,2

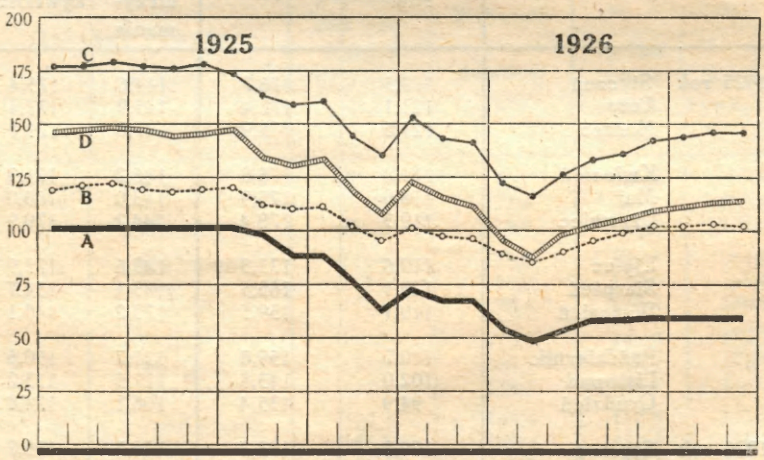
Dzięki spadkowi kursu złotego oraz polityce reglamentacyjnej od połowy 1925 r. — znikła premja importowa. Poziom cen spadł poniżej parytetu światowego i w miejsce importowej powstała premja eksportowa.

W pierwszym okresie 1926 r., t. j. od stycznia do maja włącznie, poziom cen realnych wraz ze spadkiem złotego spadał w dalszym ciągu. Ceny w złotych obiegowych, rzecz prosta, rosły bardzo szybko.

W drugim zaś okresie od końca maja do końca lipca, w związku z dość szybką poprawą kursu złotego, obserwujemy spadek cen nominalnych przy jednoczesnym wzroście cen realnych. W dalszych miesiącach pomimo faktu, że już w drugiej połowie lipca nastąpiła stabilizacja złotego na poziomie 9.03 za 1 dolara, a następnie poczynając od września do końca roku na poziomie 9.00 za 1 dol., ceny z drobnemi wahaniami wykazują aczkolwiek nieznaczny, jednak stały wzrost. W szczególności dotyczy to kosztów utrzymania, których wskaźnik w końcu grudnia w złotych obiegowych osiągnął 196,9, wyrażony zaś w złocie 113,4. Wskaźnik cen hurtowych wzrósł stosunkowo nieznacznie, gdyż w końcu grudnia osiągnął 176,9, wyrażony zaś w złocie tylko 101,8.

Złote wskaźniki kursów złotego, cen hurtowych, cen detalicznych i kosztów utrzymania w Warszawie w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.

(Podstawa: 1914 r. = 100)

A — Wskaźnik kursów złotego
B — Wskaźnik cen hurtowych
C — Wskaźnik cen detalicznych
D — Wskaźnik kosztów utrzymania

Wskaźnik realnych cen nie osiągnął więc po koniec grudnia poziomu z lipca 1925, t. j. z okresu przed załamaniem się złotego; przeciwnie — znacznie jeszcze od niego odbiega, co świadczy o tem, że istnieje w dalszym ciągu pewna premja eksportowa, a co niemniej ważne dla nas — nie ma jeszcze premji importowej.

Analizując wskaźnik złoty cen hurtowych w ciągu całego 1926 roku, stwierdzić możemy, że poziom jego w grudniu jest prawie identyczny z poziomem w styczniu, gdyż różnica 0.9 jest minimalna. Wskaźnik złoty kosztów utrzymania spadł nawet w ciągu 1926 r. z 121 do 113, co jest zjawiskiem bardzo dodatniem, wskazującem w skali rocznej na poprawę. Niemniej jednak, obserwując wzrost wskaźników w okresie stabilizacji złotego od lipca 1926 roku, uznać musimy te procesy ze względu na zmniejszenie wewnętrznej siły nabywczej złotego za niepożądane, aczkolwiek zrozumiałe i w pewnej mierze nieuniknione, ze względu na naturalny proces wyrównywania się poziomów cen w kraju i zagranicą w okresie osiągniętej stabilizacji kursu złotego. Trzeba jednak podkreślić, że wskaźnik cen hurtowych w ciągu ostatnich dwu miesięcy roku wykazywał już niewielką tendencję wzrostu, zaś wskaźnik kosztów żywności w ostatnim tygodniu grudnia uległ nawet pewnej zniżce.

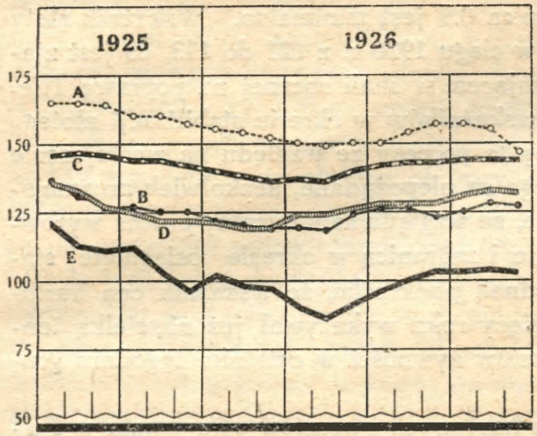
Porównanie wskaźników cen hurtowych i kosztów utrzymania w Polsce i zagranicą, jest dość trudne ze względu na różnice w metodach obliczania tych wskaźników w poszczególnych państwach. Jeśli chodzi o Polskę, to istnieje również pewna niewspółmierność pomiędzy branemi za podstawę cyframi przedwojennemi a obecnemi, która wynika ze zmiany granic politycznych a tem samem i struktury gospodarczej państwa powstałego z trzech różnych zaborów. Tem niemniej porównanie wskaźników u nas i zagranicą pozwala na wyprowadzenie pewnych wniosków o zmianach w dziedzinie cen, o ile chodzi nam o dynamiczną stronę zagadnienia.

Złote wskaźniki cen hurtowych w państwach europejskich

(Przy podstawie: ceny w 1914 roku = 100)

Miesiące		Polska	Anglja	Austrja	Czechosłowacja	Niemcy
1925 r.	VII	119,6	165	137	145	135
	VIII	120,1	165	131	146	132
	IX	110,1	164	127	145	126
	X	110,7	160	127	143	124
	XI	102,0	160	125	143	121
	XII	94,9	157	125	141	121
1926 r.	I	100,9	155	122	139	120
	II	97,2	154	120	137	118
	III	95,6	152	119	135	118
	IV	89,0	150	119	136	123
	V	85,4	149	118	135	123
	VI	90,5	150	124	139	125
	VII	95,0	150	126	141	127
	VIII	99,4	154	126	142	127
	IX	102,0	157	123	142	127
	X	102,0	157	125	143	130
	XI	102,8	155	128	143	132
	XII	101,8	147	127	143	131

Złote wskaźniki cen hurtowych w Polsce i zagranicą
(Podstawa: 1914 = 100)

A — w Anglji
B — w Austrji
C — w Czechosłowacji
D — w Niemczech
E — w Polsce

Z cyfr przytoczonych wyżej wskaźników wynikałoby, że wzrost wskaźnika cen hurtowych w Polsce jest w porównaniu z okresem przedwojennym znacznie mniejszy niż wzrost odnośnych wskaźników w Anglji, Austrji, Czechosłowacji i Niemczech. Natomiast wzrost wskaźnika kosztów utrzymania w Polsce jest mniejszy od wzrostu analogicznych wskaźników tylko w Anglji i Niemczech, przewyższa zaś wzrost wskaźników w Austrji i w Czechosłowacji.

Złote wskaźniki kosztów utrzymania w państwach europejskich
(Przy podstawie: ceny w 1914 roku = 100)

Miesiące		Polska	Anglja	Austrja	Czechosłowacja	Niemcy
1925 r.	VII	146	173	109	108	143
	VIII	133	174	108	106	145
	IX	129	175	107	104	145
	X	132	175	107	103	144
	XI	117	176	107	102	141
	XII	106	174	107	103	141
1926 r.	I	121	173	104	103	140
	II	114	172	103	102	139
	III	110	168	102	100	138
	IV	94	167	102	100	140
	V	86	168	102	101	140
	VI	97	170	103	101	140
	VII	101	170	103	105	142
	VIII	104	172	103	106	142
	IX	108	173	103	106	142
	X	110	178	103	106	142
	XI	112	178	104	108	144
	XII	113	174	104	108	144

Aby uwypuklić dynamikę cen w Polsce w roku 1926-ym w porównaniu z cenami w innych państwach musimy przyjąć za podstawę stan cen w ostatnim miesiącu przed załamaniem się kursu złotego, t. j. w lipcu 1925 r.

Przyjmując wskaźniki cen hurtowych w lipcu 1925 r. za 100, stwierdzić możemy, że we wszystkich państwach, których dane porównujemy, od tego okresu do końca grudnia 1925 nastąpił spadek cen w wysokości od 3 do 10%. W Polsce spadek ten, skutkiem spadku kursu złotego wynosił 21% (w tym czasie złoty spadł o 39%).

Złote wskaźniki cen hurtowych w państwach europejskich
(Przy podstawie: ceny w lipcu 1925 roku = 100)

Miesiące		Polska	Anglja	Austrja	Czechosłowacja	Niemcy
1925 r.	VII	100	100	100	100	100
	VIII	100	100	96	100	98
	IX	92	99	93	99	93
	X	93	97	93	98	92
	XI	85	97	91	98	90
	XII	79	95	91	97	90
1926 r.	I	84	94	89	96	89
	II	81	93	88	94	88
	III	80	92	87	93	88
	IV	74	91	87	93	91
	V	71	91	86	93	91
	VI	76	91	91	96	92
	VII	79	91	92	97	95
	VIII	83	93	92	98	95
	IX	85	96	90	98	95
	X	85	96	91	99	96
	XI	86	94	93	99	98
	XII	85	90	93	99	97

W styczniu 1926 r. w Polsce, Austrji i Niemczech nastąpiło pewne wyrównanie poziomu cen hurtowych w stosunku do lipca 1925. Odnośny wskaźnik wynosi w Polsce 84, a w Austrji i Niemczech 89, w Anglji 94, w Czechosłowacji 96. Do połowy 1926 we wszystkich wymienionych państwach następował spadek cen, przyczem w Polsce ze względu na kurs złotego spadek ten był najszybszy, to też w maju 1926 obserwujemy największą różnicę między wskaźnikami. Gdy w Polsce spadł on do 71 — w Anglji i Niemczech utrzymywał się na poziomie 91, a w Czechosłowacji nawet 93. Od czerwca we wszystkich porównywanych państwach rozpoczął się wzrost, który doprowadził wskaźnik w Polsce do 85, w pozostałych państwach zbliżył je więcej do 100.

Porównywując wskaźniki z grudnia 1926 ze wskaźnikami ze stycznia tegoż roku stwierdzamy, że w Polsce wzrosły one o 1½%, w Austrji o 4½, w Niemczech o 9%.

Złote wskaźniki kosztów utrzymania w państwach europejskich.

(Przy podstawie: ceny w lipcu 1925 roku = 100).

Miesiące		Polska	Anglja	Austrja	Czechosłowacja	Niemcy
1925 r.	VII	100	100	100	100	100
	VIII	91	101	99	98	101
	IX	88	101	98	96	101
	X	90	101	98	95	101
	XI	80	102	98	94	99
	XII	73	101	98	95	99
1926 r.	I	83	100	95	95	98
	II	78	99	94	94	97
	III	75	97	94	92	97
	IV	64	97	94	92	98
	V	59	97	94	94	98
	VI	66	98	94	94	98
	VII	69	98	94	97	99
	VIII	71	99	94	98	99
	IX	74	100	94	98	99
	X	75	103	94	98	99
	XI	77	103	95	100	101
	XII	77	101	95	100	101

Z dynamiki złotego wskaźnika kosztów utrzymania wyprowadzamy inne nieco wnioski.

Od lipca do grudnia 1925 r. najszybszy spadek z omawianych już powodów obserwujemy w Polsce, minimalny spadek o 1% w Niemczech, o 2% w Austrji i o 5% w Czechosłowacji. W Anglji natomiast nastąpił wzrost o 1%.

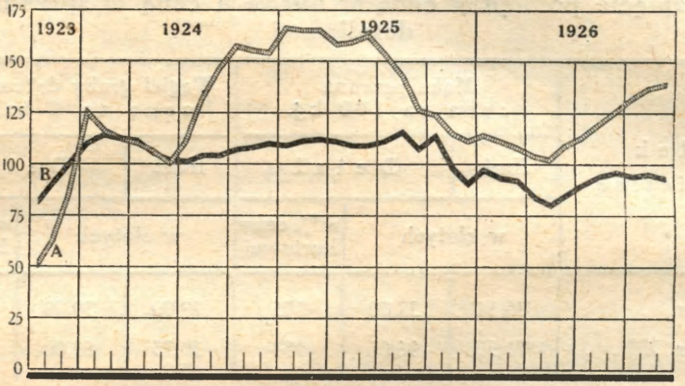
W styczniu 1926 r. wskaźnik w Polsce uległ raptownej zwyżce o 13½%, co było związane z chwilową zwyżką kursu złotego; w innych państwach poziom zbliżony był do grudniowego. W pierwszym okresie 1926 roku (w Polsce do maja) obserwujemy wszędzie spadek wskaźnika kosztów utrzymania, w drugim okresie 1926 r. — wzrost. Porównanie poziomu wskaźnika w grudniu 1926 r. z poziomem w styczniu tegoż roku wykazuje, że wówczas gdy w Polsce w ciągu roku nastąpił spadek o 7½% — w pozostałych państwach bądź nastąpił wzrost, — jak np. w Anglji ze 100 do 101, lub w Niemczech z 98 do 101 oraz w Czechosłowacji z 95 na 100, — bądź — jak np. w Austrji — poziom został utrzymany bez zmiany.

Z rozważań tych możemy wnioskować, że w dziedzinie cen hurtowych w 1926 r. nastąpiła względna stabilizacja, natomiast w kosztach utrzymania ujawnia się w tymże okresie dosyć znaczna zniżka t. j. pożądane przybliżenie do poziomu kosztów utrzymania w innych państwach europejskich, zwłaszcza w sąsiadujących z nami Austrji i Czechosłowacji.

Stosunek cen artykułów rolnych do cen artykułów przemysłowych w handlu hurtowym

Złote wskaźniki cen hurtowych w poszczególnych miesiącach 1923, 1924, 1925 i 1926 r.

(Podstawa: 1914 r. = 100)

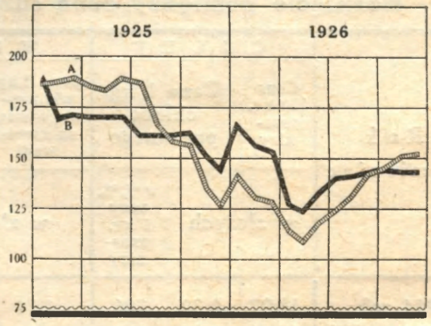

A — Artykuły rolne pochodzenia krajowego
B — Artykuły przemysłowe

Zwyżkowy ruch cen w drugiej połowie 1926 nasuwa jednak obawy zbliżania się znów do anormalnego stanu z lipca 1925 roku, kiedy ceny w Polsce znajdowały się powyżej parytetu światowego.

Stosunek cen artykułów rolnych do cen artykułów przemysłowych w sprzedaży detalicznej

Złote wskaźniki cen detalicznych w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r. (Podstawa: 1914 r. = 100)

A—Artykuły rolne pochodzenia krajowego
B—Artykuły przemysłowe

Stwierdzenie ogólnego poziomu cen oraz rozpatrzenie dynamiki ich w porównaniu z zagranicą nie wyczerpuje całokształtu zagadnienia cen. Niezmiernie ważnym jest stosunek cen płodów rolnych do przemysłowych. Biorąc pod uwagę wskaźnik cen hurtowych artykułów rolnych pochodzenia krajowego oraz wskaźnik cen hurtowych artykułów przemysłowych, moglibyśmy stwierdzić, że w Polsce od 1924 roku trwa rozpiętość (t. zw. nożyce) na korzyść rolnictwa. Analogiczne zjawisko istnieje również w dziedzinie cen detalicznych: ceny artykułów rolnych i tu znacznie więcej wzrosły, w porównaniu z okresem przedwojennym, aniżeli ceny artykułów przemysłowych.

Błędem byłoby jednak na podstawie stwierdzonej we wskaźnikach rozpiętości cen artykułów rolnych i przemysłowych przyjąć za pewnik wynikający z ich porównania stan rzeczy. Po zbadaniu nieprawdopodobnego jak na stosunki światowe, rozpięcia konkretnych cen hurtowych i detalicz-

nych w dziedzinie artykułów przemysłowych, można z całą stanowczością twierdzić, że aczkolwiek organizacja sprzedaży artykułów rolnych jest u nas naogół zła — w dziedzinie artykułów przemysłowych jest ona wręcz fatalna.

Rozpięcie pomiędzy ceną w hurcie a ceną w sprzedaży detalicznej

Rok i miesiąc	Mąka pszenna cena za 100 kg.			Węgiel gruby dąbrowiecki cena za 1 tonnę		
	Hurt	Detal		Hurt	Detal	
	w złotych		w % ceny hurtowej	w złotych		w % ceny hurtowej
1914 r. . . .	35,11	37,00	105	19,90	39,00	196
1926 r. XII . .	71,50	96,00	134	30,75	63,00	205

Zastanawiając się nad sprawą rozpięcia cen hurtowych i detalicznych w rolnictwie należy pamiętać, że ceny hurtowe płodów rolnych podawane według notowań giełdowych mają ukryte w sobie znaczne koszty pośrednictwa przy skupie zboża. Brak niestety autorytatywnych danych dla stwierdzenia rzeczywistej ceny otrzymywanej przez rolnika, zwłaszcza drobnego, którego produkt przechodzi kilka ogniw pośredniczących, zanim znajdzie wyraz w notowaniu giełdowem. Uchwycenie tego rozpięcia dałoby możność porównania rozpięcia cen hurtowych i detalicznych w rolnictwie z nadmiernem rozpięciem w cenach artykułów przemysłowych.

Jeszcze jedną stronę problemu cen stanowi zagadnienie rozpięcia pomiędzy ceną surowca a ceną wyrobu gotowego.

Rozpięcie pomiędzy ceną surowca a ceną wyrobu gotowego

Rok i miesiąc	CHLEB			WĘDLINY			OBUWIE		
	Cena 100 kg. pszenicy	Cena 1 kg. chleba pszennego		Cena 1 kg. wieprzowego mięsa żywej wagi	Cena 1 kg. kiełbasy		Cena 1 kg. skór surowych bydlęcych	Cena 1 kg. zelówek	
	w złotych		w %% ceny 1 kg. pszenicy	w złotych		w %% ceny 1 kg. wieprzowego mięsa	w złotych		w %% ceny 1 kg. skór surowych bydlęcych
1914 rok	18,97	0,39	206	1,14	1,55	136	1,62	3,19	197
1924 r. XII	27,00	0,89	330	1,28	3,52	275	1,04	8,00	769
1925 r. XII	36,42	1,00	275	1,55	3,05	197	1,90	10,00	526
1926 r. VI	48,15	1,06	220	2,35	4,00	170	2,40	10,00	417
1926 r. XII	52,40	1,11	212	2,73	4,50	165	2,15	8,00	372

Jak widać z powyższej tablicy rozpięcie w okresie powojennym znacznie wzrosło, jednak od 1924 r. obserwujemy stałą poprawę. Mimo to stan w końcu 1926 r. nie pozwala na stwierdzenie, że w tym zakresie zostało osiągnięte rozpięcie normalne.

Kwestja organizacji pośrednictwa jest niewątpliwie i dziś najkardynalniejszem zagadnieniem w dziedzinie problematu cen. Bezwątpienia fatalny stan organizacji pośrednictwa, znajduje pewne usprawiedliwienie w braku kapitałów i związanej z tem drożyźnie kredytu, w każdym bądź razie w dziedzinie tej jest bardzo wiele do zrobienia.

Analizując kształtowanie się cen poszczególnych grup towarów w okresie od połowy 1925 r. na podstawie zamieszczonej poniżej tablicy możemy stwierdzić wzrost cen zboża. Związane to jest przedewszystkiem ze względnie pomyślnym urodzajem 1925 roku w Polsce oraz miernym urodzajem w 1926 roku i zwyżkową konjunkturą dla zboża na rynkach międzynarodowych.

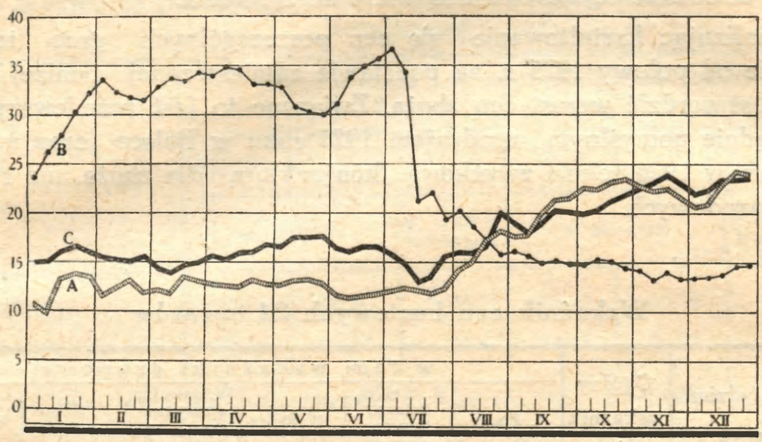
Wskaźnik cen hurtowych 24 towarów

Ostatni tydzień miesiąca		Ogólny wskaźnik	w tem: wskaźniki grupowe					
			I. Zboże	II. Węgiel, żelazo, drzewo, cement	III. Skóry	IV. Bawełna amerykańska i przędza baweln.	V. Mięso i cukier	VI. Nafta
		Podstawa: 1914 r. = 100						
1924 r.	XII	124,9	151,8	98,3	98,8	144,6	140,7	63,6
1925 r.	III	140,6	212,0	99,6	104,6	146,4	132,7	69,8
	VI	140,4	215,8	92,7	105.5	143,9	141,5	69,8
	IX	124,8	123,5	100,3	124,0	156,8	156,8	92,5
	XII	153,6	170,8	121,5	167,1	178,5	148,0	128,2
1926 r.	I	142,1	153,2	116,7	132,5	154,6	149.9	123,6
	II	147,0	157,8	119,3	133,2	169,0	156,5	123,6
	III	147,7	158,5	119,8	136,3	168,9	157,7	123,6
	IV	173,6	219,6	119,8	177,3	206,2	167,1	123,6
	V	192,4	251,9	125,6	200,9	231,2	186,1	123,6
	VI	183,1	228,1	130,6	164,5	208,1	192,1	123,6
	VII	168,2	191,6	129,6	143,9	192,8	187,4	123,6
	VIII	175,9	220,2	124,5	165,2	194,7	183,1	123,6
	IX	179,4	227,0	124.4	190,4	176,7	196,2	123,6
	X	181,6	244,6	126,2	183,2	149,8	200,1	123,6
	XI	184,1	252,1	133,3	187,4	139,8	197,2	123,6
	XII	186,3	252,9	137,1	170,5	141,9	209,6	123,6

Bezpośrednio po ukończeniu zbiorów w jesieni 1925 roku ceny zboża spadły prawie o 50% w stosunku do poziomu, który osiągnęły w przededniu żniw. W 1926 roku na kształtowaniu się cen zboża w Polsce zaznaczył się wpływ rozwoju cen zbożowych na rynku światowym, aczkolwiek w przeciwieństwie do pierwszego półrocza 1925 ceny nasze w porównaniu ze światowemi pozostały na stosunkowo niskim poziomie. Realizacja zbiorów 1926 roku zapoczątkowała nową falę zwyżki cen zbożowych, które naogół kształtują się na poziomie 1924 roku.

Rozwój cen żyta w poszczególnych miesiącach w 1924, 1925 i 1926 r.

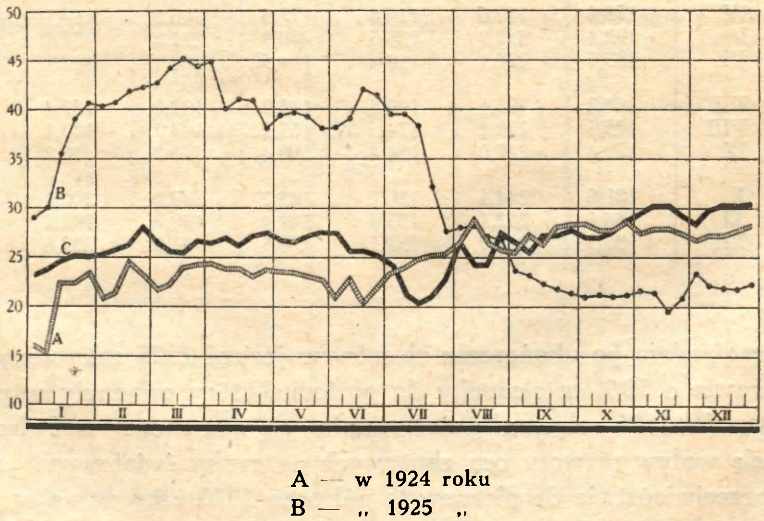
Przeciętne tygodniowe ceny za 100 kg we frankach złotych

A — w 1924 roku
B — „ 1925 „
C — „ 1926 „

Rozwój cen pszenicy w poszczególnych miesiącach w 1924, 1925 i 1926 r.

Przeciętne tygodniowe ceny za 100 kg we frankach złotych

A — w 1924 roku
B — „ 1925 „
C — „ 1926 „

Rozwój cen żyta na giełdach w Warszawie, Berlinie, Paryżu i Chicago w latach 1924—1926

Przeciętne ceny w ostatnim tygodniu każdego miesiąca za 100 kg we frankach złotych

Miesiące	1924				1925				1926			
	Warszawa	Berlin	Paryż	Chicago	Warszawa	Berlin	Paryż	Chicago	Warszawa	Berlin	Paryż	Chicago
Styczeń . . .	13,21	15,28	18,81	15,24	30,20	32,00	30,36	37,13	15,66	18,67	19,58	21,65
Luty	11,60	16,38	.	14,82	31,71	31,06	29,82	34,34	15,30	17,86	19,47	18,44
Marzec . . .	12,79	16,58	.	13,63	33,33	28,55	30,19	26,16	14,62	19,51	17,56	17,55
Kwiecień . .	12,51	16,27	.	13,53	33,00	26,98	28,92	22,56	21,60	21,60	19,75	19,10
Maj	12,58	16,48	.	14,20	30,18	26,89	28,83	24,30	17,37	22,08	20,70	18,13
Czerwiec . .	11,55	14,95		15,96	34,81	27,05	26,78	21,90	16,35	23,72	20,80	18,69
Lipiec . . .	12,10	17,26	.	20,06	22,00	23,83	24,08	19,60	15,41	23,50	18,35	22,50
Sierpień . .	17,87	20,04	24,21	17,91	17,24	22,54	26,28	21,77	19,72	25,60	23,69	20,57
Wrzesień . .	21,32	29,79	25,95	26,15	15,24	18,13	23,14	16,13	19,86	26,25	26,61	20,71
Październik .	23,21	25,15	27,09	25,51	15,10	17,99	19,55	16,97	21,56	27,78	28,79	21,27
Listopad . .	21,30	25,96	28,21	27,86	14,04	19,16	19,04	18,58	22,68	28,43	28,82	19,69
Grudzień . .	23,67	28,64	29,78	30,81	14,60	18,78	18,88	21,95	23 36	29,06	27,88	19,53

Rozwój cen pszenicy na giełdach w Warszawie, Berlinie, Paryżu, Chicago i Liverpoolu w latach 1924—1926

Przeciętne ceny w ostatnim tygodniu każdego miesiąca za 100 kg we frankach złotych

Miesiące	1924					1925					1926				
	Warszawa	Berlin	Paryż	Chicago	Liverpool	Warszawa	Berlin	Paryż	Chicago	Liverpool	Warszawa	Berlin	Paryż	Chicago	Liverpool
Styczeń .	23,05	17,82	23,68	21,25	24,66	40,63	33,22	38.12	38,74	42,41	24,82	29,97	28,31	34,89	33,68
Luty . . .	22,89	20,47	.	21,15	24,77	42,19	31,63	36,06	37,18	40,84	27,68	30,65	28,24	33,63	32,75
Marzec. .	24,03	20,87		19,64	23,52	44,33	30,73	34,79	31,41	36,63	26,17	32,11	27,45	31,36	31,37
Kwiecień .	23,47	21,46	.	19,80	24,42	38,00	30,62	34,08	29,40	33,50	27,25	36,65	28,00	32,06	34,13
Maj . . .	22,50	19,28	.	20,21	23,68	38,00	33,03	36,87	32,69	36,07	27,29	36,26	27,29	31,91	35,39
Czerwiec .	.	16,98	.	21,97	25,14	41,33	32,97	31,82	29,61	33,44	24,96	37,15	30,80	28,88	32,00
Lipiec . .	25,25	23,22	.	25,81	29,76	27,63	30,46	33,64	29,66	33,90	22,55	35,90	28,62	27,90	30,75
Sierpień .	25,00	25,57	30,00	23,59	29,04	26,79	29,33	33,67	33,33	38,33	27,07	33,71	32,53	26,48	32,58
Wrzesień .	28,10	29.82	31,41	27,51	33,50	21,40	24,83	30,68	26,00	31,66	27,55	32,11	34,43	27,75	32,64
Październik	28,32	25,61	32,91	27,38	34,01	21,23	26,61	29,07	28,19	30,93	28,38	33,95	36,79	27,97	34,77
Listopad .	27.21	27,13	34,35	29,61	33,86	20,93	29,80	27,05	31,02	35,31	28,96	33,95	36,80	26,45	33,96
Grudzień .	28,00	29,26	35,87	33,61	38,58	22,33	30,87	26,50	35,69	36,63	30,15	32,79	36,90	27,40	32,17

Rozważając sprawę cen zboża należy przyjąć pod uwagę, że obok doniosłych ujemnych konsekwencyj, które wynikają z drożyzny tego podstawowego dla najszerszych mas ludności artykułu spożywczego, podniesienie cen zbożowych niewątpliwie wpływa również i na wzrost pojemności rynku krajowego. Zamieszczona poniżej tablica cen niektórych artykułów powszechnego użycia wśród ludności wiejskiej, wyrażonych w kg. żyta wyraźnie wskazuje na wzrost siły nabywczej ludności wiejskiej w okresach zwyżki cen zboża.

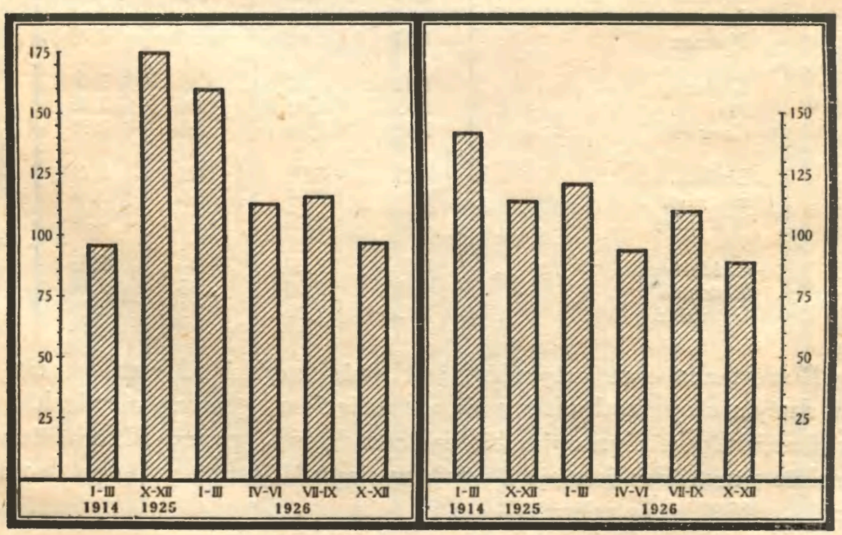
Ceny niektórych artykułów wyrażone w kg żyta

Okres	Kamasze 1 para	Madapolam 1 metr	Węgiel w detalu 100 kg.	Sól 10 kg.	Pług jednoskibowy wagi 27 kg. „Sucheniego"
	kilogramów żyta				
1914 r.	96,4	7,5	28,1	7,0	141,7
III kwartał 1924 r.	179,3	—	32,9	17,0	139,4
IV „ „ „	127,3	—	24,0	12,7	87,8
I kwartał 1925 r.	91,5	5,0	16,4	9,6	68,2
II „ „ „	89,1	5,2	14,0	11,0	69,1
III „ „ „	161,0	9,5	27,7	19,0	124,8
IV „ „ „	175,5	10,0	27,7	18,0	114,5
I kwartał 1926 r.	160,1	10,0	23,7	15,7	120,7
II „ „ „	113,3	7,2	15,3	10,3	94,4
III „ „ „	116,2	7,0	18,0	11,0	110,4
IV „ „ „	97,2	5,6	17,0	9,0	88,8

Siła nabywcza artykułów zbożowych w 1914, 1925 i 1926 r.

Przeciętne kwartalne

ceny kamaszy wyrażone w kg żyta — ceny pługa wyrażone w kg żyta

W przeliczeniu procentowem okazuje się, że ceny poszczególnych artykułów, wyrażone w kg żyta, za okres od I-go do IV-go kwartału 1926 roku spadły o 25 do 45%, a mianowicie:

kamasze	39%
madepolam	44%
węgiel	28%
sól	43%
pług	26%

Z punktu widzenia interesów ludności rolnej jest to niewątpliwie objaw pomyślny. Nie można zresztą niedoceniać pewnej dodatniej roli przedstawionego procesu również i dla przemysłu, który w tych warunkach liczyć może na wzrost pojemności rynku wiejskiego.

O ile cena żyta jako charakterystyka rozwoju zdolności konsumcyjnej jest niewątpliwie miarodajną dla większej własności rolnej oraz dla zamożniejszych grup drobnego rolnictwa, o tyle dla pozostałej części drobnej własności bardziej wskazanem będzie porównanie cen artykułów przemysłowych z cenami artykułów hodowlanych, gdyż te w gospodarce pieniężnej drobnej własności większą odgrywają rolę.

Ceny hurtowe mięsa wołowego i wieprza żywej wagi
Przeciętne ceny w ostatnim tygodniu każdego miesiąca
za 1 kg w złotych

Miesiące	Mięso wołowe		Wieprz żywej wagi	
	1925	1926	1925	1926
Styczeń	1,73	1,64	1,13	1,60
Luty	1,54	1,63	1,33	1,68
Marzec	1,54	1,66	1,30	1,73
Kwiecień	1,51	1,71	1,33	2,00
Maj	1,55	2,01	1,32	2,35
Czerwiec	1,64	2,21	1,48	2,35
Lipiec	1,65	2,08	1,95	2,25
Sierpień	1,71	2,05	1,85	2,13
Wrzesień	1,67	2,15	1,80	2,50
Październik	1,61	2,20	1,50	2,63
Listopad	1,59	2,20	1,35	2,48
Grudzień	1,63	2,40	1,55	2,73

Wzrost cen tych artykułów jest mniej szybki od wzrostu cen żyta co w dużym stopniu tłómaczy się zamknięciem granicy niemieckiej oraz zarządzeniami weterynaryjnemi, zastosowanemi przez Czechosłowację. Jednakże wzrost cen istnieje i tutaj: w ciągu 1926 r. cena mięsa wołowego wzrosła o 46%, cena wieprza — o 71%.

Wyrażając ceny porównanych już wyżej artykułów powszechnego użytku — w kg. wieprza żywej wagi, jako towaru poniekąd typowego, otrzymamy następującą tablicę.

Ceny niektórych artykułów wyrażone w kg wieprza żywej wagi

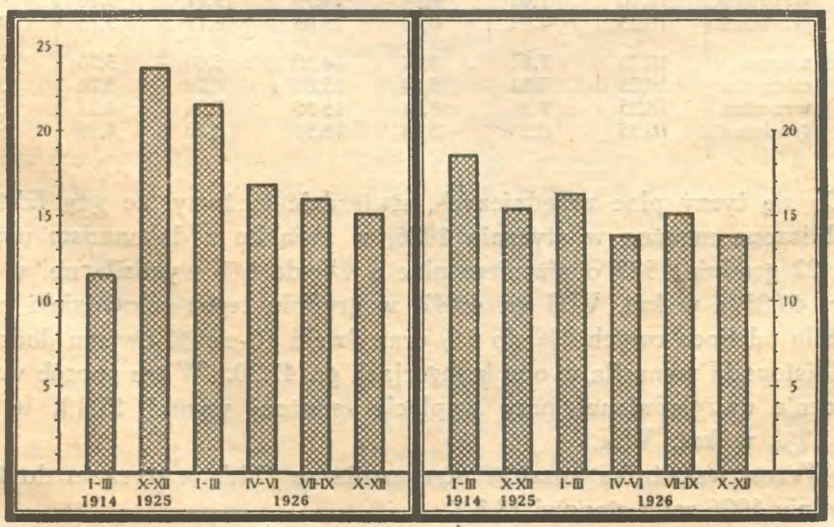
Okres	Kamasze 1 para	Madapolam 1 metr	Węgiel w detalu 100 kg.	Sól 10 kg.	Pług jednoskibowy wagi 27 kg. „Sucheniego"
	kilogramów wieprza żywej wagi				
1914 r.	11,6	0,9	3,4	0,9	18,6
III kwartał 1924	18,1	—	3,4	1,7	14,1
IV „ „	19,4	—	3,7	1,9	13,4
I „ 1925	23,2	1,3	4,2	2,5	17,3
II „ „	21,1	1,2	3,3	2,6	16,4
III „ „	15,5	0,9	2,7	1,9	12,1
IV „ „	23,7	1,3	3,7	2,4	15,4
I „ 1926	21,6	1,3	3,2	2,1	16,3
II „ „	16,8	1,0	2,3	1,6	13,9
III „ „	16,0	0,9	2,5	1,5	15,2
IV „ „	14,5	0,85	2,5	1,3	13,3

Siła nabywcza artykułów hodowlanych w 1914, 1925 i 1926 r.

Przeciętne kwartalne

ceny kamaszy, wyrażone w kg mięsa wieprzowego (żywej wagi)

ceny pługa, wyrażone w kg mięsa wieprzowego (żywej wagi)

Wzrost pojemności rynku wiejskiego obliczany na tej podstawie jest nieco mniejszy, w każdym bądź razie jest poważny. W obliczeniu procentowem ceny artykułów w przeliczeniu na kg. wieprza żywej wagi w 1926 roku spadły 15 do 40%, a mianowicie:

kamasze	33%
madapolam	35%
węgiel	22%
sól	39%
pług	18%

Jest zatem rzeczą niewątpliwą, że sytuacja ludności rolnej w 1926 r. poprawiła się.

Trzeba tu podkreślić, że gdy ceny artykułów rolnych, zwłaszcza zboża zbliżyły się do parytetu światowego, koszta produkcji tego poziomu nie osiągnęły, stwarzając tem większy zysk dla rolnictwa. Zwiększona dzięki temu pojemność rynku wewnętrznego odbiła się rzecz prosta na przemyśle. Jednakże dla ludności miejskiej pracowniczej i robotniczej bezpośredni skutek zwyżki cen zboża jest ujemny, bowiem w budżecie, zwłaszcza robotniczym udział kosztów żywności jest bardzo poważny.

Płace robotnicze w latach 1925 i 1926

Okres	Zecer ręczny	Metalowiec rzemieślnik	Murarz	Piekarz	Robotnik niewykwalifikowany zatrudniony przez Magistrat	Tkacz bawełniany w Łodzi	Przeciętny zarobek dzienny w górnictwie (netto)
	w Warszawie						
	płace dzienne w złotych						
1925 r. marzec	16,07	7,10	8,64	11,45	5,72	3,76	4,61
czerwiec	16,07	7,10	8,64	11,22	5,44	3,76	4,63
wrzesień	17,18	7,81	8,64	11,59	5,71	3,76	4,82
grudzień	18,25	7,81	8,64	13,05	6,17	3,76	4,89
1926 r. marzec	18,25	7,81	8,64	14,50	6,68	3,76	5,01
czerwiec	18,25	7,81	8,64	15,65	7,29	3,76	5,97
wrzesień	18,25	7,81	8,64	15 35	7,66	4,21	6,37
grudzień	18,25	8,50	8,64	16,59	8,28	4,38	6,32

Co się tyczy płac urzędniczych, stwierdzić możemy, że gdy faktycznie obliczona mnożna w styczniu 1926, w związku z dokonanem ustawą z dn. 22 grudnia 1925 obniżeniem płac o 4½ do 6% wynosiła np. w kat. IX gr. 40.85 a w kat. VIII gr. 40.42, w grudniu tegoż roku dzięki przywróceniu od lipca owych 4½ do 6% oraz dzięki 10-cio %-owemu dodatkowi od listopada wynosiła w obu kategorjach gr. 47.30. W ten sposób wzrost faktycznie uwzględnionej przy wypłacie mnożnej wynosi 15,8% w kat. IX i 17% w kat. VIII.

Wzrost wskaźnika kosztów utrzymania ze 171,5 w styczniu do 195,9 w grudniu 1926 roku stanowi 13,8%.

Z powyższego porównania wynika, że w 1926 r. sytuacja warstw urzędniczych w drugiem półroczu nie uległa pogorszeniu w porównaniu ze stanem ze stycznia.

Charakterystyka poborów urzędniczych w porównaniu ze zmianami kosztów utrzymania w 1926 roku.

Okres	Mnożna urzędnicza faktycznie uwzględniona przy wypłacie		Wskaźnik kosztów utrzymania*) w Warszawie	Wskaźniki		
				mnożnej urzędniczej faktycznie uwzględnionej przy wypłacie		Kosztów utrzymania
	IX kat.	VIII kat.		IX kat.	VIII kat.	
	w groszach		Podstawa 1914 r. = 100	Podstawa: styczeń 1926 r. = 100		
Styczeń	40,85	40,42	171,5	100,0	100,0	100,0
Luty	40,85	40,42	170,4	100,0	100,0	99,3
Marzec	40,85	40,42	169,6	100,0	100,0	98,9
Kwiecień	40,85	40,42	172,1	100,0	100,0	100,4
Maj	40,85	40,42	179,4	100,0	100,0	104,6
Czerwiec	40,85	40,42	182,1	100,0	100,0	106,6
Lipiec	43,00	43,00	179,9	105,3	106,4	104,9
Sierpień	43,00	43,00	179,1	105,3	106,4	104,4
Wrzesień	43,00	43,00	184,3	105,3	106,4	107,5
Październik	43,00	43,00	188,5	105,3	106,4	109,9
Listopad	47,30	47,30	192,7	115,8	117,0	112,4
Grudzień	47,30	47,30	195,9	115,8	117,0	113,8

Należy natomiast stwierdzić, że gdy w pierwszem półroczu (od kwietnia) wskaźnik kosztów utrzymania wzrastał—płace urzędnicze pozostawały niezmienione do czerwca włącznie. Przywrócenie strąconych od 4½ do 6% wyrównało pogorszenie z powyższego tytułu sytuacji urzędniczej dopiero w lipcu. Dalszy wzrost kosztów utrzymania we wrześniu, październiku, wyrównany został dopiero w listopadzie przez 10%-wy dodatek. Gdyby drożyzna dalej miała wzrastać, kwestja płac urzędniczych niewątpliwie zaostrzyłaby się. Kwestja ta już dziś jest dość palącą jeśli zważyć, że styczniowy stan w 1926 r. był wyjątkowo złym, gdyż właśnie w grudniu 1925 do płac ustalonych zastosowano ową zniżkę 4½—6%, która była właściwie daniną pobraną z urzędników na rzecz zrównoważenia budżetu.

---

*) Wskaźniki kosztów utrzymania obliczane przez Główny Urząd Statystyczny dotyczą ostatnich tygodni w poszczególnych miesiącach. Wskaźnik podany w tablicy jest teoretycznie wyprowadzonym miesięcznym wskaźnikiem, (dla każdego miesiąca jest on przeciętną, ogłaszanych przez Gł. Urz. Stat. wskaźników na koniec danego miesiąca i na koniec poprzedniego miesiąca).

BILANS HANDLU ZEWNĘTRZNEGO.

Kwestja bilansu handlowego i jego aktywności ma w Polsce w obecnym okresie szczególne znaczenie. Kraj wyniszczony przez wojnę i inflację, pozbawiony niemal zupełnie zapasów kruszców, względnie pełnowartościowych walut oraz izolowany jak dotychczas od kredytów międzynarodowych — w dzisiejszym ustroju monetarnym świata musi dbać o swój bilans płatniczy. Gdy zaś różnica pozycyj bilansu płatniczego poza bilansem handlowym — daje stałe saldo ujemne około 100 milj. fr. zł. — niema w opisanych wyżej warunkach innego sposobu pokrycia tej pozycji poza aktywnością bilansu handlowego.

Gdy zmienią się obecne warunki, gdy ustanie dotychcasowa izolacja kredytowa, ulegnie niewątpliwie zmianie i nasz pogląd na rolę bilansu handlowego w Polsce.

Dokonana wielkim wysiłkiem Rządu i całego społeczeństwa reforma walutowa Wł. Grabskiego musiała się załamać w następstwie ujemnego salda bilansu handlowego. Cały niemal rok 1924 i pierwsze 8 miesięcy 1925 r. nasz bilans handlowy wykazywał saldo ujemne.

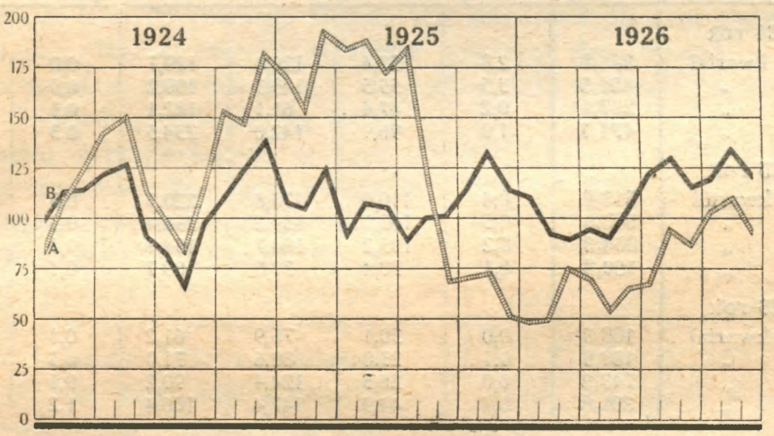
Handel zagraniczny Polski w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926.

Miesiące	1924 rok			1925 rok			1926 rok		
	Przywóz	Wywóz	Saldo	Przywóz	Wywóz	Saldo	Przywóz	Wywóz	Saldo
	w miljonach franków złotych								
Styczeń	81	97	+ 16	169	107	— 62	47	109	+ 62
Luty	107	112	+ 5	151	103	— 48	48	91	+ 43
Marzec	123	113	— 10	190	121	— 69	73	88	+ 15
Kwiecień	141	121	— 20	183	89	— 94	68	93	+ 25
Maj	148	125	— 23	186	106	— 80	52	89	+ 37
Czerwiec	112	90	— 22	170	104	— 66	64	104	+ 40
Lipiec	97	81	— 16	181	87	— 94	66	121	+ 55
Sierpień	81	63	— 18	116	99	— 17	92	128	+ 36
Wrzesień	113	96	— 17	67	100	+ 33	85	114	+ 29
Październik	151	109	— 42	69	113	+ 44	102	118	+ 16
Listopad	145	123	— 22	71	130	+ 59	108	132	+ 24
Grudzień	179	136	— 43	50	113	+ 63	91	119	+ 28
Razem .	1 478	1 266	—212	1 603	1 272	—331	896	1 306	+410

Od września 1925 mamy nieprzerwanie saldo dodatnie. Jednakże suma salda aktywnego za okres od września 1925 do końca 1926 r. wynosi 609 milj. fr. zł., gdy saldo ujemne w poprzednim okresie od marca 1924 do sierpnia 1925 wynosi 763 milj. fr. zł. Niepokryta więc strata z zapasów walutowych posiadanych w chwili rozpoczęcia reformy walutowej w zakresie bilansu handlowego wynosi 154 milj. fr. zł.

Przed rozpatrzeniem wyników handlu zagranicznego w roku 1926-ym podkreślić musimy przedewszystkiem ten fakt, że ogólne saldo aktywne w sumie 410 milj. fr. zł. — pokrywa nam nietylko niedobór innych pozycyj bilansu płatniczego w 1926 roku, ale daje jeszcze nadwyżkę na pokrycie straty okresu poprzednich dwóch lat.

Handel zagraniczny Polski w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r. w miljonach franków złotych

A — Przywóz
B — Wywóz

Z porównania ogólnych cyfr przywozu i wywozu w latach 1925 i 1926 wynika, że poprawa w zakresie bilansu handlowego, datująca się od września 1925 r. nastąpiła właściwie w drodze zmniejszenia się przywozu, co niewątpliwie świadczy o pewnych niekorzystnych dla gospodarstwa narodowego zmianach w naszym obrocie handlowym z zagranicą. Jeśli jednak rozpatrzymy jakość przywozu w roku 1925 łatwo się przekonamy, że przywóz ten związany był przedewszystkiem z nieurodzajem 1924 r., a więc był przypadkowym. Przeto w tej dziedzinie porównanie cyfr 1926 z r. 1924 będzie bardziej miarodajne. To porównanie stwierdza wprawdzie w przywozie również tendencję zniżkową, lecz stwierdza zarazem w wywozie tendencję zwyżkową.

Wywóz w ciągu kolejnych lat 1924, 1925 i 1926 zmienił się nieznacznie: w porównaniu z 1924 r. ogólna wartość wywozu w 1925 roku wzrosła zaledwie o 1%, zaś w 1926 roku o 3%.

W przywozie natomiast zaszły dosyć znaczne zmiany, a mianowicie w porównaniu z 1924 rokiem przywóz za 1925 rok zwiększył się o 8%, zaś w roku 1926 zmniejszył się o 39% w stosunku do 1924 roku i o 44% w stosunku do 1925 r.

Obraz najogólniejszy zmian jakościowych, które zaszły w naszym bilansie handlowym za okres 1924—1926, dostarcza rozpatrzenie przywozu i wywozu w zestawieniu według głównych grup schematu brukselskiego.

Zestawienie przywozu do Polski w latach 1924—1926.
według głównych grup schematu brukselskiego

OKRES	Ogółem	Grupa towarów					
		I. Zwierzęta	II. Artykuły spożywcze i napoje	III. Surowce i półfabrykaty	IV. Wyroby gotowe przemysłu	V. Złoto, srebro, monety złote i srebrne	VI. Towar zbiorowy
	w miljonach franków złotych						
1924 rok							
1-szy kwartał	311,3	2,8	52,4	126,4	129,7	0,0	0,0
2-gi „	401,5	3,5	55,5	143,3	199,2	0,0	0,0
3-ci „	290,9	0,2	47,4	61,1	182,1	0,1	0,0
4-ty „	474,7	1,0	96,9	142,0	234,5	0,3	0,0
1925 rok							
1-szy kwartał	510,0	0,4	110,0	178,8	220,3	0,5	0,0
2-gi „	538,5	0,5	160,1	139,2	238,4	0,3	0,0
3-ci „	364,3	0,2	105,2	104,7	154,1	0,1	0,0
4-ty „	190,3	0,1	30,4	70,0	89,7	0,1	0,0
1926 rok							
1-szy kwartał	168,3	0,0	30,1	76,9	61,2	0,1	0,0
2-gi „	183,6	0,1	23,8	88,6	71,0	0,1	0,0
3-ci „	243,3	0,0	28,5	124,4	90,2	0,1	0,1
4-ty „	301,0	0,4	44,9	147,4	106,4	1,2	0,7

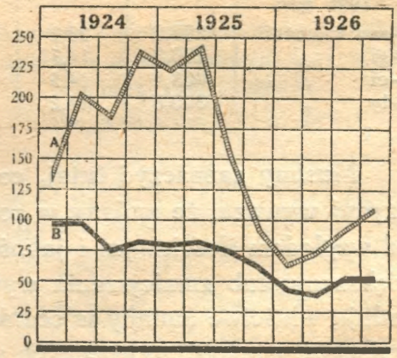
W przywozie zasługują na rozpatrzenie grupy II, III i IV. W kształtowaniu się grupy II (artykuły spożywcze i napoje) zaznacza się wpływ nieurodzaju 1924 roku: grupa ta w ciągu czterech kwartałów po realizacji zbiorów 1924 roku (t. zn. w okresie ostatniego kwartału 1924 r. oraz pierwszych trzech kwartałów 1925 r.) utrzymuje się na poziomie ponad 90 miljonów franków złotych, osiągając nawet w 2-im kwartale 1925 roku sumę 160 miljonów czyli 30% całego importu za ten kwartał; w 4-ym kwartale 1925 roku przywóz towarów tej grupy spadł na 30 miljonów franków złotych, co stanowiło 16% całego przywozu w tym kwartale; w 1926 roku w ciągu pierwszych dwóch kwartałów przywóz artykułów spożywczych i napojów spadł na 24 miljony franków złotych, poczem wzrósł na 28 miljonów franków złotych w 3-cim kwartale i na 45 miljonów w 4-ym kwartale; udział przywozu artykułów spożywczych i napojów w ogólnym przywozie za 4-ty kwartał wynosi 15%.

W rozwoju przywozu towarów II grupy (surowce i półfabrykaty) utrzymującego się w ciągu 1924 r. i połowy 1925 r. naogół na poziomie ponad 125 miljonów franków złotych (oprócz 3-go kwartału w 1924 r., w którym

bardzo znacznie skurczył się przywóz surowców dla przemysłu włókienniczego) w związku z przebiegiem ciężkiego ogólnego kryzysu w przemyśle nastąpiło w drugiem półroczu jaskrawe załamanie: w 3-cim kwartale 1925 roku przywóz surowców i półfabrykatów spadł na 105 miljonów franków złotych, w 4-tym zaś kwartale — na 70 miljonów. W 1926 roku w pierwszych dwóch kwartałach przywóz surowców i półfabrykatów wynosi 77 i 89 miljonów franków złotych, poczem następuje wyraźny wzrost przywozu tych towarów, a mianowicie do 124 miljonów w 3-cim kwartale i do 147 miljonów w 4-ym kwartale, co niewątpliwie świadczy o znacznej poprawie w sytuacji przemysłu. Udział surowców i półfabrykatów w ogólnym imporcie wynosił w 1924 i 1925 r. około 30%, zaś w 1926 roku wzrósł prawie na 50%.

Kształtowanie się przywozu towarów IV grupy (wyroby gotowe przemysłu) w ciągu 1924 i 1925 roku pozostaje pod znakiem ówczesnej polityki celnej rządu oraz do pewnego stopnia jest odzwierciedleniem ówczesnego rozwoju cen. Wzrost importu wyrobów gotowych doprowadził tę grupę towarów w 4-tym kwartale 1924 r. do poziomu 235 miljonów franków złotych, co stanowiło prawie połowę wartości ogółu przywiezionych w tym kwartale towarów. W ciągu pierwszych dwóch kwartałów 1925 roku przywóz wyrobów gotowych utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie co i w 4-ym kwartale 1924 r. W 3-cim kwartale 1925 r. naskutek zmiany polityki celnej, oraz w związku z wprowadzeniem reglamentacji niektórych towarów, jak również wobec zastosowania w szeregu wypadków zakazów—import wyrobów gotowych spada na 154 miljony franków złotych, a w 4-tym kwartale—na 90 miljonów. W pierwszym kwartale 1926 r. przywóz wyrobów gotowych obniża się do 61 miljonów, w 2-gim wynosi 71 miljonów, w 3-cim—90 miljonów, w 4-tym—106. Udział wyrobów gotowych w ogólnym przywozie w ciągu 1926 roku waha się w granicach od 35% do 39%.

Przywóz i wywóz wyrobów gotowych przemysłu w poszczególnych kwartałach 1924, 1925 i 1926 r.
w miljonach franków złotych

A — Przywóz
B — Wywóz

Konkretyzując wnioski z przedstawionej powyżej analizy przywozu trzech głównych grup towarów należy podkreślić, że w ostatnim okresie rozwoju grup III i IV ujawniają się następujące pomyślne tendencje: 1) wzrost przywozu surowców i półfabrykatów, wyprzedzający wzrost przywozu innych towarów świadczy o wzmaganiu się ożywienia w naszym przemyśle; 2) aczkolwiek ostatnie dwa kwartały 1926 roku ujawniają pewną

zwyżkę przywozu wyborów gotowych tem niemniej jednak zmniejszenie przywozu tych towarów w porównaniu z poprzedniemi latami jest bardzo znaczne, co świadczy poniekąd o tem, że wyroby przemysłu polskiego wytrzymują konkurencję z analogicznemi zagranicznemi, przed któremi nie broni ich, jak w drugiem półroczu 1925 roku, tama wysokich ceł ochronnych.

Zestawienie wywozu z Polski w latach 1924—1926

według głównych grup schematu brukselskiego

OKRES	Ogółem	Grupy towarów					
		I. Zwierzęta	II. Artykuły spożywcze i napoje	III. Surowce i półfabrykaty	IV. Wyroby gotowe przemysłu	V. Złoto, srebro, monety złote i srebrne	VI. Towar zbiorowy
	w miljonach franków złotych						
1924 rok							
1-szy kwartał	322,5	0,4	75,7	151,5	94,9	0,0	0,0
2-gi „	335,9	6,6	64,5	169,7	95,1	0,0	0,0
3-ci „	239,8	19,1	35,0	112,6	73,1	0,0	0,0
4-ty „	367,6	20,8	117,5	149,7	79,6	0,o	0,0
1925 rok							
1-szy kwartał	331,0	21,3	80,7	151,4	77,6	0,0	0,0
2-gi „	299,1	23,0	45,5	150,1	80,5	0,0	0,0
3-ci „	285,7	25,0	54,0	133,9	72,8	0,0	0,0
4-ty „	356,2	32,2	117,4	146,3	60,3	0,0	0,0
1926 rok							
1-szy kwartał	288,2	23,2	84,4	139,0	41,4	0.0	0,2
2-gi „	286,3	14,7	92,5	142,1	36,9	0,0	0,1
3-ci „	363,1	14,5	74,5	223,1	51,0	0,0	0,0
4-ty „	368,5	14,2	94,4	209,1	50,8	0,0	0,0

Musimy zaznaczyć tutaj, co jest widoczne z analizy poszczególnych pozycyj wywozu, że zmiany w roku 1926-ym w stosunku do lat ubiegłych pod względem ilościowym i jakościowym nie są równomierne. Ilościowemu zwiększeniu lub zmniejszeniu wywozu poszczególnych towarów nie odpowiadają właściwe zmiany w ocenie wartości wywozu. Z różnicy tych zmian wynika, że wartość wywożonych w 1926 r. z Polski artykułów zmniejszyła się znacznie w stosunku do lat ubiegłych. Przyczyn tego ujemnego dla naszego bilansu handlowego zjawiska jest niewątpliwie kilka. Przedewszystkiem wpłynął na to ogólny i dość znaczny na rynku światowym spadek cen, co wynika z tablicy porównawczej złotych wskaźników cen hurtowych w państwach europejskich (ob. str. 71).

Niezmiernie doniosłą przyczyną jest w dalszym ciągu brak należytej organizacji naszego eksportu oraz niedostateczna standartyzacja wywożonych towarów, wreszcie fakt, że eksporterzy polscy nie posiadając dostatecznych kapitałów własnych nie udzielają importerom przyjętego kredytu, zmniejszając tem samem osiąganą za wywożony towar cenę. Nie bez wpływu na oszacowanie wartości wywozu w 1926 r. pozostał też fakt, iż w połowie

tego roku nastąpiła zmiana w metodzie obliczania wartości wywozu stosowanej przez Główny Urząd Statystyczny. Wprowadzona świeżo metoda jest niewątpliwie jedynie słuszną, lecz ze względu na specyficzne warunki walutowe, w których eksporter dąży do wykazania możliwie małej wartości wywożonego towaru, powoduje że ocena wywozu wykazywana przez oficjalną statystykę może być niższą od rzeczywistej.

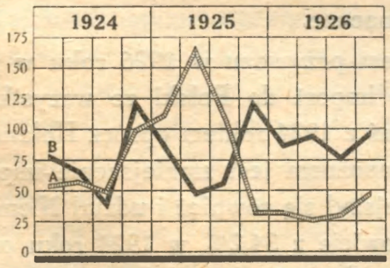
W wywozie należy rozpatrzyć kształtowanie się grup I, II, III i IV.

Grupa I (zwierzęta) w ciągu omawianego trzechlecia rozwija się od nieznacznego wywozu w 1-szym kwartale 1924 r. aż do kwoty 32 miljonów franków złotych w 4-tym kwartale 1925 r. W 1926 roku wywóz zwierząt spada w 1-szym kwartale na 23 miljony franków złotych, w drugim zaś na $14^3/_4$ miljonów i na tym poziomie utrzymuje się do końca roku. Udział wywozu zwierząt w ogólnej wartości wywozu w 1-szym kwartale 1924 roku wynosił 0,1%, w 4-tym kwartale 1925 roku — 9%, w 4-tym kwartale 1926 roku — 4%.

Kształtowanie się wywozu grupy II (artykuły spożywcze i napoje) w latach 1924 i 1925 ma przebieg zupełnie analogiczny, przyczem wartość wywozu artykułów spożywczych i napojów w obu latach jest prawie identyczną (293 i 298 miljonów franków) i stanowi jednakowy odsetek (23%) w stosunku do wartości ogólnej wywozu w tych latach. W 1926 roku wywóz artykułów spożywczych i napojów wzrasta do 346 miljonów franków złotych i do 26% wartości ogólnej wywozu.

Przywóz i wywóz artykułów spożywczych i napojów w poszczególnych kwartałach 1924, 1925 i 1926 r.

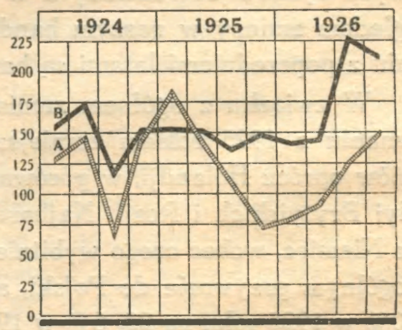
w miljonach franków złotych

A — Przywóz
B — Wywóz

Przywóz i wywóz surowców i półfabrykatów w poszczególnych kwartałach 1924, 1925 i 1926 r.

w miljonach franków złotych

A — Przywóz
B — Wywóz

Wywóz towarów III grupy (surowce i półfabrykaty) daje w zasadzie ten sam obraz co i wywóz towarów II grupy: w 1924 r. wywóz surowców i półfabrykatów wynosił 583 miljony franków złotych, w 1925 roku — 582 miljony. Udział surowców i półfabrykatów w ogólnym wywozie w obu la-

tach wynosił 46%. W 1926 roku (głównie w ostatnich dwóch kwartałach) wywóz surowców i półfabrykatów znacznie się powiększa: wartość wywiezionych w 1926 roku surowców i półfabrykatów dosięga 713 miljonów franków złotych, co stanowi 55% całego wywozu.

Znacznie większym wahaniom podlegał w rozpatrywanym okresie wywóz towarów grupy IV (wyroby gotowe przemysłu). Z 95 miljonów franków złotych (co stanowiło 29% udziału w całym wywozie) w 1-szym kwartale 1924 roku, wywóz wyrobów gotowych spadł w 3-cim kwartale tegoż roku na 73 miljony i w 4-tym kwartale 1926 roku na 60 milj., co stanowiło już tylko 17% w stosunku do całego wywozu. Pierwsze dwa kwartały przyniosły dalsze pogorszenie: w 2-gim kwartale 1926 wywóz wyrobów gotowych wynosił już tylko 37 miljonów franków złotych i 13% w stosunku do całego wywozu. Następny 3-ci kwartał 1926 roku przynosi poprawę: wywóz wyrobów gotowych wzrasta do 51 miljonów, stanowiąc 14% w stosunku do całego wywozu. Wywóz wyrobów gotowych w 4-tym kwartale 1926 r. utrzymał się na poziomie 3-go kwartału.

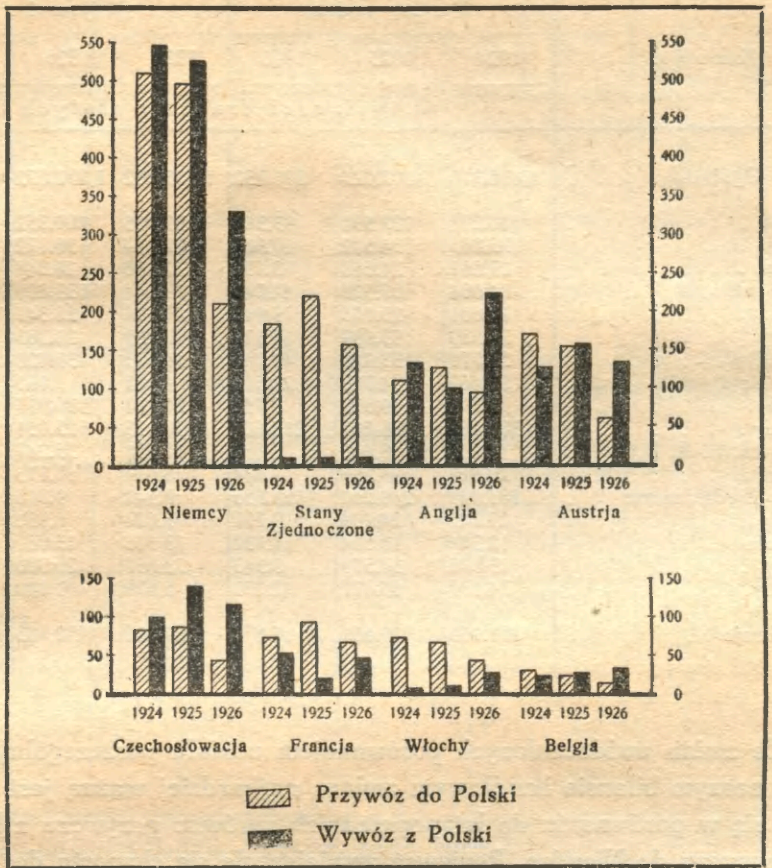
Z rozpatrzonego rozwoju czterech głównych grup eksportowych uwydatnia się przedewszystkiem wzrost wywozu surowców i półfabrykatów, co wobec faktu zdobycia przez górnictwo i hutnictwo polskie szeregu nowych rynków zbytu posiada bardzo doniosłe znaczenie; w zakresie wywozu wyrobów gotowych, aczkolwiek rok 1926 wykazuje bardzo znaczny spadek, jednakże wzrost wywozu w 3-cim i 4-tym kwartałach tego roku pozwala na stwierdzenie, że i w tej dziedzinie ujawniać się zaczyna poprawa.

Aby wyczerpać ogólną charakterystykę naszego bilansu handlowego w latach 1924—1926 uzupełnimy ją jeszcze rozpatrzeniem udziału poszczególnych rynków zagranicznych w naszym imporcie i eksporcie. Pod tym względem zmiany w naszym handlu zagranicznym za 1926 rok w porównaniu z poprzedniemi latami są bardzo znaczne.

W związku z ogólnem zmniejszeniem przywozu w 1926 roku w porównaniu z 1925 rokiem zmniejszył się import do Polski ze wszystkich krajów oprócz Holandji, w porównaniu zaś z 1924 rokiem oprócz Holandji, Indyj Brytyjskich i Rosji. Najbardziej znacznem jest zmniejszenie importu z Niemiec, wobec czego wybitnie zmniejszył się również i udział Niemiec w ogólnym przywozie do Polski, a mianowicie z 34,2% w 1924 roku oraz 31,0% w 1925 roku na 23, 6% w 1926 roku. Import z innych krajów zmniejszył się w stopniu mniej znacznym i wobec tego stosunkowy udział ich w ogólnym przywozie do Polski odpowiednio wzrósł: St. Zjednoczonych — z 12,4% w 1924 r. i 13,7% w 1925 r. na 17,4% w 1926 r., Anglji — z 7,5% w 1924 r. i 7,9% w 1925 r. na 10,4% w 1926 r., Francji — z 4,9% w 1924 r. i 5,9% w 1925 r. na 7,4% w 1926 r. Udział Holandji w ogólnym przywozie do Polski wynosił w 1924 roku 1,7%, w 1925 roku 2,1%, w 1926 roku 4,5%.

Handel zagraniczny Polski z poszczególnemi krajami w 1924, 1925 i 1926 r.

w milionach franków złotych

Wywóz z Polski do poszczególnych krajów w 1926 roku uległ niemniej znacznym przeobrażeniom. W porównaniu z 1925 rokiem wzrósł w 1926 roku eksport do Anglji, Belgji, Danji, Francji, Holandji, Łotwy, Szwajcarji, Szwecji i Włoch — zmniejszył się natomiast eksport do Austrji, Czechosłowacji, Niemiec, Rosji, Rumunji, St. Zjednoczonych i Węgier. W porównaniu z 1924 rokiem wzrósł w 1926 roku eksport do wszystkich krajów oprócz Francji, Niemiec i Rumunji.. Udział poszczególnych krajów w ogólnym wywozie z Polski zmienił się w następujący sposób: udział Niemiec zmniejszył się z 42,4% w 1924 roku i 41,3% w 1925 roku na 25,3% w 1926 roku; udział Anglji wzrósł z 10,5% w 1924 roku i 7,9% w 1925 roku na 17,1% w 1926 roku; udział Austrji wynosił 10,1% w 1924 roku, 12,4% w 1925 roku i 10,3% w 1926 roku; udział Czechosłowacji wynosił 7,9% w 1924 roku, 11,0% w 1925 roku i 8,8% w 1926 roku; udział Szwecji wynosił 1,1% w 1924 roku, 1,0% w 1925 roku i 5,7% w 1926 roku; udział Danji wynosił 1,6% w 1924 roku, 1,7% w 1925 roku i 4,0% w 1926 roku; udział Francji wynosił 4,2% w 1924 roku, 1,7% w 1925 roku i 3,6% w 1926 roku.

Handel zagraniczny Polski z poszczególnemi krajami w latach 1924—1926

Kraje	Przywóz 1924	Przywóz 1925	Przywóz 1926	Wywóz 1924	Wywóz 1925	Wywóz 1926
	w tysiącach franków złotych					
Ogółem	1,478.378	1,602.823	896.232	1,265.862	1,272.072	1,306.040
Anglja	110.271	127.531	93.364	133.035	100.352	223.338
Austrja	173.265	154.512	60.961	127.714	158.172	134.076
Belgja	29.861	24.589	13.139	22.190	26.344	34.993
Czechosłowacja . . .	84.684	87.520	44.746	99.544	139.805	115.451
Danja	14.801	25.875	13.943	20.365	21.341	51.740
Francja	72.639	93.932	66.572	52.869	21.283	47.140
Holandja	24.771	33.220	40.062	39.673	33.428	41.904
Indje Brytyjskie . . .	19.467	34.783	27.517	1.183	191	2.803
Łotwa	6.794	19.523	3.751	26.271	30,977	32.485
Niemcy	506.269	496.827	211.632	536.123	525.051	330.548
Rosja (Z. S. R. R.). . .	4.932	8.915	7.666	11.418	35.247	24.625
Rumunja	20.619	23.256	7.814	78.614	61.775	41.931
Stany Zjednoczone . .	183.949	219.250	155.755	7.142	9.378	8.664
Szwajcarja	23.045	24.139	19.770	5.624	6.958	13.651
Szwecja	12.344	13.564	11.031	13 313	13.067	74.482
Węgry	13.970	38.599	9.343	23.637	26 980	24.170
Włochy	74.532	66.177	42.293	6.679	9.140	25.696
Inne kraje	101.965	110.611	66.873	60.468	52.583	78.343

Ze zmian uwidocznionych porównaniem udziału poszczególnych krajów w naszym bilansie handlowym zmianą najbardziej ważną jest zmniejszenie się w porównaniu do lat poprzednich zarówno przywozu z Niemiec jak i wywozu do Niemiec. Ponieważ zmniejszenie się eksportu do Niemiec zostało skompensowane zwiększeniem eksportu do innych krajów, należy uznać tę zmianę za objaw raczej dodatni. Świadczy ona bowiem o tem, że Niemcy utraciły swoje dawniejsze monopolistyczne niemal stanowisko w licznych pozycjach naszego obrotu handlowego, w których nieraz pełniły rolę pośrednika pomiędzy Polską a innemi państwami. Dziś Polska w wielu wypadkach nawiązała bezpośrednie stosunki z temi krajami, z któremi poprzednio utrzymywała je za pośrednictwem Niemiec.

* *
*

Skreślony ogólny obraz tendencyj, które ujawniły się w kształtowaniu się naszego bilansu handlowego, w należyty sposób oświetli rozpatrzenie główniejszych konkretnych pozycyj przywozowych i wywozowych.

Przywóz zboża i mąki pozostaje w ścisłej zależności od sytuacji aprowizacyjnej kraju w związku z wynikami zbiorów. Porównanie odpowiednich dat za ostatnie trzy lata dostarcza niezmiernie jaskrawych ilustracyj w tym zakresie.

Przywóz zboża i mąki

Rok	Żyto	Pszenica	Owies	Ryż	Kukurydza	Mąka żytnia	Mąka pszenna
	waga w tysiącach tonn						
1924	0,0	7,3	0,1	39,5	6,9	0,4	116,3
1925	65,7	41,0	84,3	69,6	45,4	45,1	233,9
1926	8,4	9,4	1,9	32,3	21,7	0,1	0,9
	wartość w miljonach franków złotych						
1924	0,0	1,6	0,0	17,0	1,3	0,1	42,9
1925	19,5	14,9	22,0	29,7	10,9	18,9	117,5
1926	1,6	2,8	0,5	12,3	3,5	0,0	0,4

Przywóz owoców świeżych i suszonych w latach 1924, 1925 i 1926 odzwierciedla wpływ, jaki wywarła na te pozycje zmiana polityki celnej.

Przywóz owoców świeżych i suszonych

Rok	Śliwki	Jabłka gruszki	Cytryny i pomarańcze	Winogrona świeże	Figi, daktyle i t. p.	Orzechy
	waga w tonnach					
1924	12571	4107	30804	4919	5943	9067
1925	5806	2049	32413	1587	3975	5293
1926	3950	105	14451	234	1563	1208
	wartość w miljonach franków złotych					
1924	7,2	3,8	13,8	4,9	5,8	7,5
1925	4,2	1,6	13,2	1,5	3,8	4,2
1926	2,5	0,1	5,3	0,2	1,2	1,3

Podobny mniej więcej charakter mają zmiany w zakresie pozycyj przywozu obejmujących wyroby włókiennicze, odzież i obuwie.

Przywóz wyrobów włókienniczych, odzieży i obuwia

ROK	Tkaniny bawełniane	Tkaniny wełniane	Bielizna wszelka	Wyroby dziane	Odzież wszelka	Kapelusze, czapki i t. p.	Obuwie skórzane
	waga w tonnach						
1924	4915	936	405	819	500	210	1263
1925	5060	675	417	592	808	126	1197
1926	977	321	137	194	337	5	180
	wartość w miljonach franków złotych						
1924	61,4	22,8	8,4	22,4	21,4	12,9	35,0
1925	61,3	17,1	8,4	14,6	27,9	8,7	27,9
1926	13,1	4,3	2,1	6,4	5,7	0,3	3,3

Przywóz żelaza, wyrobów metalowych i maszyn w ciągu 1924, 1925 i 1926 lat przeważnie ujawnia tendencję zmniejszenia się: jedynie obrabiarek i maszyn przywieziono w 1925 roku więcej niż w 1924, natomiast w 1926 roku odnośne cyfry są mniejsze niż w obydwu latach poprzednich.

Przywóz obrabiarek i maszyn

ROK	Obrabiarki		Maszyny	
	do drzewa	do metali	włókiennicze	rolnicze
	waga w tonnach			
1924	705	2928	4675	4799
1925	578	4816	6275	6655
1926	371	991	2186	4205
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	1,1	6,9	15,3	8,9
1925	1,0	10,1	20,4	11,1
1926	0,7	2,3	6,9	7,9

Natomiast takie artykuły, jak żelazo, blacha, wyroby żeliwne i odlewy stalowe lub wyroby kute, tłoczone i wyciskane, z okresu ostatnich 3 lat najwyższy wykazują przywóz w 1924 r. — najniższy w 1926 r.

Przywóz żelaza i wyrobów metalowych

Rok	Żelazo i stal wszelkie	Blacha żelazna i stalowa	Wyroby żeliwne odlewy stalowe	Wyroby kute, tłoczone i wyciskane	Rury
	waga w tysiącach tonn				
1924	9,9	8,5	4,8	2,7	12,3
1925	7,8	7,5	5,7	2,2	4,4
1926	7,6	5,6	3,2	0,7	3,9
	wartość w miljonach franków złotych				
1924	2,9	4,1	3,1	2,0	8,9
1925	1,8	3,1	3,0	1,8	2,4
1926	2,0	2,2	1,6	0,4	2,0

Przywóz surowców dla celów przemysłowych w okresie 1924—26 daje obraz bardziej złożony. Z surowców włókienniczych przywóz bawełny z roku na rok wzrasta, natomiast przywóz wełny zmniejszył się w 1925 r. a w 1926 jest nieco większy, przywóz juty maleje.

Przywóz surowców dla przemysłu włókienniczego

Rok	Bawełna i odpadki	Wełna i odpadki	Juta i odpadki
	waga w tysiącach tonn		
1924	42,8	17,4	13,9
1925	54,8	11,5	12,7
1926	65,6	12,3	12,6
	wartość w miljonach franków złotych		
1924	152,6	114,9	9,4
1925	166,9	85,8	15,6
1926	156,1	61,9	13,5

Rud żelaznych w 1925 przywieziono o 34 tys. tonn więcej niż w 1924 roku, w 1926 r. zaś przywóz był mniejszy znów o 20 tys. tonn, niż w 1925 r. Przywóz rud cynkowych zmniejsza się przejściowo w 1925 r., poczem w 1926 roku wzrasta ponownie ponad poziom 1924 r. Przywóz łomu i starego żelastwa powoli wzrasta, przywóz zaś surowca żelaza w ciągu rozpatrywanych lat spadł w stosunku do 1924 roku prawie pięciokrotnie.

Przywóz rud żelaznych, rud cynkowych oraz łomu i surowca żelaza

Rok	Rudy żelazne	Rudy cynkowe	Łom i stare żelastwo	Surowiec żelaza
	waga w tysiącach tonn			
1924	259,2	49,9	152,2	19,6
1925	293,8	36,3	162,8	14,0
1926	273,3	100,9	163,1	4,5
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	4,1	4,7	7,0	5,3
1925	6,4	4,5	6,7	3,5
1926	6,1	15,0	7,4	1,1

W wywozie artykułów zbożowych wpływ urodzaju jest o wiele mniej jaskrawy niż w przywozie. Jedynie pszenica stanowi pozycję, która w nieurodzajnym 1924 roku w eksporcie prawie nie istniała, natomiast w latach następnych wywóz pszenicy jest dosyć pokaźny.

Wywóz ważniejszych ziemiopłodów

Rok	Żyto	Pszenica	Jęczmień	Owies	Groch	Ziemniaki
	waga w tysiącach tonn					
1924	106	0	128	6	18	272
1925	177	94	105	34	15	79
1926	223	53	138	63	28	111
	wartość w miljonach franków złotych					
1924	16,5	0,0	21,4	0,8	5,1	11,2
1925	32,0	24,0	22,0	6,1	4,3	3,1
1926	39,7	14,1	25,2	10,6	8,6	4,9

Wywóz cukru, w ciągu rozpatrywanych trzech lat ilościowo stale wzrasta, wartość jego jest jednak coraz mniejsza.

Wywóz cukru

Rok	Cukier			
	surowy	kryształ	rafinada	niewymieniony
	waga w tysiącach tonn			
1924	85	83	59	19
1925	93	83	10	10
1926	115	116	12	23
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	42,0	54,6	53,0	13,4
1925	30,9	36,5	5,9	3,8
1926	32,2	39,2	4,6	8,4

Wywóz bydła rogatego i trzody chlewnej wykazuje w stosunku do 1924 r. w 1925 r. znaczny wzrost, poczem w 1926 r. następuje spadek tych pozycyj.

Wywóz ptactwa domowego z roku na rok bardzo szybko wzrasta, jednakże wzrost wartości nie dorównywa wywożonym ilościom.

Wywóz zwierząt

Rok	Bydło rogate	Trzoda chlewna	Gęsi	Ptactwo domowe oprócz gęsi
	ilość w tysiącach sztuk			
1924	39	410	454	23
1925	117	871	1.138	122
1926	54	594	1.324	499
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	10,4	30,7	5,1	0,2
1925	18,1	67,4	7,3	0,5
1926	6,6	47,1	5,5	1,0

Bardzo pomyślny objaw należy stwierdzić w rozwoju wywozu jaj i masła. Tempo w którem odbywa się wzrost tych pozycyj, zasługuje na podkreślenie, jako znamienny objaw świadczący o ekspansji naszego drobnego rolnictwa na rynki zewnętrzne.

Należy szczególniej wyraźnie podkreślić wywóz jaj, który pod względem wartości dorównywa w 1926 łącznej sumie wartości wywozu żyta, pszenicy i jęczmienia.

Wywóz produktów gospodarstwa wiejskiego

Rok	Mięso świeże, solone i mrożone	Jaja	Sery wszelkie	Masło
	waga w tysiącach tonn		waga w tonnach	
1924	7,8	10,4	395	2
1925	34,8	27,1	1155	541
1926	33,9	58,6	2024	5548
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	13,2	16,2	0,5	0,0
1925	49,4	46,7	2,3	1,8
1926	35,0	74,2	2,7	13,3

Wywóz drzewa i wyrobów drzewnych nie wykazuje jednolitego rozwoju: wzrastają pozycje zawierające drzewo surowe i półobrobione, natomiast zmniejszają się pozycje reprezentujące gotowe wyroby; wyjątek tu stanowi pozycja mebli, która wykazuje aczkolwiek nieznaczny ale stały wzrost.

Wywóz drzewa i wyrobów drzewnych

ROK	Papierówka, okrąglaki i kopalniaki	Kłody, kloce i dłużyce	Bale, deski i łaty	Podkłady kolejowe	Wyroby bednarskie	Meble wszelkie
	waga w tysiącach tonn					
1924	392	188	1124	207	44	4
1925	1036	495	1140	361	74	5
1926	2025	799	1493	312	42	6
	wartość w miljonach franków złotych					
1924	10,6	10,1	78,0	11,0	8,4	5,9
1925	36,7	30,9	97,5	23,8	10,8	7,6
1926	45,7	27,4	93,1	14,5	5,5	6,1

Niezmiernie doniosłe znaczenie w kształtowaniu się bilansu handlowego posiada sprawa wywozu węgla. Wywóz węgla w 1924 r. wynosił przeszło 11 miljonów tonn, w 1925 r. eksport węgla uległ znacznemu zahamowaniu (zwłaszcza w drugiem półroczu w związku z wojną celną z Niemcami), wobec czego ilość wywiezionego węgla spadła do 8 milj. tonn; w 1926 roku

pomyślna konjunktura, która wytworzyła się na europejskim rynku węglowym na skutek sytuacji w Anglji, przyczyniła się do tego, że wywóz węgla osiągnął ponad 14 milj. tonn.

Wywóz węgla kamiennego

Wyszczególnienie	1924 rok	1925 rok	1926 rok
wartość w miljonach franków złotych			
Ogółem	257,3	144,4	252,1
waga w tonnach			
Ogółem	11.173.845	8.031.201	14.281.071
w tem:			
do Anglji	9.221	15.461	2.971.994
„ Austrji	2,899.214	2.714.152	2.607.978
„ Belgji	1.385	1.415	24.266
„ Czechosłowacji . .	492.169	623.918	602.442
„ Danji	10.093	164.451	1.216.898
„ Finlandji	700	16.451	381.978
„ Francji	952	9.219	467.306
„ Holandji	695	9.508	50.420
„ Jugosławji	38.523	90.462	186.030
„ Litwy	3.993	32.462	74.205
„ Łotwy	2.323	53.054	275.865
„ Niemiec	6 813.532	2.769.657	97.377
„ Norwegji	1.260	1.228	184.856
„ Rosji (Z. S. R. R.) .	0,4	611	479.646
„ Rumunji	152.242	76.090	139.270
„ Szwajcarji	51.506	44.321	204.691
„ Szwecji	1.555	336.992	2.677.794
„ Węgier	648.474	950.290	607.803
„ Włoch	10.246	80.775	971.189

W wywozie surowca żelaza oraz blachy żelaznej i stalowej rok 1925 zaznacza się załamaniem, po którem następuje ponowny wzrost do poziomu wyższego niż w 1924 r. Przy rozpatrywaniu tego faktu należy zwrócić uwagę, że eksport żelaza w innych postaciach ujawnia tendencję raczej zniżkową, natomiast zupełnie prawie zanika wywóz szyn; wywóz rur w rozpatrywanych latach cokolwiek wzrasta.

Wywóz żelaza i wyrobów z żelaza

Rok	Surowiec żelaza	Żelazo i stal wszelka	Blacha żelazna i stalowa	Szyny	Rury
	waga w tysiącach tonn				
1924	9,0	75,5	25,2	4,7	20,6
1925	1,7	42,5	21,7	3,4	23,0
1926	16,2	20,8	26,4	0,6	26,5
	wartość w miljonach franków złotych				
1924	1,8	21,6	9,3	1,9	15,0
1925	0,5	11,5	7,3	1,2	12,0
1926	3,2	3,5	7,8	0,1	9,3

Wywóz ołowiu w latach 1924, 1925 i 1926 wzrasta stale. W znacznie szybszem tempie wzrasta wywóz cynku i pyłu cynkowego, równocześnie kurczy się w dosyć gwałtowny sposób wywóz blachy cynkowej.

Wywóz ołowiu i cynku

Rok	Ołów	Cynk i pył cynkowy	Blacha cynkowa
	waga w tysiącach tonn		
1924	10,5	54,9	23,5
1925	14,6	68,9	24,9
1926	17,2	114,0	8,3
	wartość w miljonach franków złotych		
1924	7,6	42,3	22,1
1925	11,8	58,4	24,5
1926	12,9	87,8	7,4

Wywóz materjałów i przetworów chemicznych, kształtuje się naogół całkiem pomyślnie, z wyjątkiem kwasu siarkowego i karbidu, których wywóz w 1926 r. zmniejszył się.

Wywóz materjałów i przetworów chemicznych

Rok	Nawozy sztuczne	Kwas siarczany	Karbid, beagid	Benzol
	waga w tysiącach tonn			
1924	25	37	2	6
1925	44	54	6	9
1926	51	24	5	11
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	3,3	2,5	0,5	2,1
1925	4,5	2,0	1,6	2,7
1926	5,7	0,9	1,4	3,6

Poza pozycją olei smarowych, która w stosunku do 1924 r. obniżyła się blisko o 40%, oraz benzyny — inne produkty rafinerji ropy naftowej wykazują wzrost.

Wywóz produktów rafinerji ropy naftowej

Rok	Nafta	Oleje pędne	Oleje smarowe	Benzyna	Parafina
	waga w tysiącach tonn				
1924	96	86	97	75	26
1925	68	83	60	61	23
1926	106	143	59	72	30
	wartość w miljonach franków				
1924	11,7	9,1	16,8	22,2	15,3
1925	8,4	9,1	11,0	19,6	17,0
1926	12,8	13,2	9,3	19,9	20,2

Oprócz rozpatrzonych powyżej pozycyj wywozu zasługuje jeszcze na omówienie rozwój wywozu tkanin oraz wywozu produktów zwierzęcych.

Wywóz tkanin

Rok	Tkaniny wełniane	Tkaniny bawełniane	Tkaniny i worki jutowe
	waga w tonnach		
1924	714	5310	817
1925	692	5014	2528
1926	646	4080	2385
	wartość w miljonach franków złotych		
1924	19,3	60,8	1,1
1925	14,0	51,9	5,1
1926	7,9	24,3	3,4

Wywóz tkanin bawełnianych w ciągu omawianego okresu zmniejszył się znacznie, wywóz tkanin wełnianych w tempie nieco mniejszem ale pod względem wartości dotkliwem, natomiast wywóz tkanin i worków jutowych w 1926 roku pozostaje mniej więcej na tym samym poziomie jaki został osiągnięty w 1925 roku.

Wywóz produktów zwierzęcych

Rok	Skóry		Włosie i szczecina	Pierze, puch i wyroby z nich
	surowe	wyprawione		
	waga w tonnach			
1924	2701	54	989	1815
1925	7658	332	1077	2062
1926	7197	320	1533	2126
	wartość w miljonach franków złotych			
1924	3,6	0,7	2,6	9,1
1925	9,0	2,3	2,9	5,2
1926	7,3	0,8	3,1	3,2

Wywóz produktów zwierzęcych bądź pozostaje na poziomie osiągniętym w 1925 roku, bądź też nawet wzrasta.

ROZWÓJ KOMUNIKACJI.

Rok 1926 zaznaczył się bardzo dodatnio w dziedzinie rozwoju naszej komunikacji morskiej.

Na skutek wyłączenia Gdańska w wolne miasto, aczkolwiek złączone pod względem gospodarczym z Polską, ściśle polskiego brzegu morskiego mamy zaledwie 61 kilm. Uwzględniając nawet możność należytego wyzyskania portu gdańskiego musimy uznać, że długość naszego wybrzeża morskiego w stosunku do całej powierzchni państwa jest niedostateczną*). Wyzyskanie w całej pełni istniejących warunków dostępu do morza dla rozwoju państwa jest przeto jednem z kardynalnych zadań rządu i całego społeczeństwa.

W 1921 roku przystąpiliśmy do budowy własnego portu w Gdyni. Prace około budowy postępują ostatnio szybko naprzód i zupełne wykonanie robót portowych przewidywane jest na koniec 1930 roku.

Pierwsze lata budowy portu od roku 1921 do r. 1924, w wyniku swym dały za cenę około 1 milj. zł. małą przystań głębokości 7 metrów. Przystań ta umożliwiła skierowanie emigrantów do Francji przez Gdynię.

W roku 1924/25 wykonano część molo północnego i południowego, ułożono tor normalnej szerokości na istniejącem molo południowem. W ten sposób połączono torem normalnotorowym przystań dla statków morskich z siecią kolejową.

W ciągu roku 1926 w porcie Gdyńskim wykonano następujące roboty: wybudowano w dalszym ciągu molo północne 720 metrów bieżących; nadbrzeża 8 metrów głębokości — 420 metrów bieżących; nadbrzeża 10 metrów głębokości — 200 metrów bieżących; skrzyń żelazo-bet. dla 10 metrów nadbrzeża — 250 metrów bieżących; skrzyń zatopionych — 125 metrów bieżących; prowizoryczny łamacz fal 125 metrów bieżących; skrzyń żelazo-bet. dla molo południowego 135 metrów bieżących; wybagierowano 1.800.000 metrów sześciennych; ogółem wykonano w roku 1926 robót za sumę 6.275

*) Prof. Antoni Sujkowski w następujący sposób charakteryzuje upośledzenie Polski pod względem dostępu do morza: na 1 km. wybrzeża przypada powierzchni w Polsce 2.720 km.², w Rosji Europejskiej 1.150 km.², w Litwie 470 km.², w Niemczech 295 km.², we Francji 193 km.² (por. A. Sujkowski: Polska Niepodległa. str. 10 i 11).

tysięcy złotych. Program robót w porcie Gdyńskim na rok 1927 przewiduje wydatki na sumę 6.209 tysięcy złotych. Pozatem zainstalowano w roku 1926 dwa mosty krany do ładowania towarów masowych (węgiel, ruda).

Budowa szeregu magazynów i żórawi została już rozpoczęta w roku 1926 i będzie postępowała naprzód w miarę wykończenia nabrzeży. Żórawi przewiduje się około 27 sztuk, od 2½ tonn począwszy, a skończywszy na jednym pływającym 25 tonnowym. Ilość magazynów nie da się jeszcze określić — zależeć to będzie od rodzaju towarów, które przez Gdynię będą przechodziły.

Ruch statków morskich w Gdyni rośnie bardzo szybko, jak wynika z porównania lat 1925 i 1926.

Ruch statków morskich w Gdyni w latach 1925 i 1926.

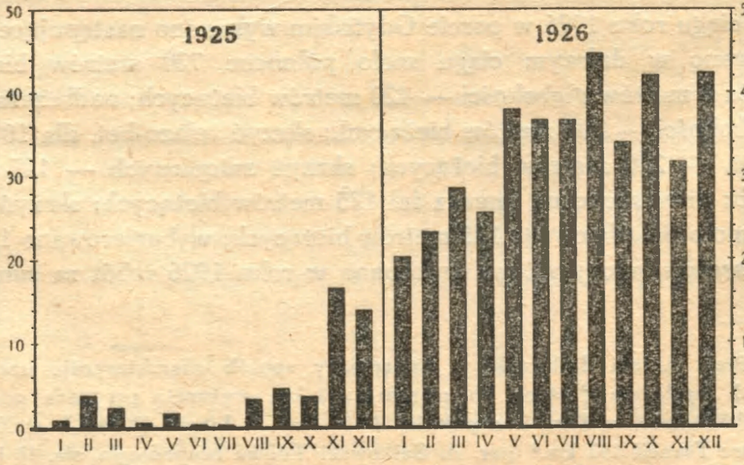
Rok	Wpłynęło			Wypłynęło			Razem		
	Liczba okrętów	Tonn rejestr. netto	Przywóz ładunku tonn	Liczba okrętów	Tonn rejestr. netto	Wywóz ładunku tonn	Liczba okrętów	Tonn rejestr. netto	Ładunek tonn
1925	85	75090	1646	79	71720	50138	164	146810	51784
1926	300	198930	178	306	203235	403642	606	402165	403820

Wzrost ruchu wynosi zatem 442 okrętów, 255 tys. tonn rej. netto i 352 tys. tonn ładunków.

Miesięczny ruch statków morskich w Gdyni ilustruje poniższy wykres.

Obrót ładunków w porcie Gdyni w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.

w tysiącach tonn

Ruch statków morskich w Gdyni w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 roku.

Rok i miesiąc	Wpłynęło			Wypłynęło			Razem		
	Liczba okrętów	Tonn zarejestrow. netto w tys.	Ładunek w tys. tonn	Liczba okrętów	Tonn zarejestrow. netto w tys.	Ładunek w tys. tonn	Liczba okrętów	Tonn zarejestrow. netto w tys	Ładunek w tys. tonn
1925 rok									
Styczeń . .	5	5,3	0,2	4	4,2	0,6	9	9,5	0,8
Luty . . .	6	9,2	0,2	6	10,2	3,6	12	19,4	3,8
Marzec . .	5	9,2	0,1	5	9,2	2,2	10	18,4	2,3
Kwiecień . .	4	4,3	0,4	4	4,1	0,0	8	8,4	0,4
Maj	6	10,0	0,0	5	9,9	1,8	11	19,9	1,8
Czerwiec . .	2	3,7	0,1	3	4,0	—	9	7,7	0,1
Lipiec . . .	4	6,4	0,1	3	3,8	0,0	7	10,2	0,1
Sierpień . .	3	1,8	0,3	4	4,3	2,9	7	6,1	3,2
Wrzesień . .	6	3,3	—	6	3,3	4,6	12	6,6	4,6
Październik .	4	4,3	—	2	2,3	3,8	6	6,6	3,8
Listopad . .	22	9,5	0,1	18	7,7	16,5	40	17,2	16,6
Grudzień . .	18	8,2	—	19	8,6	14,0	37	16,8	14,0
1926 rok									
Styczeń . .	16	8,4	0,0	18	9,0	20,3	34	17,4	20,3
Luty . . .	20	11,9	0,0	21	13,6	23,5	41	25,5	23,5
Marzec . .	23	15,4	0,0	22	13,8	28,8	45	29,2	28,8
Kwiecień . .	20	14,2	0,0	20	14,3	25,5	40	28,5	25,5
Maj	29	19,6	0,0	28	19,9	37,9	57	39,5	37,9
Czerwiec . .	36	19,1	0,0	34	20,2	36,7	70	39,3	36,7
Lipiec . . .	21	17,4	0,0	24	17,2	36,5	45	34,6	36,5
Sierpień . .	28	19,0	0,0	29	21,4	44,6	57	40,4	44,6
Wrzesień . .	27	17,8	0,0	26	17,9	33,9	53	35,7	33,9
Październik .	25	20,7	0,0	28	19,8	41,9	53	40,5	41,9
Listopad . .	27	19,5	0,0	24	19,8	31,8	51	39,3	31,8
Grudzień . .	28	15,8	0,0	32	16,1	42,2	60	31,9	42,2

Największy ruch zaznaczył się w czerwcu 1926 roku, w którym to miesiącu wpłynęło do portu 36 okrętów, wypłynęło 34 okręty.

Główną zdobyczą naszą w dziedzinie żeglugi morskiej w 1926 r. jest jednak wyjątkowe zwiększenie tonnażu morskiego. Stan naszego posiadania na dzień 1 stycznia 1926 roku przedstawiał się skromnie. Posiadaliśmy zaledwie 9 statków o pojemności brutto 4.204 tonn.

Stan polskiej marynarki handlowej w końcu 1925 roku.

Nazwa statku	Rodzaj	Brutto rejestr. tonn
Lwów	żagl. motor.	1.293
Wawel	parowiec	811
Wisła	"	634
Józef Englich	motorowiec	445
Wilno	parowiec	588
Ursus	holown. morsk.	167
Gedania	" motor.	96
Kastor	" parow.	90
Pollux	" "	80
Razem 9 statków		4.204

Jak na państwo, doceniające rolę wybrzeża morskiego, jest to wyjątkowo niewiele. To też w 1926 r. mimo trudności finansowych nabyto 5 nowych statków.

Statki handlowe nabyte w ciągu 1926 roku

Nazwa statku	Rodzaj	Brutto rejestr. tonn
Toruń	parowiec	2.038
Katowice	"	1.994
Poznań	"	2.038
Wilno	"	2.038
Kraków	"	2.017
Razem 5 statków		10.125

Dla eksploatacji tych statków, nabytych z funduszów budżetowych, zorganizowane zostało konsorcjum „Żegluga Polska". Poza statkami wymienionemi Rząd zamówił w 1926 r. dwa statki dla obsługi wybrzeża.

Ponadto prywatne tow. „Wisła-Bałtyk" zorganizowane przez cztery towarzystwa węglowe w Zagłębiu Dąbrowskiem (Sosnowieckie Tow. Kop. Węgla, Warszawskie Tow. Kop. Węgla, „Saturn" i „Czeladź"), korzystając z konjunktury węglowej nabyło w listopadzie 1926 r. 20 holowników i lichterów morskich.

Ogółem stan posiadania polskiej marynarki handlowej i tonnażu wzrósł w ciągu 1926 r. o 25 jednostek o pojemności 17,741 tonn. W dniu 31 grudnia 1926 r. Polska posiadała zatem 34 jednostki o pojemności 21.945 tonn.

Holowniki i lichtery morskie nabyte w końcu 1926 roku

Nazwa	Rodzaj	Brutto rejestr. tonn
Orkan	holownik morski	241
Rybak	„ „	215
Tyran	„ „	139
Górnik	„ „	211
Krakus	„ „	149
Sambor	„ „	215
Janek	lichter „	740
Jurek	„ „	740
Bartek	„ „	391
Bolek	„ „	391
Wacek	„ „	404
Wojtek	„ „	399
Felek	„ „	599
Franek	„ „	400
Antek	„ „	396
Alek	„ „	394
Bronek	„ „	391
Benek	„ „	391
Edek	„ „	398
Stefan	„ „	412
Razem 20 statków		7.616

Wspomniane towarzystwo „Wisła-Bałtyk" przystąpiło też do budowy portu w Tczewie i wymienione holowniki oraz lichtery morskie stamtąd wywożą nasz węgiel. Choćby napozór zdawać się mogło, iż port w Tczewie nie może mieć znaczenia, jednak cyfry dotyczące naszego wywozu morskiego, które dalej przytaczamy, wskazują, że praca portu w Tczewie w zakresie wywozu węgla dorównała pracy naszego portu w Gdyni, w dotychczasowym stanie jego budowy.

Rozwój ruchu portowego w Gdyni ma oczywiście wielkie dla naszej przyszłości znaczenie i dlatego też podkreśliliśmy z należytym naciskiem postęp w tej dziedzinie, dokonany w 1926 r. Dla bieżących potrzeb Państwa ma znaczenie przedewszystkiem port Gdański, w którym ruch okrętów przewyższa wielokrotnie ruch w Gdyni.

Ruch w porcie gdańskim w roku 1926-ym zwiększył się znacznie w porównaniu z poprzedniemi latami i osiągnął nienotowaną dotychczas w historji rozwoju Gdańska cyfrę *6,828,320 tonn.*

Ogólny ruch okrętów w porcie w roku 1926 w porównaniu z najkorzystniejszemi latami przedwojennemi i powojennemi świadczy dobitnie o korzyściach, które wynikają dla Gdańska z jego roli wobec Polski.

Ruch okrętów w 1926 r. jest większy od przedwojennego prawie dwukrotnie, pojemność okrętów w porównaniu z 1912 rokiem wzrasta prawie 3½ razy. W stosunku do 1925 roku ilość okrętów zwiększyła się w 1926 roku prawie o 50%, pojemność zaś ich o 80%.

Ruch okrętów w porcie Gdańskim.

Rok	Ilość okrętów			Ogólna pojemność okrętów w tysiącach tonn zarejestrowanych
	wpłynęło	wypłynęło	Razem	
1912	2992	2974	5966	1.964
1922	2712	2697	5409	2.852
1923	2930	2856	5786	3.412
1924	3312	3330	6642	3.283
1925	3986	3958	7944	3.734
1926	5967	5903	11870	6.828

Obrót tonnażu w porcie gdańskim przewyższa zatem w 1926 r. o przeszło 300% obrót przedwojenny roku 1912-ego i jest większy o 83% od podobnego obrotu w roku 1925.

Co się tyczy obrotu towarowego w porcie gdańskim w roku ubiegłym, to obrót ten wzrósł także niemniej od obrotu tonnażowego, mianowicie, suma ogólna przywozu i wywozu przedstawia się jak następuje:

Przeciętnie w latach 1911—1913	2 270	tys. tonn
w 1923 ,,	1 718	,, ,,
w 1924 ,,	2 375	,, ,,
w 1925 ,,	2 713	,, ,,
w 1926 ,,	4 067	,, ,,

Do zwiększenia się obrotu towarowego w porcie gdańskim przyczynił się w znacznej mierze intensywny wywóz węgla polskiego. Gdyby zdolność przeładunkowa portu gdańskiego była znacznie wyższą, to nie ulega żadnej wątpliwości, że cyfry za rok 1926 mogłyby być znacznie większe. Potwierdza to nam fakt, że kilka miljonów tonn węgla i innych surowców wywieźliśmy w roku ubiegłym przez obce porty niemieckie (Szczecin, Królewiec, Hamburg).

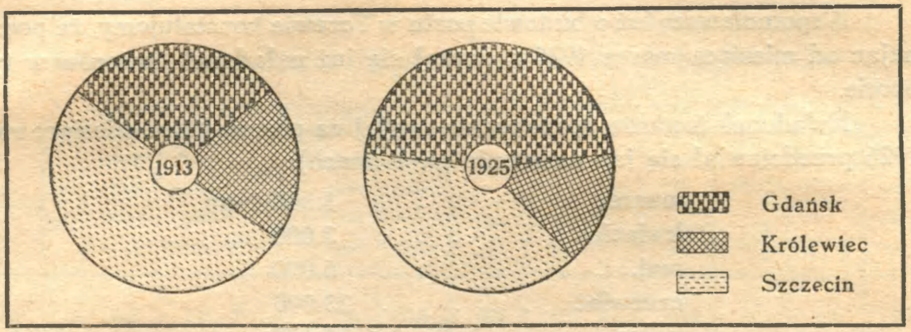
Ruch okrętów w portach Królewca, Szczecina i Gdańska.

ROK	Ogólna liczba okrętów wpływających i wypływających w tysiącach				Z każdego tysiąca okrętów wpływających i wypływających przypada			
	Królewiec	Szczecin	Gdańsk	Razem	na Królewiec	na Szczecin	na Gdańsk	Razem
1913	4,0	10,4	5,7	20,1	202	515	283	1 000
1922	2,3	4,9	5,4	12,6	184	388	428	1 000
1923	2,3	5,2	5,8	13,3	171	393	436	1 000
1924	2,4	5,1	6,6	14,1	239	360	471	1 000
1925	2,6	6,7	7,9	17,2	148	391	461	1 000

Nadzwyczajny rozwój portu Gdańskiego jest wynikiem włączenia obszaru Wolnego Miasta pod względem gospodarczym do Rzeczypospolitej.

Gdańsk przed wojną był trzeciorzędnym portem niemieckim, większym nieco od Królewca lecz blisko o połowę mniejszym od Szczecina.

Z każdego tysiąca tonn zarejestrowanej pojemności okrętów wpływających i wypływających przypadało na poszczególne porty w 1913 i w 1925 r.

W roku 1913 ruch okrętów w Gdańsku w ogólnej liczbie w porównanych trzech portach stanowił zaledwie 28%. Już w 1925 r. ruch w Gdańsku stanowił 46%. W 1926 roku odsetek ten niewątpliwie jest jeszcze większy.

Wśród portów morza Bałtyckiego i Północnego Gdańsk zajmował przed wojną 12-e miejsce. Dzięki przyłączeniu gospodarczemu do Polski, już w 1924 r. osiągnął miejsce 7-e, w 1925 r. 6-e.

Stanowisko Gdańska wśród portów na morzach Bałtyckiem i Północnem.

Okres przedwojenny 1913 rok		Okres powojenny			
		1924 rok		1925 rok	
Nazwa portu	tys. tonn rejestr. przy wejściu	Nazwa portu	tys. tonn rejestr. przy wejściu	Nazwa portu	tys. tonn rejestr. przy wejściu
Hamburg	14.369	Hamburg	15 846	Hamburg	16.813
Kopenhaga	4.717	Brema	5.231	Brema	5.769
Brema	4.557	Kopenhaga	4.935	Kopenhaga	4.898
Malmö	2.572	Gotenburg	2.884	Gotenburg	2.700
Sztokholm	2.545	Malmö	2.055	Malmö	2.261
Szczecin	2.043	Sztokholm	1.896	**Gdańsk**	1.867
Petersburg (Leningrad)	2.032	**Gdańsk**	1.641	Sztokholm	1.830
Gotenburg	1.977	Szczecin	1.297	Szczecin	1,652
Trelleborg	1.552	Ryga	721	Leningrad (Petersburg)	762
Helsingfors	1 311	Rewel	574	Lubeka	672
Lubeka	1.003	Królewiec	567	Rewel	651
Gdańsk	931	Lubeka	535	Królewiec	574
Królewiec	654	Leningrad (Petersburg)	504		
		Libawa	284		
		Windawa	172		

W 1926 r. ilość tonn rejestr. przy wejściu w Gdańsku wynosi 3.400.000 i na tej podstawie można przypuszczać, że w liczbie wymienionych wyżej portów Gdańsk zajął już czwarte miejsce. W szczególności w stosunku do pracy przedwojennej portów niemieckich Gdańsk prześcignął już Lubekę i Szczecin — a prześcignięcie Bremy, nie leży w sferze niemożliwości, tak iż Gdańsk stać się może drugim po Hamburgu portem na Bałtyku i na morzu Północnem.

Wspomniawszy już o budowie portu w Tczewie konstatujemy, że poczynając od miesiąca marca 1926 r. zaczął się już naładunek towarów w tym porcie.

Naładunek towarów (przeważnie węgla) za poszczególne miesiące roku 1926 przedstawiał się jak następuje (w tonnach):

marzec	1.300	tonn
kwiecień	3.000	"
maj	6.000	"
czerwiec	23.000	"
lipiec	32.000	"
sierpień	23.000	"
wrzesień	41.000	"
październik	43.000	"
listopad	34.000	"
grudzień	29.000	"
Razem. . .	235.300	tonn

Zestawiając ogólny przywóz i wywóz ładunków przez porty w Gdańsku, Gdyni i Tczewie stwierdzamy, że wzrost ładunków w 1926 r. w porównaniu z 1925 r. przedstawia się jak następuje.

Przywóz i wywóz ładunków przez porty w Gdańsku, Gdyni i Tczewie

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gdańsk	Gdynia	Tczew*)	Razem
	t	o	n	n
Weszło				
w 1925 roku.	1.085.364	1.586	—	1.086.950
" 1926 "	1.007.494	179	—	1.007.673
Wyszło				
w 1925 roku.	1.618.376	50.142	—	1.668.518
" 1926 "	3.059 522	413.826	64.035	3.537.383
Ogólny obrót				
w 1925 roku.	2.703.740	51.728	—	2.755.468
" 1926 "	4.067.016	414.005	64.035	4.545.056

*) Liczby dotyczące Tczewa obejmują jedynie towary wywiezione przez ujście Wisły z ominięciem Gdańska. Stanowi to 24% całkowitej ilości przeładowanych towarów w Tczewie. Reszta t. j. 76% idzie przez śluzę pod Einlage do Gdańska i figuruje w wywozie przez Gdańsk. Przeładunek towarów w Tczewie datuje się od marca 1926.

Ruch kolejowy w 1926 r. w porównaniu z latami 1924 i 1925 zwiększył się znacznie; był on większym nawet od ruchu kolejowego w 1923 r., kiedy życie gospodarcze rozwijało się sztucznie pod wpływem inflacji. Wskazuje to statystyka pracy kolei.

Dla poszczególnych kategoryj ważniejszych towarów cyfry te przedstawiają się jak następuje.

Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1923—1926.

(Średni dzienny naładunek w tysiącach jednostek wagonowych).

Rok	Węgiel	Ropa i produkty naftowe	Rolnicze i aprowizacja	Przemysłowe	Drzewo opałowe i torf	Materjały budowlane	Ładunki		Inne	Ogółem naładowano	Przyjęcie od kolei zagranicznych		Ogólna praca
							kolejowe	wojskowe			loco	tranzyt	
1923	5,1	0,2	1,6	1,7	0,6	0,7	0,9	0,3	1,5	12,3	0,8	0,6	13,7
1924	5,0	0,2	1,7	1,3	0,3	0,4	0,7	0,2	1,5	11,3	1,0	0,6	12,9
1925	4,0	0,2	1.4	1,6	0,2	0,6	0,6	0,1	1,9	10,8	0,9	0,7	12,4
1926	5,0	0,3	1,4	1,2	0,3	1,5	0,6	0,1	2,0	12,5	0,7	0,9	14,1

Na tempo rozwoju naszego życia gospodarczego w poszczególnych miesiącach wskazują niżej zamieszczone cyfry i wykresy.

Praca Polskich Kolei Państwowych w poszczególnych miesiącach 1926 roku

(Średni dzienny naładunek w tysiącach jednostek wagonowych).

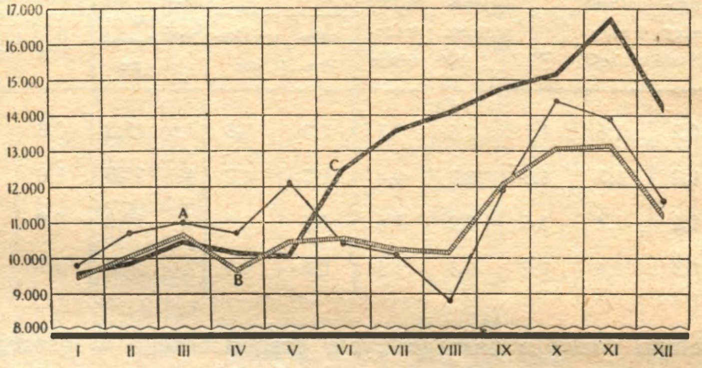
Miesiące	Węgiel	Ropa i produkty naftowe	Rolnicze i aprowizacja	Przemysłowe	Drzewo opałowe i torf	Materjały budowlane	Ładunki		Inne	Ogółem naładowano	Przyjęcie od kolei zagranicznych		Ogólna praca
							Kolejowe	Wojskowe			loco	tranzyt	
Styczeń . .	3.9	0,2	1,1	0,7	0,2	1,1	0,4	0,1	1.8	9,5	0,5	0,6	10,6
Luty . . .	3,6	0,2	1,0	1,0	0,2	1,4	0,4	0,1	1,8	9,8	0,6	0,8	11,1
Marzec . .	3,5	0,3	1,0	1,2	0,3	1.6	0,5	0.1	2,1	10,4	0,7	0,8	11,9
Kwiecień .	3,6	0,2	1,0	1,1	0,2	1,4	0.5	0,1	1,9	10,1	0,6	0,7	11,4
Maj . . .	3.7	0.2	0,9	1,0	0,2	1,4	0.5	0,2	1,8	9.9	0.6	0,7	11,2
Czerwiec .	5,4	0,3	0,9	1,1	0,2	1,9	0,6	0,1	1,9	12,4	0,6	0,9	13,9
Lipiec . .	5,9	0,3	0.8	1,3	0,3	2 0	0,7	0,1	2,2	13,5	0,7	0,9	15,1
Sierpień . .	6,2	0,3	1.0	1.5	0,2	1,8	0,8	0,1	2,0	14,0	0,8	0,9	15,7
Wrzesień .	6,7	0,3	1,2	1,6	0,3	1,3	0,8	0,1	2,1	14,6	0,8	0.9	16,4
Październik	5,3	0,3	2,3	1,4	0,3	1,4	0,7	0,1	2,3	15,1	0,9	1,0	17,1
Listopad. .	6,3	0,3	3,6	1,4	0,4	1,4	0,7	0,1	2,3	16.6	0,9	1,0	18,6
Grudzień .	5,9	0,2	1,8	1,2	0,3	1,6	0,7	0,1	2,2	14,1	0,8	0,9	15,9

Miesiącem największego napięcia pracy kolejowej był listopad. Od stycznia do maja włącznie praca kolei utrzymywała się na niskim poziomie, następnie stale rosła. Grudzień wykazuje pracę mniejszą znacznie niż w listopadzie. Nie jest to bynajmniej wynikiem zmiany sytuacji węglowej, gdyż ładunek węgla spadł nieznacznie.

Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1924, 1925 i 1926

Ogólna suma ładunków

Średni dzienny naładunek w poszczególnych miesiącach w jednostkach wagonowych

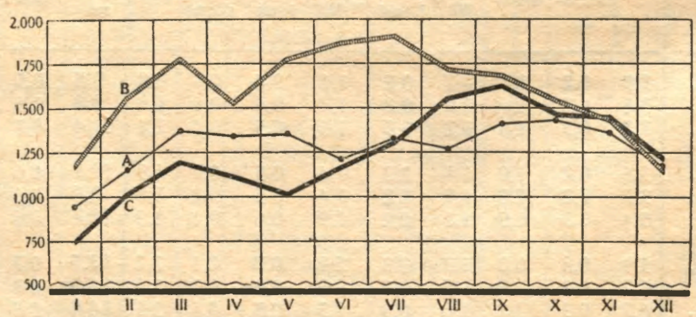

A — w 1924 roku
B — „ 1925 „
C — „ 1926 „

Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1924, 1925 i 1926

Ładunki przemysłowe

Średni dzienny naładunek w poszczególnych miesiącach w jednostkach wagonowych

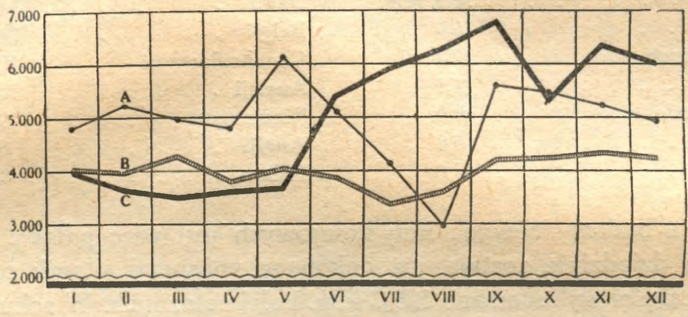

A — w 1924 roku
B — „ 1925 „
C — „ 1926 „

Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1924, 1925 i 1926

W ę g i e l

Średni dzienny naładunek w poszczególnych miesiącach
w jednostkach wagonowych

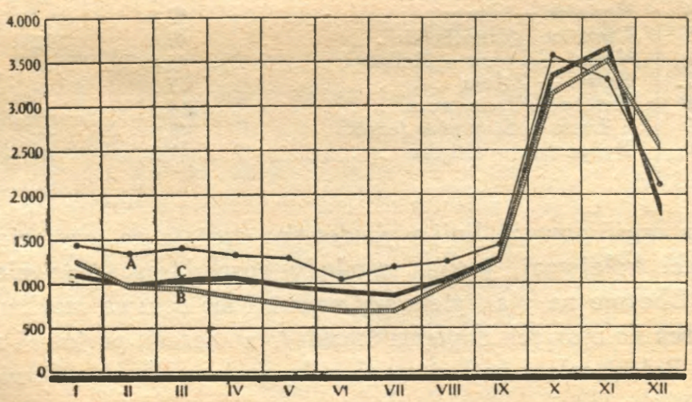

A — w 1924 roku
B — „ 1925 „
C — „ 1926 „

Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1924, 1925 i 1926

Ładunki rolnicze i aprowizacja

Średni dzienny naładunek w poszczególnych miesiącach
w jednostkach wagonowych

A — w 1924 roku
B — „ 1925 „
C — „ 1926 „

Największa różnica dotyczy artykułów rolniczych i aprowizacyjnych i tłómaczy się zmniejszeniem wywozu zboża.

Sieć kolejowa w Polsce jest niedostateczna, gdyż wynosi zaledwie 19.271 klm. t. j. na 100 klm² obszaru 5 klm., lub na 10.000 mieszkańców 0,7 klm. Gęstość jej w poszczególnych dzielnicach jest bardzo nierównomierną.

W porównaniu z innemi państwami europejskiemi nasza sieć kolejowa jest bardzo małą.

Na 100 klm.² powierzchni przypada sieci kolejowej		Na 10.000 mieszkańców przypada sieci kolejowej	
w Belgji	36,5 klm.	w Danji	14,7 klm.
„ Anglji	16,0 „	„ Belgji	14.5 „
„ Niemczech	12,2 „	„ Czechosłowacji	10,3 „
„ Danji	11,5 „	„ Austrji	10,2 „
„ Czechosłowacji	10,0 „	„ Niemczech	9,6 „
„ Austrji	8,0 „	„ Anglji	8,8 „
„ Polsce	5,0 „	„ Polsce	0,7 „

Kwestja budowy nowych linij kolejowych jest więc palącą. Poważna praca w tej dziedzinie została już dokonana własnemi siłami; rozpoczęto i niemal w całości wybudowano 629,3 klm. kolei żelaznych. W roku 1926-ym wypadła data otwarcia kolei Kalety - Podzamcze długości największej z pośród wybudowanych gdyż 114,6 klm.

Nowowybudowane koleje w Polsce.

L. p.	Nazwa kolei	Długość w klm.	Data otwarcia ruchu
1	Kokoszki — Gdynia	28,0	1921
2	Puck — Hel	43,7	1922
3	Kutno — Strzałków	110,7	„
4	Nasielsk — Sierpc	87,8	1924
5	Łącznice górnośląskie	49,6	1925
6	Kutno — Płock — Radziwie	45,8	„
7	Kutno — Zgierz	57,3	„
8	Kalety — Podzamcze	114,6	1926
9	Łuck — Stojanów (część)	48,6	—
10	Bydgoszcz — Gdynia	43,2	—

Pewna część nowych linij wybudowana została na terytorjach o najgęstszej sieci kolejowej, jednak względy gospodarcze tego nieodzownie wymagały. Obecnie na plan pierwszy wysuwa się sprawa możliwego skrócenia połączeń kolejowych Zagłębia Śląskiego z naszemi portami i z wschodnią granicą Polski celem najkrótszego połączenia z Ukrainą Sowiecką.

ROK 1926 W ŻYCIU GOSPODARCZEM POLSKI.

Zobrazowaliśmy — choć pobieżnie — całokształt życia gospodarczego, a w każdym bądź razie główne jego przejawy, w roku 1926-ym. Aczkolwiek podkreślaliśmy pomyślny zwrot w rozwoju gospodarczym państwa, w szczególności zaznaczający się po przewrocie majowym — niemniej jednak nie zamykamy oczu na te wszystkie braki czy ujemne tendencje, które cechują dziś jeszcze nasze życie ekonomiczne.

Kryzys walutowy, który przeżywaliśmy w drugiej połowie 1925 roku i w pierwszych miesiącach 1926 przezwyciężony został zupełnie. Stabilizacja kursu złotego stała się faktem dokonanym. Pomyślna konjunktura węglowa oraz wysokie ceny zboża zagranicą wpłynęły na utrwalenie stabilizacji.

Obieg nadmiernej ilości biletów zdawkowych, wypuszczanych wobec deficytu budżetowego przez rządy dawniejsze, uregulowano.

Banki państwowe zwiększyły znacznie swe operacje kredytowe. Ożywiła się wyraźnie działalność banków prywatnych. Rząd ustalił swą politykę bankową. Zreorganizowany Inspektorat Bankowy rozpoczął enerniczną działalność.

Poprawa sytuacji ujawniła się w znacznej zniżce stopy procentowej. Dzięki stabilizacji waluty i poprawie sytuacji finansowej wzrosły wyjątkowo niskie kursy akcyj i wszelkich papierów. Wzrosły wybitnie obroty giełdowe. Podniósł się wyraźnie kurs papierów polskich na giełdach obcych.

W dziedzinie handlu zagranicznego, przedewszystkiem zaś w dziedzinie naszego eksportu dostrzegamy poważne braki. Tem niemniej jednak musimy podkreślić doniosłe znaczenie utrzymanej w ciągu całego 1926 roku aktywności bilansu handlowego, wywierającej tak doniosły wpływ na stabilizację waluty. Narzucona nam wojna celna z Niemcami korzystnie oddziałała na kształtowanie się handlu zagranicznego.

Urodzaj 1926 r. był niestety tylko średni.

Natomiast produkcja przemysłowa i górniczo-hutnicza naogół wzrosła, w szczególności zaś zwiększyło się wydobycie węgla. W tej dziedzinie krytycznym był rok 1925, w którym nagłe zamknięcie dla węgla polskiego granic państwa niemieckiego, obniżyć musiało naszą wytwórczość. Jednakże w szybkiem tempie węgiel nasz zdobywał nowe rynki zbytu i jeszcze przed strajkiem angielskim sytucja uległa poważnej poprawie. Przewidując, iż wobec zakończenia strajku angielskiego z rynków obcych utrzymamy tylko te, które zdobyliśmy w ostatnim miesiącu przed strajkiem, nie spodziewamy się w 1927 r. zmniejszenia wydobycia poniżej rozmiarów w okresie poprzedzającym ten strajk.

Nie potrzeba zaznaczać, że wzrost produkcji przemysłowej i górniczo-hutniczej dotyczy głównie drugiej połowy 1926 r. W związku z tem zwiększyła się poważnie ogólna ilość zatrudnionych robotników, a w szczególności zatrudnionych przez cały tydzień. Są to wszystko objawy nader dodatnie.

Problemat cen natomiast posiada dwojakie oblicze.

Dla ludności rolniczej zagadnienie cen kształtuje się dodatnio. Wysoki poziom cen zboża i artykułów rolniczych wogóle, przy niskich stosunkowo kosztach produkcji, spowodował, że sytuacja ludności rolniczej uległa znacznej poprawie. Już realizacja znakomitych zbiorów 1925 r. pozwoliła ludności tej zagoić rany po klęsce 1924 roku. Zwyżka cen artykułów rolnych w 1926 r. przyczyniła się w pewnej mierze do wyrównania tych strat, które zagrażały rolnictwu w związku z realizacją niezbyt świetnych ilościowo zbiorów.

Podobnie dla sfer przemysłowych i rzemieślniczych, a częściowo również i handlowych, zwyżka cen, przy jednoczesnem hamowaniu wzrostu płac robotniczych oraz zniżka stopy procentowej i stabilizacja waluty, przyczyniły się do poważnej poprawy sytuacji.

Zupełnie inaczej natomiast zagadnienie cen przedstawia się dla ludności robotniczej i urzędniczej. We wszystkich prawie dziedzinach, przez cały niemal rok zarobki utrzymywały się na tym samym poziomie. W niektórych tylko gałęziach produkcji w końcu roku nastąpiła zwyżka płac, nie wyrównywująca zresztą szybkiego tempa wzrostu i tak stosunkowo wysokich kosztów utrzymania.

Dla ludności robotniczej i urzędniczej zatem problemat cen przedstawia się jako zagadnienie drożyzny. Jeśli zaś uznać proces wyrównywania cen w Polsce z poziomem światowym za naturalny, musimy stwierdzić konieczność wyrównania również i płac zarobkowych. Stosunek cen do zarobków nie może przekraczać granicy minimum egzystencji.

W zakresie czynników wpływających na kształtowanie się poziomu cen, względnie na stosunek ich do płac zarobkowych, poważne refleksje nasuwa organizacja zarówno produkcji jak i wymiany. To też Rząd przystąpił do objektywnego zbadania warunków produkcji i wymiany, inicjując

powołanie do życia Komisji Ankietowej. Jest to niewątpliwie jeden z poważniejszych kroków ku uzdrowieniu naszego życia gospodarczego przez wszechstronne przedewszystkiem zbadanie całokształtu zagadnienia produkcji i wymiany. Trzeba podkreślić, że próby w tym kierunku czynione przed przewrotem majowym, nie dały żadnych rezultatów i dopiero warunki wytworzone po przewrocie umożliwiły przystąpienie do zbadania tego zagadnienia.

Podobnie zagadnienie morza w Polsce, weszło na właściwe tory dopiero w okresie pomajowym. W drugiej połowie 1926 r. dokonany został poważny wysiłek w kierunku zwiększenia naszej floty. Uniezależnienie się choćby częściowe od obcych frachtów wpłynie dodatnio na nasz eksport i bilans płatniczy.

Najważniejszą jednak — z naszego punktu widzenia — zdobyczą jest osiągnięta w 1926 roku równowaga budżetowa.

W dziedzinie tej zdobyliśmy pełny sukces: budżet jest trwale zrównoważony. Stało się to jednak kosztem wielkiego wysiłku, którego ciężar spadł przedewszystkiem na szerokie warstwy ludności. Równowaga budżetu osiągnięta została głównie drogą zmniejszenia wydatków, a nie zwiększenia dochodów. Zmniejszenie kredytów na potrzeby Państwa musiało powstrzymać normalny rozwój życia gospodarczego.

Gdy jednak mimo to — naskutek wzmagania się życia produkcyjnego kraju — siła podatkowa ludności w 1926 r. dość znacznie wzrosła, nadchodzi niewątpliwie okres, w którym trzeba będzie przystąpić do stopniowej realizacji wskazań prof. Kemmerera. Reforma systemu podatkowego, niezależnie od stałego coraz intensywniejszego wyzyskiwania istniejących źródeł dochodowych, jak również stałego usprawniania aparatu skarbowego — jest niewątpliwie kwestją niedalekiej przyszłości. Cyfry budżetu w przeliczeniu na miernik stały wskazują nietylko na to, jak nikłym jest budżet państwa, ale również jak wielkie zmniejszenie nastąpiło w roku 1926 w stosunku do lat ubiegłych.

Obciążenie podatkowe ludności, jest w Polsce stosunkowo niskie. Niewątpliwie zatem w dziedzinie obciążenia podatkowego mamy szerokie możliwości, które będą mogły być w miarę potrzeby wyzyskane.

Wielki wysiłek twórczy konieczny jest w dziedzinie ustalenia naszego ustroju podatkowego, i prace w tym kierunku prowadzone są już w szybkiem tempie. Powołana do życia przy Ministrze Skarbu Rada Finansowa stanie się poważnym czynnikiem w zrealizowaniu tych zamierzeń.

Kończąc uwagi niniejsze, nie możemy nie stwierdzić, że mimo tych czy innych braków, Polska w 1926 r. weszła na drogę pomyślnego rozwoju gospodarczego. Środki, które od nas zależą i które wprowadziły nas na tę drogę, muszą być nadal stosowane. Życie nasze okrzepło na tyle, że i przemijającą jakąś klęskę — będzie mogło przenieść łatwiej, aniżeli to było w 1924/25 roku. Przebieg życia gospodarczego państwa w pierwszych dwóch

miesiącach 1927 roku potwierdza trwałość pomyślnych tendencyj, które charakteryzują rok 1926.

Przyśpieszenie tempa naszego rozwoju gospodarczego zależy dziś w dużej mierze od zewnętrznego ustosunkowania sił i zakończenia okresu izolacji kredytowej, w jakiej dotychczas Polska się znajdowała. Należąc do rodziny narodów europejskich, nie może Polska ponosić wszystkich obowiązków, nie korzystając z kredytu międzynarodowego, z którego korzystają nasi sąsiedzi.

T R E Ś Ć.

Str.

Przedmowa 5
Budżet i finanse państwowe 7
Sytuacja walutowa i obrót pieniężny 30
Wytwórczość rolna i przemysłowa 53
Problemat cen 65
Bilans handlu zewnętrznego 84
Rozwój komunikacji 101
Rok 1926 w życiu gospodarczem Polski 113

SPIS TABLIC.

Str.

Dochody i wydatki budżetowe 7
Dochody i wydatki pozabudżetowe 7
Dochody i wydatki rzeczywiste 8
Redukcja wydatków 10
Redukcja dochodów 11
Wykonanie budżetów państwowych w 1924, 1925 i 1926. 14
Rzeczywiste dochody i wydatki państwowe w 1924, 1925 i 1926 . . . 15
Preliminowane dochody i wydatki państwowe w 1924, 1925 i 1926 . . . 17
Wpływy z danin publicznych i monopolów 18
Wykonanie budżetów danin publicznych i monopolów w 1924, 1925 i 1926 . . 19
Wpływy z ceł 20
Wpływy z monopolów w 1924, 1925 i 1926 22
Stosunek rzeczywistych wpływów do preliminowanych 22
Rzeczywiste wpływy z danin publicznych i monopolów w 1924, 1925 i 1926 . . 23
Obciążenie podatkowe ludności w 1924, 1925 i 1926 24
Obciążenie podatkowe w niektórych państwach europejskich w 1924 r. . . 25
Preliminowane wpływy z danin publicznych i monopolów w 1924, 1925 i 1926. . 26
Przeciętne miesięczne kursy dolara i kursy złotego w 1926 roku . . . 32
Pokrycie obiegu biletów Banku Polskiego 34
Porównanie zmian zapasu walut ze zmianami kursów złotego 35
Skup i sprzedaż walut i dewiz przez Bank Polski w latach 1924—1926 . . 36
Skup i sprzedaż walut i dewiz przez Bank Polski w poszczególnych kwartałach 1924—1926 roku 37
Struktura obiegu pieniężnego 38
Główne pozycje bilansowe Banku Polskiego 39
Izby rozrachunkowe 41
Główne pozycje bilansowe Banku Gospodarstwa Krajowego 42
Główne pozycje bilansowe Państwowego Banku Rolnego 43
Główne pozycje bilansowe Pocztowej Kasy Oszczędności 44
Główne pozycje bilansowe 14 największych banków akcyjnych . . . 46
Kredyt krótkoterminowy w bankach państwowych i prywatnych . . . 47
Stan kredytów w latach 1925 i 1926 w porównaniu z kredytami przedwojennemi . 48
Stopa dyskontowa w bankach prywatnych w Polsce i zagranicą . . . 49
Obroty giełdy warszawskiej 50
Wskaźnik kursów akcyj przemysłowych oraz kursy papierów państwowych i akcyj Banku Polskiego na giełdzie warszawskiej w 1926 roku. . . . 51

Str.

Zasiewy i zbiory głównych ziemiopłodów
Zbiór przeciętny z 1 ha 54
Zbiór ogólny 55
Powierzchnia zasiana 55
Rynek pracy w 1926 roku 60
Robotnicy w przemyśle przetwórczym 1926 roku 62
Liczba dni pracy w tygodniu przypadająca na jednego robotnika . . . 63
Liczba upadłości w poszczególnych kwartałach 64
Nominalne wskaźniki cen hurtowych, cen detalicznych i kosztów utrzymania w Warszawie 66
Złote wskaźniki cen hurtowych, cen detalicznych i kosztów utrzymania w Warszawie 67
Złote wskaźniki cen hurtowych w państwach europejskich (przy podstawie: ceny w 1914 r. = 100) 69
Złote wskaźniki kosztów utrzymania w państwach europejskich (przy postawie: ceny w 1914 r. = 100) 70
Złote wskaźniki cen hurtowych w państwach europejskich (przy podstawie: ceny w lipcu 1925 r. = 100) 71
Złote wskaźniki kosztów utrzymania w państwach europejskich (przy postawie: ceny w lipcu 1925 r. = 100) 72
Rozpięcie pomiędzy ceną w hurcie a ceną w sprzedaży detalicznej . . . 74
Rozpięcie pomiędzy ceną surowca a ceną wyrobu gotowego 74
Wskaźnik cen hurtowych 24 towarów 75
Rozwój cen żyta na giełdach w Warszawie, Berlinie, Paryżu i Chicago w latach 1924 — 1926 77
Rozwój cen pszenicy na giełdach w Warszawie, Berlinie, Paryżu, Chicago i Liverpoolu w latach 1924 — 1926 78
Ceny niektórych artykułów wyrażone w kg żyta. 79
Ceny hurtowe mięsa wołowego i wieprza żywej wagi 80
Ceny niektórych artykułów wyrażone w kg wieprza żywej wagi . . . 81
Płace robotnicze w latach 1925 — 1926 82
Charakterystyka poborów urzędniczych w porównaniu ze zmianami kosztów utzymania w 1926 roku 83
Handel zagraniczny Polski w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r. . 84
Zestawienie przywozu do Polski w latach 1924 — 1926 86
Zestawienie wywozu z Polski w latach 1924 — 1926 88
Handel zagraniczny Polski z poszczególnemi krajami w latach 1924—1926 . . 92
Przywóz zboża i mąki 93
Przywóz owoców świeżych i suszonych 93
Przywóz wyrobów włókienniczych, odzieży i obuwia 93
Przywóz obrabiarek i maszyn 94
Przywóz żelaza i wyrobów metalowych 94
Przywóz surowców dla przemysłu włókienniczego 94
Przywóz rud żelaznych, rud cynkowych, oraz łomu i surowca żelaza . . . 95
Wywóz ważniejszych ziemiopłodów 95
Wywóz cukru 96
Wywóz zwierząt 96
Wywóz produktów gospodarstwa wiejskiego 97
Wywóz drzewa i wyrobów drzewnych 97
Wywóz węgla kamiennego 98
Wywóz żelaza i wyrobów żelaznych 99
Wywóz ołowiu i cynku 99
Wywóz materjałów i przetworów chemicznych 99

Str.
Wywóz produktów rafinerji ropy naftowej 100
Wywóz tkanin 100
Wywóz produktów zwierzęcych 100
Ruch statków morskich w Gdyni w latach 1925 i 1926 102
Ruch statków morskich w Gdyni w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 roku . 103
Stan polskiej marynarki handlowej w końcu 1925 roku 104
Statki handlowe nabyte w ciągu 1926 roku 104
Holowniki i lichtery morskie nabyte w końcu 1926 roku 105
Ruch okrętów w porcie Gdańskim 106
Ruch okrętów w portach Królewca, Szczecina i Gdańska 106
Stanowisko Gdańska wśród portów na morzach Bałtyckiem i Północnem . . 107
Przywóz i wywóz ładunków przez porty w Gdańsku, Gdyni i Tczewie . . . 108
Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1923—1926 109
Praca Polskich Kolei Państwowych w poszczególnych miesiącach 1926 roku . . 109
Nowowybudowane koleje w Polsce 112

SPIS WYKRESÓW.

Str.

Dochody i wydatki budżetowe w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r. 8
Preliminowane i rzeczywiste dochody i wydatki państwowe 1924, 1925 i 1926 r. . 13
Rzeczywiste dochody i wydatki państwowe 1924, 1925 i 1926 r. . . . 16
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z podatku majątkowego 1924, 1925 i 1926 r. 22
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z ceł w 1924, 1925 i 1926 r. . . . 22
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z podatków bezpośrednich i opłat stemplowych w 1924, 1925 i 1926 r. 22
Preliminowane i rzeczywiste wpływy z podatków pośrednich i monopolów w 1924, 1925 i 1926 r. 22
Dzienne kursy złotego wyrażone w odsetkach parytetu kruszcowego . . . 31
Kurs złotego wyrażony w odsetkach parytetu kruszcowego . . . 32
Pokrycie kruszcowe obiegu biletów Banku Polskiego 33
Zapas walut netto w Banku Polskim 34
Stosunek biletów Banku Polskiego do całego obiegu pieniężnego . . . 38
Obieg pieniężny i kredyty Banku Polskiego 40
Protestowane weksle w Banku Polskim 40
Izby rozrachunkowe 41
Wkłady oszczędnościowe w poszczególnych miesiącach 1924, 1925 i 1926 r. . 46
Stopa od dyskonta weksli w bankach emisyjnych w Polsce i zagranicą . . 48
Stopa dyskontowa w Polsce i zagranicą w końcu 1926 roku 50
Kursy polskich pożyczek państwowych na giełdzie w Nowym Yorku w poszczególnych tygodniach w 1926 r. 51
Zbiory czterech głównych ziemiopłodów przed wojną i w latach 1922/23—1925/26 54
Wydobycie węgla kamiennego w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r. . . 57
Liczba robotników zatrudnionych w większych zakładach przemysłowych i hutniczych, w górnictwie i na robotach publicznych, oraz ogólna liczba bezrobotnych w poszczególnych miesiącach 1926 r. . 59
Robotnicy w przemyśle przetwórczym według przepracowanych dni w tygodniu w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r.
Cały przemysł przetwórczy 61
Przemysł włókienniczy 61
Przemysł metalowy 61
Przemysł chemiczny 62
Wskaźniki kursów dolara, cen hurtowych i kosztów żywności w poszczególnych tygodniach 1925 i 1926 r. 65
Złote wskaźniki kursów złotego, cen hurtowych, cen detalicznych i kosztów utrzymania w Warszawie w poszczególnych miesiącach 1925 i 1926 r. . . 68
Złote wskaźniki cen hurtowych w Polsce i zagranicą 70

Str.

Stosunek cen artykułów rolnych do cen artykułów przemysłowych w handlu hurtowym 73
Stosunek cen artykułów rolnych do cen artykułów przemysłowych w sprzedaży detalicznej 73
Rozwój cen żyta w poszczególnych miesiącach w 1924, 1925 i 1926 r. . . 76
Rozwój cen pszenicy w poszczególnych miesiącach w 1924, 1925 i 1926 r. . . 76
Siła nabywcza artykułów zbożowych 79
Siła nabywcza artykułów hodowlanych 81
Handel zagraniczny Polski w poszczególnych miesiącach w 1924, 1925 i 1926 r. . 85
Przywóz i wywóz wyrobów gotowych przemysłu w poszczególnych kwartałach 1924, 1925 i 1926 r. 87
Przywóz i wywóz artykułów spożywczych i napojów w poszczególnych kwartałach 1924, 1925 i 1926 r. 89
Przywóz i wywóz surowców i półfabrykatów w poszczególnych kwartałach 1924, 1925 i 1926 r. 89
Handel zagraniczny Polski z poszczególnemi krajami w 1924, 1925 i 1926 r. . . 91
Obrót ładunków w porcie Gdyni w poszczególnych miesiącach w 1925 i 1926 r. . 102
Rozwój portów Gdańska, Królewca i Szczecina 107
Praca Polskich Kolei Państwowych w latach 1924, 1925 i 1926:
Ogólna suma ładunków 110
Ładunki przemysłowe 110
Węgiel 111
Ładunki rolnicze i aprowizacja 111